

T.C. KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU
(OMBUDSMANLIK)

ÇOCUK TESLİMİNDE HAK İHLALLERİNE VE YOKSULLUK NAFAKASINA İLİŞKİN ÖZEL RAPOR

KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU
(OMBUDSMANLIK)

KDK Adına İmtiyaz Sahibi

Şeref MALKOÇ - Kamu Başdenetçisi

**ÇOCUK TESLİMİNDE HAK İHLALLERİNE VE YOKSULLUK
NAFAKASINA İLİŞKİN ÖZEL RAPOR**

Kamu Denetçiliği Kurumu Yayınları No: 34

ISBN: 978-605-9468-28-2

YÖNETİM ADRESİ

Kavaklıdere Mah. Zeytin dalı Caddesi No: 4 Çankaya / Ankara

Tel: 0312 465 22 00 Fax: 0312 465 22 65

www.ombudsman.gov.tr

iletisim@ombudsman.gov.tr

Rapor Hazırlık Komisyonu Başkanı

Celile Özlem TUNÇAK - Kamu Denetçisi

Hazırlayanlar

Seçil GÜLÇAT - KDK Uzmanı

KDK Çocuk Birimi

Editörler

Dr. Öğr. Üyesi Oğuzhan ERDOĞAN

Dr. Nurullah Güngör

Yapım

Ajans Düş Pınarı

Birlik Mh. 465. Cd. No: 1/5 Çankaya / ANKARA

Tasarım ve Uygulama: Bekir Kenan Coşgun

Genel Ağ: www.duspinari.com

E-Posta: bilgi@duspinari.com

Baskı

İki Fikir Medya

Yaşamkent Mah.3253. Cad. 8c/24 Çayyolu/Ankara

www.ikifikir.net

ikifikir@ikifikir.net

Baskı Tarihi : Aralık 2019

© Her Hakkı saklıdır. Kaynak gösterilerek yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının izin olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ / 7

TAKDİM / 11

1. ÖZEL RAPORUN AMAÇ VE KAPSAMI İLE YAŞANAN HAK İHLALLERİNE İLİŞKİN BAŞVURULAR / 15

1.1. Özel Raporun Amacı ve Kapsamı / 16

1.2. Kamu Denetçiliği Kurumuna İletilen Başvurular ve Talepler / 17

2. KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU TARAFINDAN YÜRÜTÜLEN FAALİYETLER / 21

2.1. Yoksulluk Nafakası Konusunda Yürütülen İnceleme ve Araştırma Faaliyetleri / 22

2.2. Çocuk Teslimi Konusunda Yürütülen İnceleme ve Araştırma Faaliyetleri / 25

2.2.1. Adalet Bakanlığı Tarafından Gönderilen Bilgi ve Belgeler / 25

2.2.2. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Tarafından Gönderilen Bilgi ve Belgeler / 26

2.3. Çocuk Teslimi Konusunda İdarelerle Yapılan Toplantılar / 30

2.4. Çocuk Tesliminde Hak İhlallerinin Önlenmesi Çalıştayı / 32

2.5. Çocuk Tesliminde Hak İhlallerinin Önlenmesi Amacıyla İdarelere Verilen Tavsiye Kararları / 36

2.5.1. 2016 Yılında Verilen Tavsiye Kararı / 36

2.5.2. 2017 Yılında Verilen Tavsiye Kararları / 38

2.5.3. 2018-2019 Yıllarında Verilen Tavsiye Kararları / 39

2.6. Tavsiye Kararlarına 6328 Sayılı Kanunun 20 nci Maddesinin Üçüncü Fıkrası Gereği İdarelerin Cevapları / 41

2.6.1. Adalet Bakanlığı / 41

2.6.2. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı / 45

3. KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMUNA YAPILAN BAŞVURULAR KAPSAMINDA AİLE HUKUKUNDAN KAYNAKLANAN SORUNLARIN TESPİTİ / 49

3.1. Boşanma Sürecindeki Sorunların Tespiti / 57

3.2. Adli Sürece İlişkin Sorunların Tespiti / 60

3.3. Yoksulluk Nafakasına İlişkin Sorunların Tespiti / 65

3.4. Velayet Hakkı / 70

3.5. Çocukla Kişisel İlişki Tesisi / 72

3.6. Çocuk Teslimi / 75

3.7. Yurt Dışı Uygulama Örnekleri / 78

3.7.1. Aile Hukukuna İlişkin Alternatif Bir Uyuşmazlık Çözüm Yöntemi: Aile Arabuluculuğu / 78

3.7.2. Çocuk Teslimine İlişkin Yurt Dışı Uygulamaları / 82

4. SONUÇ VE ÖNERİLER / 85

4.1. Çocuk Teslimi Konusundaki Taleplere İlişkin Sonuç ve Öneriler / 86

4.2. Yoksulluk Nafakası Konusunda Gelen Taleplere İlişkin Sonuç ve Öneriler / 90

EKLER / 93

1. İLGİLİ MEVZUAT / 94
  - 1.1. T.C. Anayasası / 94
  - 1.2. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi / 95
  - 1.3. Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme / 95
  - 1.4. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme / 95
  - 1.5. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) / 95
  - 1.6. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (BMÇHS) / 96
  - 1.7. Çocuk Haklarının Uygulanmasına Dair Avrupa Sözleşmesi / 97
  - 1.8. Çocuklarla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair Avrupa Sözleşmesi / 98
  - 1.9. Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi) / 100
  - 1.10. 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu / 100
  - 1.11. 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu (TMK) / 100
  - 1.12. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu / 103
  - 1.13. 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu (İİK) / 105
  - 1.14. 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun / 107
  - 1.15. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu / 109
  - 1.16. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Aile Arbuluculuğu Hakkındaki Tavsiye Kararı / 109

KAYNAKÇA / 111

ÖN SÖZ

Kamu Denetçiliği Kurumu Anayasamızın 74 üncü maddesinde yer alan anayasal bir kurumdur. 6328 sayılı Kanununun 5 nci maddesi gereğince “*Kurum, idarenin işleyişi ile ilgili şikâyet üzerine, idarenin her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarını; insan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde, hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden incelemek, araştırmak ve idareye önerilerde bulunmakla...*” görevlendirilmiştir.

Bu minvalden hareketle “**İnsanların en hayırlısı insanlara en fazla faydası dokunandır**” inancı ile “**İnsanı yaşat ki Devlet yaşasın**” ilkesini kendisine rehber edinen Kurumumuz;

- ◇ İdarenin hizmet kalitesinin yükseltilmesine,
- ◇ İnsan haklarının gelişmesine,
- ◇ Hukukun üstünlüğünün sağlanmasına,
- ◇ Hak arama kültürünün yaygınlaşmasına,
- ◇ Şeffaf-hesap verebilir, insan odaklı bir idarenin oluşmasına,
- ◇ Demokrasinin ve demokratik kültürün en ileri düzeyde yerleşmesine,

katkı sağlamaya çalışmaktadır.

Nitekim 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanununun 7’nci maddesi ile Kurumumuza ayrıca gerekli görülen durumlarda özel rapor hazırlama yetkisi de verilmiştir. Kurumumuz, özel raporlar vasıtasıyla; toplumumuzun geniş kesimlerini ilgilendiren konularda kamu yönetimimizin mevcut görünümünü ortaya koymayı ve geniş kitleleri ilgilendiren problemlerin çözümüne katkıda bulunmayı, kamu hizmetinin hukuka ve hakkaniyete uygun olarak sunulduğu zemini genişletmeyi ve yönetimin iyileştirilmesine katkı sunmayı hedeflemektedir. Bu saiklerle 2014 yılında “Soma Maden Kazasından Hareketle Kömür Madenciliğinde İş Sağlığı ve Güvenliği

Özel Raporu”, 2016 yılında ise “Adalet Sistemimizin Sorunları, İyileştirilmesi ve Güvenilirliğinin Artırılması Hakkında Özel Rapor”, 2018 yılında ise Türkçe ve İngilizce olarak “Türkiye’deki Suriyeliler Özel Rapor”u hazırlanmış ilgili idarelerin ve kamuoyunun bilgisine sunulmuştur.

Kurumumuza boşanma kararı sonrası velayet sahibi olmayan tarafların çocuklarıyla kişisel ilişki kurmasındaki sorunlar ve çocuk teslimi konusunda başvurular yapılmaktadır. Bu konu toplumda büyük bir sosyal sorun haline gelmiştir. Kurumumuz daha önce “Kadın Hakları ve Ombudsmanlık” ve “Kadına ve Çocuğa Yönelik Şiddetin Önlenmesine İlişkin Mekanizmaların Etkinliğinin Artırılması” konularında çalışmalar yapmış ve bunların sonuçlarını yayımlamıştır. Kurumumuz bu çalışmayla da toplumda sosyal yara olan “Çocuk Tesliminde Hak İhlallerine ve Yoksulluk Nafakasına İlişkin” Özel Rapor hazırlamış bulunmaktadır.

Aile tarihin en eski örgütlü yapısı olup toplumun yapı taşıdır. İlk insan Hazreti Adem ve Hazreti Havva ile birlikte aile kurumu meydana gelmiş ve nesiller boyu intikal ederek günümüze ulaşmıştır. Aile toplumsal sürekliliği sağlayan ve toplumsal değerlerin korunmasında da en önemli unsurdur. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi çocuğun sağlıklı gelişimi için doğal ortam olarak aileyi öngörmektedir. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi ve benzeri sözleşmeler aileyi toplumun temeli olarak görmektedir.

Mutlu ve huzurlu bir toplum, o toplumdaki mutlu ve huzurlu aileler ile çocukların iyi yetiştirilmesine bağlıdır. Bizim dinimiz ve geleneklerimiz, aile kurumuna ve çocuklara son derece önem vermektedir. **“Sizin en hayırlı olanınız, ailesine en iyi olanınızdır”** ve **“Küçüklerine şefkat göstermeyen bizden değildir.”** Hadis-i Şerifleri bunun en güzel örnekleridir.

Bu raporun ana temasını oluşturan aile kurumunun işleyişine ilişkin ulusal mevzuatımızda pek çok düzenleme yer almaktadır. Anayasamızın 41. maddesinde toplumun temelini aile olduğu belirtilmektedir. Devletimize ailenin korunması ile ilgili çok önemli sorumluluklar yüklenmiştir. Ailenin huzur ve refahı ile özellikle annenin ve çocukların korunması için gerekli tedbirleri almak devletimizin görevleri arasında sayılmıştır.

Ancak son yılların verileri incelendiğinde aile yapısının her geçen gün zayıfladığı görülecektir. Evlenme oranları azalmakta ve boşanmalar ise hız-

la artmaktadır. Yani toplumun temelini oluşturan aile sarsılmaktadır. Aile müessesinin zayıflamasından en büyük zararı çocuklar görmektedir. **Bu kapsamda toplum ve Devlet olarak öncelikli görevimiz; ailenin sağlıklı ve güçlü olabilmesi için alınacak tedbirlerin ivedilikle tespit edilmesi ve aile bütünlüğünü olumsuz etkileyebilecek unsurların kararlılıkla ortadan kaldırılması, boşanmaların minimize edilmesi ve boşanma sonrasında çocuklarla kişisel ilişki tesisinin çocukların yüksek yararı gözetilerek sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi için tüm önlemlerin alınmasıdır.**

Ülkemizde hukuk devleti ilkesinin geçerli olması münasebetiyle toplumu ilgilendiren her türlü konuda yasal düzenleme gerekliliği söz konusudur. Bu gerekliliğin toplumdan bağımsız, gerçeklikten uzak bir anlayış ile olması pek tabii ki mümkün değildir. Bu suretle yasa yapıcılara; akademik, bürokratik ve sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla toplumun istekleri olduğu gibi aktarılmalıdır.

Bu raporun ortaya çıkmasındaki motivasyonun temelini de bu durum oluşturmaktadır. Dolayısıyla, gerek çocuk teslimi gerekse de nafaka süreçlerine ilişkin toplumun tüm kesimlerinden ciddi manada bir yasal düzenleme talebi söz konusudur. Nitekim yukarıda belirtildiği üzere Kurumumuza boşanma sonrası çocuklarla kişisel ilişki tesisi ve çocuk tesliminde yaşanan sorunlarla alakalı ve yoksulluk nafakasının uygulanmasından kaynaklı sorunlarla ilgili çok sayıda başvuru yapılmıştır. Çalışmamızda konunun hukuki boyutuna destek niteliğinde argümanlar geliştirilmiş, sorunlar çok boyutlu ve bütüncül bir bakış açısı ile ele alınmıştır.

Raporun koordinatörlüğünü yapan Kamu Denetçimiz Sayın Celile Özlem TUNÇAK'a, özel raporun yazımında çalışan KDK Uzmanı Seçil Gülçat'a, katkı veren KDK Çocuk Birimi uzmanları; Ayşe Alperen, Ayşe Deniz Aygün, Dilek Soykan, Feray Özyakup'a, Kurumumuz Sosyal Hizmet Uzmanı Dilek Demir Aslan'a, özel raporun basıma hazırlanmasına emek veren Dr. Öğr. Üyesi Oğuzhan Erdoğan'a ve Dr. Nurullah Güngör'e teşekkürlerimi sunuyorum, yeni çalışmalarda buluşmayı temenni ediyorum.

Şeref MALKOÇ
Kamu Başdenetçisi

TAKDİM

Kamu Denetçiliği Kurumu'nun, Paris İlkeleri ile uyumlu olarak, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının VII. Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı başlıklı 74 üncü hükmü ve 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanununun hükümleri ile etkinliği ve bağımsızlığı teminat altına alınmıştır. Ayrıca uygulama Yönetmeliğinin iyi yönetim ilkeleri başlıklı 6 ncı maddesi ile de iyi yönetim ilkeleri kapsamındaki inceleme ve araştırma yetkisi detaylandırılmıştır.

Kurumumuz, insan haklarının korunması ve güçlendirilmesi için geniş yetkilerle donatılan, görev alanında hem kamu sektörünü hem kamu hizmeti yürüten özel hukuk tüzel kişilerini kapsayan, sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yürüten, farklı alanlarda uzmanlaşmış sivil toplum kuruluşlarını çoğulcu temsille bir araya getiren ve sivil toplumun idarelerle işbirliğini teşvik eden, basın ile işbirliği ve ilişkilerini geliştiren, toplumda hassas gruplar başta olmak üzere tüm kesimlerce erişebilirliğe önem veren ve başvuruların kayda alınmasında, şekli ve menfaat ihlali şartlarını en aza indirmeyi esas alan bir yolu seçmiş bulunmaktadır. Kurum çalışmalarında ulusal ve uluslararası aktörler ile iş birliği yapan bağımsız ulusal insan hakları kurumu niteliğindedir.

Çalışma felsefesinin temelinde birey odaklı bir anlayışın sonucu olarak, mağduriyetin giderilmesi hedeflenmektedir.

Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Hakları Sözleşmesi aileyi çocuğun gelişmesi ve refahı için en tabii ortam olarak ilan etmektedir. Benzer şekilde, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ve Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi de aileyi toplumun önemli ve vazgeçilmez yapı taşı olarak görmektedir. Ulusal mevzuatımızda da aile kurumunun korunmasına ve işleyişine ilişkin pek çok düzenleme yer almaktadır. Anayasamızda, ailenin korunması için gerekli tedbirleri almak Devletin görevleri arasında sayılmıştır.

Devletin bu görevinin ifası, değişen toplum dinamikleri göz önüne alınarak, gelişime uygun hukuki ve idari düzenlemelerin yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Nitekim modernleşme sürecinde “aile” tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de bir değişim ve dönüşüm sürecine girmiştir. Sosyo-ekonomik ve demografik faktörler ve zihniyet değişimi gibi sebeplerle tüm dünyada giderek artan çekirdek ailelerin ve boşanma sayılarına paralel olarak tek ebeveyn ve çocuk veya çocuklardan oluşan “tek ebeveynli ailelerin” sayısı ülkemizde de günden güne artmaktadır.

Toplum yapısı hızla değişirken aile kurumunu destekleyecek politikalar üretilmeli; bu sırada aileyi oluşturan bireylerin, özellikle kadın ve çocukların korunması, huzur ve refahı öncelikli tedbir alanında yer almalıdır. Boşanma olgusunun taraflar üzerindeki yıpratıcı etkilerini azaltacak ve sürecin sağlıklı bir şekilde tamamlanmasını sağlayacak önlemler alınmalı; ancak yıkıcı etkilerinin en çok çocuklar üzerinde görüldüğü unutulmamalıdır. Boşanma sürecinde gerilimli bir ortam içerisinde olan çocuğun fiziksel ve ruhsal bakımdan risk altında olduğu, dolayısıyla hukuken “koruma altında olan çocuk” tanımı içerisine girdiği, bu bağlamda öncelikle “risk altında bulunan bir çocuktan” bahsedildiğinin tespiti ile boşanma sonrasındaki hayatı şekillendiren hukuki düzenlemelerin çocuk hakları bakış açısıyla ele alınması ve çocuk koruma sistemi kapsamında yorumlanması gerekmektedir.

Bu kapsamda çocuk teslimine ilişkin mevcut mekanizmaların işleyişindeki aksaklıkların tespiti ve somut çözüm önerilerinin oluşturulması amacıyla bir çalıştay düzenlenmiş ve özel rapor hazırlanmasına başlanmıştır. Boşanma sonrası aile bütünlüğünün bozulmasından kaynaklanan sorunlara ilişkin başvurular üzerine düzenlenen toplantılar ve çalıştaylar ile konunun tüm paydaşlarının görüşleri alınmış, katılımcı bir yöntemle sorunlara çözüm aranmıştır.

Bu Özel Rapor, toplumsal yapıdaki değişim ve dönüşüme cevap veremediği görülen aileye yönelik bazı mevzuat ve uygulamaların günün ihtiyaçlarına uygun olarak yeniden düzenlenmesi amacıyla boşanma sonrasında çocukla kişisel ilişki tesisinde ve çocuk tesliminde yaşanan sorunlar penceresinden bakılarak ve odağına “çocuğun korunması” hedefini alarak hazırlanmıştır.

Bununla birlikte, Kurumumuza yapılan yoğun başvurular kapsamında “yoksulluk nafkasının” uygulamasından kaynaklanan sorunların kamu-nun genelini ilgilendiren yaygın bir sorun olduğu tespit edilmiş ve bu husustaki değerlendirmelerimize de raporda yer vermek gerekmiştir.

Belirtilen konular 2015 yılından bu yana Kuruma yapılan başvurulardan yola çıkılarak çok yönlü ele alınmış olup; bu kapsamda ilgili idarelere verilen kararlar ve görüşler üzerine idarelerce yürütülen süreç Kurumumuzca etkin olarak izlenmektedir.

Gelinen aşamada, yapılması gereken yeni düzenlemelerin kanuni bir takım değişiklikleri de içermesi sebebiyle tespit edilen sorun alanlarının Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne Özel Rapor şeklinde sunulması zarureti hâsıl olmuştur.

Bu kapsamda, Özel Raporda öncelikle Kurumumuza yapılan başvurular doğrultusunda tespit edilen sorun alanları, idarelerin konu hakkındaki çalışmaları ve Kurumumuzca yürütülen faaliyetlere yer verilerek; ilgili mevzuat çerçevesinde idareler, akademisyenler, uluslararası kuruluşlar, uygulayıcı hukukçular, meslek örgütleri ve sivil toplum kuruluşlarının (STK) katılımı ile geliştirilen çözüm önerileri Kurumumuzun değerlendirmeleriyle birlikte Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin takdirlerine sunulmuştur.

Çocuk teslimine ilişkin mevcut mekanizmaların işleyişindeki aksaklıkların tespiti ve somut çözüm önerilerinin oluşturulması amacıyla çalıştayların düzenlenmesinde ve özel raporun yazımında çalışan KDK Uzmanı Seçil Gülçat’a, katkı veren KDK Çocuk Birimi uzmanları; Ayşe Alperen, Ayşe Deniz Aygün, Dilek Soykan, Feray Özyakup’a, Kurumumuz Sosyal Hizmet Uzmanı Dilek Demir Aslan’a, özel raporun basıma hazırlanmasına emek veren Dr. Öğr. Üyesi Oğuzhan Erdoğan’a ve her daim desteğini bizden esirgemeyen Kamu Başdenetçimiz Sayın Şeref Malkoç’a teşekkür ediyorum.

Aile yaşamına saygı hakkı devlete bu gibi durumlarda ebeveynler ve çocuklarını bir araya getirmek görevini yüklemekte, aile yaşamına saygıyı güvence altına almak için hem bireylerin haklarını koruyan düzenleyici yargısal bir çerçeve oluşturulmasını, hem de fiilen hayata geçirilecek uy-

gun tedbirlerin alınmasında önemli katkısının olacağı düşüncesi ile hazırlanan “Çocuk Tesliminde Hak İhlallerine ve Yoksulluk Nafakasına İlişkin Özel Rapor”un hayırlara vesile olmasını diler saygılar sunarım.

Celile Özlem TUNÇAK
Kamu Denetçisi

1

BÖLÜM

ÖZEL RAPORUN AMAÇ VE KAPSAMI İLE YAŞANAN HAK İHLALLERİNE İLİŞKİN BAŞVURULAR

“

Özel Raporun Amacı ve Kapsamı / Kamu Denetçiliği Kurumuna İletilen
Başvurular ve Talepler /

”

1.1. Özel Raporun Amacı ve Kapsamı

Tüm toplumlarda aile toplumun çekirdeği ve çocuğun korunduğu, ihtiyaçlarının karşılandığı ve toplumsal yaşantıya hazırlandığı en önemli birim olarak kabul edilmektedir. Anadolu'da da aile, bireylerin hayatlarına yön veren, toplumun devamlılığını sağlayan, değer yargılarının ve davranışların şekillenip kuşaktan kuşağa aktarıldığı bir kurum olarak kabul edilmektedir.

Bu çerçevede, Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Hakları Sözleşmesi aileyi çocuğun gelişmesi ve refahı için en tabii ortam olarak ilan etmektedir. Benzer şekilde, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ve Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi de aileyi toplumun önemli ve vazgeçilmez yapı taşı olarak görmektedir. Ulusal mevzuatımızda da aile kurumunun korunmasına ve işleyişine ilişkin pek çok düzenleme yer almaktadır. Anayasamızda, ailenin korunması için gerekli tedbirleri almak Devletin görevleri arasında sayılmıştır.

Devletin bu görevinin ifası, değişen toplum dinamikleri göz önüne alınarak, gelişime uygun hukuki ve idari düzenlemelerin yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Nitekim modernleşme sürecinde “aile” tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de bir değişim ve dönüşüm sürecine girmiştir. Sosyo-ekonomik ve demografik faktörler ve zihniyet değişimi gibi sebeplerle tüm dünyada giderek artan çekirdek ailelerin ve boşanma sayılarına paralel olarak tek ebeveyn ve çocuk veya çocuklardan oluşan “tek ebeveynli ailelerin” sayısı ülkemizde de günden güne artmaktadır.

Toplum yapısı hızla değişirken aile kurumunu destekleyecek politikalar üretilmeli; bu sırada aileyi oluşturan bireylerin, özellikle kadın ve çocukların korunması, huzur ve refahı öncelikli tedbir alanında yer almalıdır. Boşanma olgusunun taraflar üzerindeki yıpratıcı etkilerini azaltacak ve sürecin sağlıklı bir şekilde tamamlanmasını sağlayacak önlemler alınmalı; ancak yıkıcı etkilerinin en çok çocuklar üzerinde görüldüğü unutulmamalıdır. Boşanma sürecinde gerilimli bir ortam içerisinde olan çocuğun fiziksel ve ruhsal bakımdan risk altında olduğu, dolayısıyla hukuken “koruma altında olan çocuk” tanımı içerisine girdiği, bu bağlamda öncelikle “risk altında bulunan

bir çocuktan” bahsedildiğinin tespiti ile boşanma sonrasındaki hayatı şekillendiren hukuki düzenlemelerin çocuk hakları bakış açısıyla ele alınması ve çocuk koruma sistemi kapsamında yorumlanması gerekmektedir.

Bu Özel Rapor, toplumsal yapıdaki değişim ve dönüşüme cevap veremediği görülen aileye yönelik bazı mevzuat ve uygulamaların günün ihtiyaçlarına uygun olarak yeniden düzenlenmesi amacıyla boşanma sonrasında çocukla kişisel ilişki tesisinde ve çocuk tesliminde yaşanan sorunlar penceresinden bakılarak ve odağına “çocuğun korunması” hedefini alarak hazırlanmıştır.

Bununla birlikte, Kurumumuza yapılan yoğun başvurular kapsamında “yoksulluk nafakasının” uygulamasından kaynaklanan sorunların kamunun geneline ilgilendiren yaygın bir sorun olduğu tespit edilmiş ve bu husustaki değerlendirmelerimize de raporda yer vermek gerekmiştir.

Belirtilen konular 2015 yılından bu yana Kuruma yapılan başvurulardan yola çıkılarak çok yönlü ele alınmış olup; bu kapsamda ilgili idarelere verilen kararlar ve görüşler üzerine idarelerce yürütülen süreç Kurumumuzca etkin olarak izlenmektedir.

Gelinen aşamada, yapılması gereken yeni düzenlemelerin kanuni bir takım değişiklikleri de içermesi sebebiyle tespit edilen sorun alanlarının Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne Özel Rapor şeklinde sunulması zarureti hâsıl olmuştur.

Bu kapsamda, Özel Raporda öncelikle Kurumumuza yapılan başvurular doğrultusunda tespit edilen sorun alanları, idarelerin konu hakkındaki çalışmaları ve Kurumumuzca yürütülen faaliyetlere yer verilerek; ilgili mevzuat çerçevesinde idareler, akademisyenler, uluslararası kuruluşlar, uygulayıcı hukukçular, meslek örgütleri ve sivil toplum kuruluşlarının (STK) katılımı ile geliştirilen çözüm önerileri Kurumumuzun değerlendirmeleriyle birlikte Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin takdirlerine sunulmuştur.

1.2. Kamu Denetçiliği Kurumuna İletilen Başvurular ve Talepler

Kurumumuza çocuk teslimi konusunda yapılan çok sayıdaki başvuruda başvuranlar;

- ◇ Boşanma kararı sonrası velayet sahibi olmayan tarafların çocuklarıyla kişisel ilişki kurmakta sorunlar yaşadıklarını,
- ◇ Türk Medeni Kanunu'nun 336 ncı maddesi uyarınca boşanma sonrası ebeveynlere ortak velayet verilmesi mümkün iken tüm boşanma davalarında tek taraflı hüküm kurulduğunu,
- ◇ Oysa bilimsel araştırmaların tek ebeveynle yaşamak zorunda kalan çocukların özgüvenden yoksun ve psikolojik sorunlarla büyüdüğünü gösterdiğini,
  - ◆ Resmi Gazetede yayımlanarak bir iç hukuk kuralı halini almış olan İnsan Hakları Sözleşmesinin Ek 7 No'lu Protokolünün 5 inci maddesinde “Eşler evlilikte, evlilik süresince ve evliliğin sona ermesi durumunda, kendi aralarında ve çocukları ile kişisel ilişkilerinde medeni haklar ve sorumluluklarından eşit şekilde yararlanırlar.” hükmünün gereğinin yerine getirilmediğini,
  - ◆ Mevcut durumda velayet sahibi olmayan ebeveynlerin ayda sadece iki kere kendi çocuklarının hayatlarına misafir olabildiğini, tarih ve saatle kısıtlı görüşmelerin ebeveynler arasında eşitsizlik ve çocuk açısından haksızlığa yol açtığını,
  - ◆ Bunun çocuklarda uzaktaki “ebeveyne yabancılaşma sendromunu” beraberinde getirdiğini,
  - ◆ Bu şekilde velayet sahibi olmayan ebeveynin çocuğuna karşı olan hak ve ödevlerini yerine getirmesinin mümkün olmadığını,
  - ◆ Velayet hakkını elde eden bazı kişilerin çocuklarının diğer ebeveynle görüşmelerini engellediğini, Yargıtay kararlarında bunun “velayet hakkının kötüye kullanılması” olarak nitelendirildiğini ve çocuğun üstün yararına aykırı olduğunu belirtildiğini,
  - ◆ Bu sebeple babaların çocuklarını icra yoluyla görmek zorunda kaldıklarını,
  - ◆ İnsan Hakları Kurullarının “haciz yoluyla kişisel ilişki sağlamaya mecbur bırakan kişinin müşterek çocuğa duygusal şiddet uyguladığı ve çocuk istismarı yaptığı” yönünde tespitleri bulunduğunu,

- ◆ Çocuğun “bir eşya gibi” icra işlemine konu olmasının kabul edilebilir olmadığını, ayrıca haciz işlemi yapmak zorunda kalan ebeveyn üzerinde de bunun ekonomik ve psikolojik şiddet oluşturduğunu,
- ◆ Devletin “aile hayatına saygı gösterme” yükümlülüğünün çocukla kişisel ilişki kurulmasını sağlamaya yönelik etkin bir mekanizma kurulmasını zorunlu kılmakta olduğunu, gerektiğinde ceza hukuku araçlarına da başvurmak suretiyle kişisel ilişki kurulmasını engellemeye yönelik davranışların önlenmesi gerektiğini,
- ◆ Öte yandan icrada bulunması gereken görevlilerin hazır olmaması, Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sisteminden (UYAP) kaynaklanan sorunlar gibi aksaklıklar nedeniyle icra yoluyla dahi çocuklarını göremedikleri zamanlar olduğunu,
- ◆ İcra masraflarının kendilerine ciddi maliyetlere yol açtığını, masrafları ödeme gücü bulunmayan tarafların çocuklarıyla doğrudan kişisel ilişki kurma imkânlarının kalmadığını, icra yoluyla çocukla kişisel ilişki tesis edildiğinde masrafların mahkeme emrine rağmen çocuğu göstermeyen velayet sahibinden alınması gerektiğini,
- ◆ Sonuç olarak velayet sahibi olmayan ebeveynin çocuğuna karşı olan hak ve ödevlerini yerine getirmesi, karşılıklı kişisel ilişki kurulması imkânları ellerinden alınırken “aile hayatına saygı” ilkesinin de ihlal edildiğini,
- ◆ Mevcut uygulamanın başta Anayasa olmak üzere ulusal mevzuat ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi gibi Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerle uyumlu olmadığını,

belirterek yaşanan hak ihlallerinin önlenmesi amacıyla gerekli yasal ve idari düzenlemelerin hızla yapılmasını talep etmişlerdir.

Yoksulluk nafakası hakkındaki mevzuatın yeniden düzenlenmesine ilişkin başvurularda ise;

- ◆ Mahkemelerce “nafaka alacaklısının gelir durumunun” ve “nafaka borçlusunun ödeme durumunun” sağlıklı bir şekilde tespit edilememesi sebebiyle adil kararlar verilemediği,
- ◆ Devletin nafaka alacaklısının çalışıp çalışmadığını takip etmediği ve bunun nafaka alacaklılarını kayıt dışı çalışmaya sevk ettiği,
- ◆ Ülkemizde genellikle boşanma durumunda “kadınların” yoksulluğa düşeceği yargısının hakim olduğu, erkeğin mali durumunun ve varsa boşanma sonrasında kurduğu hayatındaki ihtiyaçlarının dikkate alınmadığı,
- ◆ Kadınların beyanları esas alınarak “cinsiyet temelli” kararlar verildiği,
- ◆ Evlenme durumunda nafaka kesileceği için nafaka alan kişinin tekrar evlenmediği, nafaka borçlusunun da bu şartlar altında tekrar evlenemediği,
- ◆ Bunun hakkaniyetsiz olmasının yanı sıra evlilik birliğinin amacına da aykırı olduğu ve evliliği bir çıkar sözleşmesine dönüştürerek aile kurumuna zarar verdiği,
- ◆ Tazyik hapsi uygulamasının nafakasını ödeyemeyen borçluyu daha da fakirleştirdiği ve kısırdöngüye sebebiyet verdiği,

iddia ve ifade edilerek, yoksulluk nafakasına ilişkin mevzuat ve uygulamaların ihtiyaçlar doğrultusunda yeniden düzenlenmesi talep edilmiştir.

2

BÖLÜM

KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU TARAFINDAN YÜRÜTÜLEN FAALİYETLER

“

Yoksulluk Nafakası Konusunda Yürütülen İnceleme ve Araştırma Faaliyetleri / Çocuk Teslimi Konusunda Yürütülen İnceleme ve Araştırma Faaliyetleri / Adalet Bakanlığı Tarafından Gönderilen Bilgi ve Belgeler / Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Tarafından Gönderilen Bilgi ve Belgeler / Çocuk Teslimi Konusunda İdarelerle Yapılan Toplantılar / Çocuk Tesliminde Hak İhlallerinin Önlenmesi Çalıştayı / Çocuk Tesliminde Hak İhlallerinin Önlenmesi Amacıyla İdarelere Verilen Tavsiye Kararları / 2016 Yılında Verilen Tavsiye Kararı / 2017 Yılında Verilen Tavsiye Kararları / 2018-2019 Yıllarında Verilen Tavsiye Kararları / Tavsiye Kararlarına 6328 Sayılı Kanunun 20 nci Maddesinin Üçüncü Fıkrası Gereği İdarelerin Cevapları / Adalet Bakanlığı / Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

”

2.1. Yoksulluk Nafakası Konusunda Yürütülen İnceleme ve Araştırma Faaliyetleri

Yoksulluk nafakası ile ilgili taleplerin konunun tarafları ile tartışılması amacıyla 10/10/2018 tarihinde Adalet Bakanlığı ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) tarafından “*Gündem Buluşmaları: Nafaka Sistemi*” Programı düzenlenmiştir. Toplantıya kadının insan hakları ve çocuk haklarından sorumlu Kamu Denetçisi Celile Özlem TUNÇAK katılmıştır. Programda yoksulluk nafakasına süre sınırı getirilmesi konusunda temel olarak iki farklı görüş oluşmuştur.

Nafaka uygulamasına süre sınırı getirilmemesi gerektiğini savunan ilk görüş sahipleri tarafından özetle, nafakanın tahsilinde sorunlar yaşandığı ve pek çok kadının mağduriyetine neden olduğu, nafakanın tahsil edilememesi sebebiyle eski eşler arasında evlilik sözleşmesi bitmesine rağmen sorunların devam ettiği, bunun çocuklara da yansıdığı, **çocukların nafakanın tahsili için şantaj aracı olarak kullanılabilirdiği ve çocuk tesliminde sorunlar yaşandığı**, nafakanın kanunen süreli hale getirilmesinin özellikle eğitim seviyesi düşük, yaşı ileri ve işgücüne katılım imkânı az olan kadınlar açısından **şiddet içerse dahi** evliliklerini sonlandıramama ihtimalini gündeme getirdiği ifade edilmiştir.

Bu konuda çeşitli sivil toplum kuruluşlarından KDK’ya gönderilen görüş yazılarında da “erkekleri mağdur gösteren” yaklaşımın toplumsal cinsiyet eşitsizliğini derinleştirerek mağdur kadınların yaşam güvencelerinin ortadan kaldırılması sonucunu doğuracağına ifade edildiği görülmüştür.

Sözkonusu yazılarda, İstanbul Sözleşmesi uyarınca kadına yönelik şiddetin ister kamusal ister özel alanda meydana gelsin kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik acı ve ıstırap veren veya verebilecek olan cinsiyete dayalı her türlü eylem veya bu eylemlerle tehdit etme anlamına geldiği, bir insan hakkı ihlali olduğu ve kadınlara yönelik ayrımcılığın bir biçimi olduğu belirtilerek; nafakanın kaldırılması ya da süre sınırlaması getirilmesine yönelik bir düzenlemenin kadına karşı ekonomik şiddet uygulanması sonucuna sebebiyet verebileceği iddia edilmektedir.

Çarenin nafakanın kaldırılması değil; kadının eğitim, iş hayatı ve topluma katılım süreçlerini güçlendirerek, kadınları yoksulluktan ve yoksulluk nafakasına muhtaç olmaktan kurtarmak olduğu vurgulanmaktadır.

Bu görüş toplumsal cinsiyet ayrımcılığına sebep olan uygulamaların ortadan kaldırılmasını, bunun için öncelikle kız çocuklarına eğitimde fırsat eşitliği sağlanmasını, boşanma halinde kadını ekonomik yönden güçlendirecek istihdam politikalarının geliştirilmesini ve çocuk ve yaşlı bakımı başta olmak üzere diğer sorumlulukları açısından kadına gerekli desteğin verilmesini talep etmektedir.

Öte yandan, “*Gündem Buluşmaları: Nafaka Sistemi Programında*” yoksulluk nafakasına süre sınırlaması getirilmesini talep eden görüşler de ifade edilmiştir. Uygulamanın özellikle ödeme gücü olmayan nafaka yükümlüleri açısından mağduriyetler yaratabildiği, nafaka yükümlülerinin kurdukları yeni hayatlarındaki ailelerinin, bu aileler içindeki kadınların ve çocukların olumsuz etkilendiği, nafaka borçlusuna uygulanan tazyik hapsinin sistemdeki kısır döngüyü daha da kuvvetlendirdiği, tüm bunların kadına ve çocuğa yeniden şiddet olarak dönebildiği, uygulamadaki aksaklıkların toplumsal etkilerinin yanı sıra, adli açıdan nafakaya hükmedilirken hâkimlerin kişilerin mali durumlarına ilişkin doğru bilgilere ulaşamamasının adaletin gerçekleşmesini engellediği, idari açıdan da icra dairelerinde yaşanan yavaşlığı önemli bir problem yarattığı belirtilmiştir.

Alanda çalışan sivil toplum kuruluşlarından KDK'ya iletilen ve benzer bakış açısıyla hazırlanmış yazılı görüşlerde de nafaka ile ilgili en önemli sorunun mahkemelerde adil karar verilememesi, beyan esaslı çerçevesinde kararlar alınması olduğu ifade edilmiştir.

Yazılarda, nafaka alacaklısının işe girmesi halinde nafakası kesileceği için çoğu alacaklının iş imkânı ve çalışabilecek kapasitesi var iken çalışmadığı, hatta iş bile aramadığı, kısacası çalışmak yerine nafaka almayı tercih ettiği belirtilmektedir. Devletin kendi yardım edeceği kişileri çalışmaya yönlendirdiği halde nafaka alacaklısına bunun sorulmaması eleştirilmekte, kendi tercihi doğrultusunda çalışmayan kişinin yoksul kabul edilmemesi gerektiği belirtilmektedir.

Öte yandan, devletin nafaka alacaklısının çalışıp çalışmadığını takip etmemesinin nafaka alacaklılarını kayıt dışı çalışmaya sevk ettiği, mevcut durumda mahkemelerdeki iş yükünün alacaklıların gelir durumunu doğru tespitine izin vermediği, ancak alacaklıların borçlu tarafından takip edilmesinin de kişisel haklara saldırı olacağı ifade edilmektedir. Bu sorumluluğun devlette olması, alacaklıların çalıştığının tespiti halinde nafakanın otomatik kesilmesi talep edilmektedir.

Yoksulluk nafakası uygulamasında bir diğer eleştiri “yoksulluğa düşme” noktasında yapılmaktadır. Ülkemizde genellikle boşanma durumunda kadınların yoksulluğa düşeceği yargısının hakim olduğu, erkeğin mali durumunun ve varsa boşanma sonrasında kurduğu hayatındaki ihtiyaçlarının dikkate alınmadığı, kadınların beyanları esas alınarak cinsiyet temelli kararlar verildiği iddia edilmektedir. Boşanma yüzünden kadının yoksulluğa düştüğü gerçekten kabul ediliyorsa, nafaka borçlusunun ölümü halinde kesilen nafaka tutarının devlet eliyle ödenmeye devam edilmesi gerektiği, kadını güçsüz kabul eden bu önyargının külfetinin erkeklere yüklenildiği; ancak nafaka yüzünden yoksulluğa düşen erkeğin ve kurduğu yeni ailesindeki kadın ve çocukların mağduriyetlerinin göz ardı edildiği iddia edilmektedir. Kadının yeterli eğitim alamamasının ve çalışamamasının sorumluluğunun eski eşe değil kök ailesine ve devlete ait olduğu belirtilmektedir. Boşanma sonrasında kadınların çalışmaya, evlenmeye, bunlar mümkün olamıyorsa kendi kök ailesi tarafından ya da son kerte devlet tarafından bakımının üstlenilmesine yönelik politikalar üretilmesi talep edilmektedir.

Nafakasını ödeyemeyen kişiye tazyik hapsi uygulanması ayrı bir eleştiri unsurudur. Hapis dönemi içinde oluşan yeni nafakaların da borçlu tarafından ödenmesinin beklendiği, bunun yeterli geliri olmadığı için nafakasını ödeyemeyen borçluyu daha da fakirleştirdiği, uygulamanın kısır döngüye sebebiyet verdiği ifade edilmektedir.

Nafaka alan kişinin tekrar evlenmediği, nafaka borçlusunun da bu şartlar altında tekrar evlenemediği dikkate getirilerek bunun aile kurumuna zarar verdiği iddia edilmektedir. Nafaka yükümlülerinin boşandıklarında evlilik içinde olduklarından daha ağır bir yük altına girebildikleri, bunun hakka-

niyetsiz olmasının yanı sıra süresiz uygulamanın evlilik birliğinin amacına da aykırı olduğu ve evliliği bir çıkar sözleşmesine dönüştürdüğü; bu sebeple kimi zaman dürüst olmayan evlilik taleplerini de teşvik ettiği, boşanmanın daha uygun olduğu hallerde dahi nafaka yükümlülüğünü kaldıramayacağı düşüncesiyle evliliğin sürdürülmesinin aile içi huzursuzluk ve şiddete sebep olduğu, boşanma sonrasında “velayet”, “nafaka” ve “çocuk icrası” alanlarında verilen cinsiyetçi kararların şiddete kaynaklık ettiği iddia edilmektedir.

Bu kapsamda, özetle yoksulluk nafakasını düzenleyen yargı kararlarında cinsiyet ayrımcılığına gidilmemesi, nafaka uygulamasının kaldırılması ya da ilgili mevzuata süre sınırlaması getirilerek tutarının kişilerin yaş, sağlık, eğitim, çalışma vb. durumlarının doğru bir şekilde tespitine dayanarak hakkaniyetli bir şekilde belirlenmesi, nafaka alacaklısının çalışma durumunun devlet tarafından takip edilmesi ve nafaka hapsinin kaldırılması talep edilmiştir.

2.2. Çocuk Teslimi Konusunda Yürütülen İnceleme ve Araştırma Faaliyetleri

Kurumumuzca verilen 07/06/2016 tarihli ve 2015/5571 sayılı Tavsiye Kararı kapsamında çocuk tesliminde yaşanan hak ihlalleri konusunda ilgili idarelerden bilgi ve belgeler talep edilmiştir.

2.2.1. Adalet Bakanlığı Tarafından Gönderilen Bilgi ve Belgeler

19/11/2015 tarih ve E.98/6207 sayılı yazıda özetle; 03/11/2013 tarihinde 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun “Velayet, Ortak Velayet, Nafaka ve Çocukla Kişisel İlişki Tesisine”, 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun “Çocuk Teslimi, Çocukla Şahsi Münasebet Tesisine Dair İlamların İcrası, Çocuk Teslimi Emrine Muhalefetin Cezası”na ilişkin konularda, sorunların tespiti ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi ile gerektiğinde mevzuat değişikliği yapmak amacıyla Adalet Bakanlığı Kanunlar Genel Müdürlüğü bünyesinde bir Çalışma Grubu oluşturulduğu,

Çalışma Grubunun: Adalet Bakanlığı, Yargıtay, Ankara Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Türkiye Barolar Birliği, Unicef Türkiye Temsilciliği, Boşanmış Babalar Derneği ve Platformu temsilcileri ile akademisyenlerden oluştuğu,

Diğer taraftan, yine Adalet Bakanlığı bünyesinde, İcra ve İflas Kanununun aksayan yönleri dikkate alınarak, dünyada ve ülkemizde yaşanan sosyal, ekonomik ve teknolojik gelişmelere ve bu kapsamda günümüz ihtiyaçlarına cevap veren, modern bir icra ve iflas sisteminin hayata geçirilmesini sağlayacak bir Kanun Tasarısı taslağı hazırlanması amacıyla 09/02/2015 tarihinde bir Bilim Komisyonu oluşturulduğu, şikâyetlere konu olan “Çocuk Teslimi, Çocukla Şahsi Münasebet Tesisine Dair İlamların İcrası, Çocuk Teslimi Emrine Muhalefetin Cezası”na ilişkin hususların bu Komisyonun çalışma alanı içinde yer aldığı,

Yine Adalet Bakanlığı bünyesinde, mağdurlara suç sonrası verilecek hizmetlerin, tanınması gereken hakların, yapılacak maddi ve manevi yardımların ve sunulacak rehberlik hizmetlerinin belirlenmesi ile aile ve çocuk mahkemelerinde görev yapan uzmanların görev alanlarının belirlenmesi amacıyla 18/02/2014 tarihinde Çalışma Grubu kurulduğu, kurulan bu Çalışma Grubunun çözüme kavuşturmak için çalıştığı konulardan birinin de çocukla şahsi münasebet tesisine dair ilamların icrasının mevcut sistemden farklı bir şekilde yerine getirilmesi olduğu, çalışmalar kapsamında henüz somut bir kanun tasarısı taslağı oluşturulmadığından yapılması öngörülen mevzuat değişiklikleri hakkında bilgi verilemediği,

22/04/2016 tarih ve E.845/3830 sayılı yazıda özetle; Adalet Bakanlığı, Yargıtay Başkanlığı ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı işbirliği ile 13-15 Nisan 2016 tarihleri arasında Ankara’da şikâyet konularının da tartışıldığı kapsamlı bir çalıştay düzenlendiği ve çalışmalar kapsamında henüz somut bir kanun tasarısı taslağı oluşturulamadığından yapılması öngörülen mevzuat değişiklikleri hakkında bilgi verilemediği, ifade edilmiştir.

2.2.2. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Tarafından Gönderilen Bilgi ve Belgeler

05/04/2016 tarih ve 46129 sayılı yazıda özetle çocuk teslimi, çocukla kişisel ilişki tesisi, nafaka ve velayete ilişkin sorunların tespiti ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi amacıyla Adalet Bakanlığı nezdinde kurulan Çalışma Grubunun 21-22 Şubat 2013 ve 29-30 Mart 2013 tarihlerinde yapılan toplantılarında, hukuki sorunların tespit edilerek çözüm önerileri üzerinde

görüşmeler yapıldığı, çocuk teslimine ilişkin 13-14 Ocak 2014 tarihlerinde İsveç'e çalışma ziyareti gerçekleştirildiği, ayrıca boşanmış anne ve babaların çocuklarıyla görüşme konusunda yaşanan sorunlar hakkında Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından çalışmalar yürütüldüğü, belirtilmiştir.

Konunun çözümüne yönelik olarak iletilen Bakanlık görüşünde ise;

- 1- “Kişisel ilişki tesisine yönelik icra takibi masraflarının kural olarak kendisi aleyhine ilamlı icra takibi yapılan yani çocuğu göstermeyen veya engelleyen tarafından karşılanması gerekmektedir. İcra ve İflas Kanunu'nun Çocukla Şahsi Münasebet Tesisine Dair İlamın İcrası başlığı altında yer alan 25/a maddesinin 2. fıkrasına “Borçlu bu emri tutmazsa ilam hükmü zorla yerine getirilir.” hükmünden sonra, *“Bütün harç ve masraflar çocuğu göstermeyen veya engelleyenlere ait olup ayrıca hüküm ve takibe hacet kalmaksızın tahsil olunur”* hükmü ya da *“Bütün harç ve masraflar ayrıca hüküm ve takibe hacet kalmaksızın hazine üzerinde bırakılır”* hükmü eklenerek çocuğu göstermeyen veya engelleyen taraf bu masrafları kendinin ödemesi gerektiğini öğrendiğinde çocukla kişisel ilişki tesisi konusunda sorun çıkarmayacaktır. Böylece hem icra dairelerinin yükünün hafiflemesi hem de sorunun çözülmesi hedeflenmiştir.
- 2- Çocuğun icra kanalıyla teslimi esnasında psikolojik yönden etkilenip etkilenmediğinin psikologlarca tespit edilmesi ve ona göre bir sistem oluşturulması gerektiği düşünülmektedir.
- 3- Çocuğun yüksek yararından hareketle; İcra ve İflas Kanunu m. 25/ b hükmü değiştirilerek söz konusu uzmanların icra daireleri kadrolarında görevlendirilmesi ve uzmanların görevlerini gereği gibi yerine getirip getirmediğinin icra müdürü tarafından denetlenmesi ile uzmanların ücretinin bilirkişi ücreti değil, memur yolluğuna tabi tutulması gerektiği belirtilmektedir.
- 4- Velayetin bir tarafa verildiği boşanma kararlarında; velayeti alan tarafın çocukla kişisel ilişkiyi engellemesi halinde, velayetin kendisinden alınacağı diğer tarafa verilebileceği ve tazyik hapsi hakkında uyarıda

bulunulmasının velayeti alan açısından caydırıcı olacağı düşünülmektedir.

- 5- 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun Tanımlar başlığı altında yer alan 2.maddesinin (d) “şiddet” ve (e) “şiddet mağduru” bentleri kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir.
- 6- Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi’nin çocuğun yüksek yararının dikkate alınması hakkı ile ilgili 14 Nolu Genel Yorum’u (2013), göz önüne alındığında “Çocuğun yüksek yararı değerlendirilirken yargıç, durumla ilgili diğer hususlarla birlikte, çocuğun her iki ebeveyniyle de ilişkilerini sürdürme hakkını dikkate almalıdır.” hükmü gereğince kişisel ilişki kararının verilmesinde mahkeme yetkili olduğundan kararın yerine getirilmesinin ve takibinin de adliye nezdinde olması gerektiği anlaşılmaktadır.
- 7- Ayrıca anne ve babanın çocukla kişisel ilişki kurma hakkının düzenlenmesinde taraflara; velayet olan tarafa çocuğu teslim etme kişisel ilişki kurulan tarafa teslim alma şeklinde çifte yükümlülük getirilmesi gerekmektedir.” denilmiştir.

AÇSHB tarafından 06/06/2017 tarihinde Kurumumuza ek olarak sunulan bilgi notlarında ise;

Bakanlığa bağlı İl Müdürlüklerinde ve Sosyal Hizmet Merkezlerinde “Aile ve Boşanma Süreci Danışmanları” tarafından aile içi problem yaşayan, boşanma düşüncesinde ya da boşanma sürecinde olan çiftlere ücretsiz olarak Aile ve Boşanma Süreci Danışmanlığı hizmeti sunulduğu, bu hizmetin 81 ilde İl Müdürlükleri ve Sosyal Hizmet Merkezlerindeki uzman personel aracılığı ile Boşanma Öncesi Danışmanlık Hizmeti, Boşanma Sürecinde Danışmanlık Hizmeti ve Boşanma Sonrası Danışmanlık Hizmeti olmak üzere üç aşamalı olarak verildiği, hizmetin amacının sadece boşanmaları engellemek değil, bireylerin boşanma sürecini sağlıklı yürütmelerine imkân tanımak olduğu, belirtilmiştir.

AÇSHB Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (ASAGEM) tarafından yurtdışında aile konusunda hizmet veren kamu kurum ve kuru-

luşları ile sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinin incelenmesi amacıyla yapılan ziyaretler kapsamında;

İrlanda'da Aile Destek Ajansı tarafından evliliğinde problemler yaşayan çiftlere evlilik-ilişki danışmanlığı, ailelerin parçalanmasından etkilenen çocuklara yönelik danışmanlık hizmeti, aile bireylerinin birinin ölümü sonucunda yoksulluk çeken ailelere danışmanlık hizmeti verildiği, aile destek hizmeti kapsamında "aile arabuluculuk hizmetleri" ya da "aile uzlaştırma hizmetleri" (Family Mediation Service) bulunduğu; Aile Arabuluculuk Merkezlerinde, ayrılan çiftlerin uzlaşma içinde kalarak kararlar almalarını teşvik edildiğini, ailelere çocukların bakımı, finansal destek, sahip olunan mallarla ilgili konularda destek olduğunu, bu hizmetin çiftlere yönelik bağımsız, profesyonel ve güvenilir bir hizmet olarak algılandığını, bu merkezlerde donanımlı uzmanlar tarafından hizmet verildiğini, bu uzmanların, ayrılan çiftlerin önlerindeki seçenekleri ve imkânları değerlendirerek, iki tarafın ve çocuklarının çıkarları doğrultusunda uzlaşma sağlamaya çalıştıklarını, 2005 yılı boyunca aile arabuluculuk hizmeti doğrultusunda çiftlerin %54'ünün çocukların durumu gibi konularda anlaşmaya vardığı,

İspanya'da ise sivil toplum kuruluşlarının boşanmış çiftler ve çocukları için "aile buluşma noktası" açma konusunda devlet tarafından desteklendikleri, boşanmış anne/babaların çocuklarını bu merkezlere getirdikleri ve boşandıkları eşleriyle karşılaşmadan çocuklarını görebildikleri ve çocuklarına nasıl davranmaları gerektiği konusunda uzmanlardan destek alabildikleri, devletin bu merkezlere maddî yardım sağladığı, boşanmış ebeveynlerin 2 saat süreyle çocukları ile bu merkezlerde vakit geçirebildikleri, mahkemelerde sakınca görülmemesi halinde anne/babalarının çocuklarını bu merkezden alıp 2 saat süreyle dışarıda vakit geçirip çocukları merkeze geri getirebildikleri, Merkezde çocuklarla ve ebeveynleriyle ayrı ayrı mülakatlar yapılarak bir aile profili çıkarıldığı, bu bilgiler ışığında hazırlanan raporun mahkemeye sunulduğu, bu merkezlerde boşanma-ayrılma, iletişim zorlukları, kuşaklar arası çatışmalar ve aile birlikteliğiyle ilgili diğer sorunlarda uzlaşma ve anlaşmaya odaklanan, aile tartışmalarını çözümlenmeye yönelik arabuluculuk hizmeti verildiği, boşanmak isteyen ve uzlaşma sağlayamayan çiftlerin mal paylaşımı, çocuğun velayeti gibi sorunlarını merkezdeki avukatlarla görüşerek çözümlenmesine ilişkin çalışmalar yapıldığı, belirtilmiştir.

Yapılan ziyaretlerde tespit edilen bilgiler doğrultusunda Bakanlık tarafından sonuç olarak;

- Ülkemizde de boşanmış çiftlerin özellikle çocuklarıyla daha sağlıklı ilişki kurabilmeleri için boşanmış aile buluşma merkezleri açılmasının uygun olacağı,
- Ortak velayet uygulamasının ülkemiz açısından uygulanabilirliğinin değerlendirilmesinin yerinde olacağı,
- Velayeti elinde bulunduran ebeveynin çocuğunun diğer ebeveynle iletişim kurması konusunda sorumlulukları olduğu konusunda bilgilendirilmesi gerektiği,
- Boşanma avukatlarının boşanmanın çocuk ve birey üzerinde psikolojik etkileri konularında eğitim almasının boşanmaların daha sağlıklı gerçekleşmesinde etkili olacağı,
- Velayeti elinde bulunduran ebeveynin 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununda yer alan danışmanlık tedbiri benzeri bir danışmanlık almasının sağlanması gerektiği, ifade edilmiştir.

2.3. Çocuk Teslimi Konusunda İdarelerle Yapılan Toplantılar

Kurumumuzca verilen 07/06/2016 tarihli ve 2015/5571 sayılı Tavsiye Kararının izlenmesi, yapılan çalışmalarda gelinen aşamanın tespit edilmesi ve sürecin hızlandırılmasına katkı sunulması amacıyla 30/03/2017 tarihinde Kamu Denetçiliği Kurumu'nda ilgili idarelerle bir toplantı gerçekleştirilmiştir.

Toplantıya Adalet Bakanlığı adına Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı, Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü Arabuluculuk Daire Başkanlığı, Ceza İşleri Genel Müdürlüğü Mağdur Hakları Daire Başkanlığı ve Kanunlar Genel Müdürlüğü ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı adına Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve Hukuk Müşavirliği yetkilileri katılmışlardır. Bahse konu toplantıda özetle;

Adalet Bakanlığı Arabuluculuk Daire Başkanlığı yetkilisi “Aile Arabuluculuğunun Geliştirilmesi Projesi” ile Bakanlık tarafından yurt dışından

farklı modellerin incelendiğini, İngiltere’de hâkimlerin boşanmaya gelen eşleri ancak aralarında uzlaşma sağlandıktan sonra boşadığını, burada çocuğun toplumun ortak değeri olarak görüldüğünü, ebeveynler boşanırken ilişkilerin korunması, aile mahremiyetinin korunması ve boşanma sonrası ilişkilerin barışçıl bir şekilde sürdürülmesi anlayışıyla hareket edildiğini, Singapur’da çocuk varsa arabuluculuk mekanizmasının işletilmesinin zorunlu olduğunu, burada hâkimin bizzat arabuluculuk yaptığını, boşanmaya çocuk odaklı bakıldığını, Hollanda ve Almanya’da da aile arabuluculuğu sisteminin yoğun bir şekilde kullanıldığını, ülkemizde de toplum yapımıza uygun bir aile arabuluculuğu modeli geliştirilmesi için başlatılan mevzuat çalışmalarının devam etmekte olduğunu, bu projeye göre Aile Arabuluculuğu Merkezleri kurulacağını, burada sürekli görevli meslek elemanları (sosyal hizmet uzmanı, pedagog, psikolog vb.) bulunacağını, eşlerin çekişmesiz boşanması ve aile mahremiyetinin korunması için gerekli yönlendirmelerin yapılacağını, aile arabuluculuğu sisteminin sağlıklı bir şekilde işletilmesi halinde, çocukla kişisel ilişki tesisi ve çocuk teslimi sırasında yaşanan sorunların büyük oranda önüne geçilebileceğini ifade etmiştir.

Adalet Bakanlığı Mağdur Hakları Daire Başkanlığı yetkilisi tarafından; çocuğun adli sistemin bir parçası olduğu, bu sebeple çocuğu merkeze alan yeni bir sistem kurulması gerektiği, bu alanda farklı kurumlarca verilen hizmetlerin bütünleştirilmesine ihtiyaç duyulduğu, velayet, nafaka, çocukla kişisel ilişki kurulması ve çocuk teslimi konularında Başkanlıklarınca bir rapor hazırlanmakta olduğu, ayrıca bu konuları içeren “Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Kanunu Tasarısı” üzerinde çalışmalarının devam ettiği belirtilmiştir.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı yetkilileri tarafından ise SHM’lerde aile danışmanlığı hizmeti verildiği, boşanma davalarında adliyelerce bu merkezlere başvurulabildiği, ancak bu hizmetlerin arzu edilen seviyede işlemediği, bunun için başta insan kaynağı olmak üzere kurumsal kapasitelerinin yeterli olmadığı, Adalet Bakanlığınca hayata geçirilmesi planlanan aile arabuluculuğu sisteminin koruyucu önleyici bir hizmet olan SHM’lerdeki aile danışmanlığı ile birlikte götürülmesinin süreci tamamlayacağı ifade edilmiştir.

2.4. Çocuk Tesliminde Hak İhlallerinin Önlenmesi Çalıştayı

13/02/2018 tarihinde Kamu Denetçiliği Kurumunda, Kamu Başdenetçisi Şeref MALKOÇ başkanlığında, ilgili idare temsilcileri, yargı ve baro mensupları, akademisyenler, uluslararası kuruluş ve sivil toplum temsilcilerinin katılımıyla Çocuk Tesliminde Hak İhlallerinin Önlenmesi Çalıştayı gerçekleştirilmiştir.

Kamu Başdenetçisi Şeref MALKOÇ, yüz yıllara dayanan ve toplumun temel taşı olan Türk aile yapısının son yıllarda sarsıldığını, gerekli sosyal, hukuki ve idari tedbirler alınmazsa, önümüzdeki yıllarda bunun çok daha büyük felakete yol açabileceğini, aile içi şiddet olaylarının gazetelerin üçüncü sayfalarında sıklıkla yer bulduğunu, toplumsal yapıda derin yaralar açan bu olaylar karşısında Kamu Denetçiliği Kurumu'nun görevinin var olan kurumları, üniversiteleri, sivil toplum örgütlerini ve diğer paydaşları harekete geçirmek ve dayanışma içerisinde koordinasyonu temin etmek olduğunu, daha önce “kadın ve insan hakları” ile ilgili bir çalıştay düzenlendiğini ve çalıştay raporunun yayınlandığını, ayrıca “kadın ve çocuğa yönelik aile içi şiddetin önlenmesine ilişkin” bir çalıştay çalışmasının da başlatıldığını, aile içi şiddetin konunun farklı bir boyutu olmakla birlikte bu çalıştayı da konularından birini teşkil ettiğini, bu ve benzer çalışmalarla

toplumun genelinde görülen sorunlara Kurum olarak çözüm bulma gayreti içinde olduğunu ifade etmiştir.

Çalıştayda özetle;

- ◇ Çocuk teslimi sorununun boşanma sürecinde yaşanan sorunların bir sonucu olduğu ifade edilerek, hazırlanmakta olan “Aile Arabuluculuğu Yasa Tasarısı” ile çoğu çiftin sorunlarını çözebileceği, sorunu çözmeyip mutlaka boşanmaya karar verenlerin de uzlaşarak boşanma sürecini gerçekleştirebilecekleri; öte yandan “Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Kanunu Tasarısının” hazırlandığı ve bu tasarı ile çocuk tesliminde yaşanan hak ihlallerinin büyük ölçüde önüne geçilebileceğinin umulduğu, ayrıca İcra İflas Kanununun tümüyle değiştirilmesine yönelik çalışmaların yürütüldüğü,
- ◇ AÇSHB'nin taşra teşkilatının yapılanmasının devam ettiği, mahallelerde açılan SHM'lerde aile eğitim programlarının, aile danışmanlığı ve boşanma süreci danışmanlığı hizmetlerinin verildiği, Aile Eğitim Programı ve Boşanma Süreci Danışmanlığı hizmetlerine devam edildiği,
- ◇ Velayet sahibi tarafların kendi çevrelerinin etkisiyle karşı tarafı suçlayabildiği, bu sebeple çocuğun diğer ebeveyninden uzaklaşabildiği, çocukların kaygı içinde saldırgan yahut pasif karaktere dönük insanlar olabildikleri, bunu yetişkinlikte de devam ettirebildikleri, bazı aileler için boşanmanın ayıp bir şey olarak algılandığı belirtilerek, boşanma sürecinde anne ve babaların uzmanlarca eğitilmeleri ve danışmanlık hizmetleriyle yönlendirilmeleri gerektiği,
- ◇ Boşanma sonrasında ebeveynlik sorumluluklarının devam ettiğinin bilinciyle aile kurumunu oluşturan bireylere maddi-manevi çok yönlü destek sağlanarak; aile danışmanlığı, aile arabuluculuğu ve savunuculuk hizmetlerinin ilgili kurumlar arası işbirliği içinde planlanması ve sorumluluk alacak uzmanların özenle seçilmesi gerektiği,
- ◇ Çocuk tesliminde kök aile bireylerinin sorun yaratan ya da tetikleyici etkilerde bulunabildikleri dikkate alınarak bu bireylerin sağaltımının

göz ardı edilmemesi gerektiği; bu amaçla hayat boyu eğitim anlayışıyla koruyucu, önleyici aile eğitimlerinin önemli olduğu ve boşanma öncesindeki danışmanlık hizmetlerinin zorunlu hale getirilebileceği,

- ◇ Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından sunulan aile eğitimi programlarının AÇSHB tarafından sunulan programlar çerçevesinde güncelleneceği, özellikle okullardaki sınıf öğretmenlerine ve rehberlik öğretmenlerinin hassasiyetlerinin artırılması için gerekli bilgilendirmenin yapılacağı,
- ◇ Ülkemizde yaşanan boşanmaların büyük çoğunluğunun aile içi şiddetle alakalı olduğu; dolayısıyla hizmet kurgusunda şiddeti engellemek üzere erkeklerin hayatını destekleyen birtakım mekanizmalara da yer verilmesi, öte yandan sürecin herkese göre farklı yorumlanabilecek değerler üzerinden değil haklar üzerinden yürütülerek, çocuk ve kadın haklarının ihlal edildiği süreçlerde temelde insan haklarının korunması bilinciyle hareket edilmesi gerektiği,
- ◇ Boşanma sonrasında velayet kime verildiyse çocuğun profesyonelce izlenmesi gerektiği,
- ◇ Alanda sosyal çalışma görevlisi kadrosunda öğretmen, psikolog, sosyolog gibi diğer meslek mensubu kişilerin çalıştığı, bu kişilerin sosyal hizmet eğitiminde verilen adli sosyal hizmet, çocukla sosyal hizmet, gençlerle sosyal hizmet, okul sosyal hizmeti alanlarında eğitimleri olmadığı için bu işlerde görevlendirilmelerinin olumsuz uygulamaları da beraberinde getirebildiği,
- ◇ Mevcut sürece çocuk hakları bağlamında bakıldığında bu sürecin çocukların hem psiko-sosyal durumlarını hem de haklarını etkileyen çok ciddi problemler içerdiği, çocuk tesliminin İcra İflas Kanunundan çıkarılarak çocuğun görüşlerini ve desteklenmesini odağa alan, ebeveynlerin düşünce, tutum ve davranışlarını olumlu yönde değiştirmeye yönelik programları içeren, izleme ve yeniden gözden geçirmeyi mümkün kılan, alanında uzman meslek elemanları ile arabuluculuk sisteminin de kullanılmasıyla uzlaştırıcı ve barışçıl yollarla çözümün sağlanabileceği; bu sürecin bütüncül bir bakış açısıyla

önleme, koruma, izlemeyi temel alacak, takip ve danışmanlık verilmesini sağlayacak şekilde kurgulanması gerektiği, sürecin aile mahkemeleriyle, çocuk mahkemelerinin sorumluluğunda, AÇSHB'nin de uygulayıcı olduğu bir şekilde kurgulanabileceği, böylece çocuğun korunması ve tarafların desteklenmesinin bir arada yürütülebileceği,

- ◇ Medeni Kanunda ebeveynlik ve velayetle ilgili düzenlemelerin yeniden gözden geçirilerek hak ve sorumlulukların tanımlı, detaylı bir şekilde yer alması, yasal yükümlülükler yerine getirilmezse ne tür yaptırımlar veya önleyici hizmetler olabileceği hususlarının da düzenlenmesi gerektiği,
- ◇ Çocuk teslimi için özel bir yapılanmaya ihtiyaç olduğu, özellikle hafta sonu veya tatil günlerinde ve acil durumlarda çocuk teslimine uygun merkezlerin süreci kolaylaştırabileceği,
- ◇ Öncelikle konunun çocuk hakkı olarak ele alınması ve çocuk koruma sistemi kapsamında yorumlanması gerektiği, çocuğun, boşanma sürecinde fiziksel ve ruhsal bakımdan risk altında olduğu, dolayısıyla hukuken koruma altında olan çocuk tanımı içine girdiği,
- ◇ Mevcut mevzuatımız uyarınca velayet ve kişisel ilişki tesisinde aile mahkemelerinin süreci yöneten kurumlar olduğu; ancak şüphesiz mahkemelerin psiko-sosyal ihtiyaçları karşılayamayacağı, bu hizmetlerin de AÇSHB, belediyeler, STK'lar gibi uygulayıcı kurumlar tarafından verilmesi gerektiği,
- ◇ İcra yoluyla çocuk tesliminin ekonomik açıdan çok masraflı olduğu belirtilerek, her teslim için çocuğunu görmek isteyen tarafça en az 500-600 TL ödenmesi gerektiği,
- ◇ Çocuklarla ilgili düzenlemelerin kamu düzenine ilişkin olması ve çocuğun üstün yararı ilkesi gereği velayete ilişkin iş ve işlemlerin hâkim kontrolünde yapılması gerektiği; boşanma ve ayrılık davalarının sadece hâkimin yetki ve takdir alanında olduğu, özellikle aile içi şiddet vakalarında evliliğin sürmesinin risk oluşturduğu ve boşanmanın hem kadının hem çocuğun yararına olduğu, ancak çocukların

korunması için vaka yönetimini kimin yapacağını belirlenmesi gerektiği, anne ile babanın birbirini görmeyeceği şekilde çocuk teslim merkezleri kurulması halinde hem mevcut kötü uygulamanın hem de yüksek maliyetlerin ortadan kaldırılabileceği,

- ◇ Çocuk Koruma Kanununda adli vaka yönetimi yapacak bir kurumun bulunmadığı, çocuğun korunması için gerekli kurumsal yapının oluşturulmadığı, dolayısıyla mevzuat enflasyonuna rağmen öngörülen sistemlerin birbirinden kopuk olduğu, verilen tedbirlerin ortada kaldığı ve devamının getirilemediği, “Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Kanunu Tasarısı” ile öngörülen yeni sistemde bu sorunların aşılmasının hedeflendiği, işlemlerin ücretsiz olmasının öngörüldüğü, ebeveyne yabancılaşma sendromu gibi çocuk üzerindeki olumsuz etkilerine karşı çiftlere eğitim verilmesi ve danışmanlık tedbiri uygulanması hususlarına yer verildiği,
- ◇ Mevcut uygulamada gerek avukatların, gerek hâkimlerin, gerek diğer meslek elemanlarının çocuk odaklı yaklaşmaması, davacı-davalı odaklı yaklaşması nedeniyle istenilen sonucun elde edilemediği, hâkimlerin gereken tedbirleri almak için çoğu zaman re’sen harekete geçemedikleri, çoğunlukla avukat taleplerinin beklendiği,

ifade edilmiştir.

2.5. Çocuk Tesliminde Hak İhlallerinin Önlenmesi Amacıyla İdarelere Verilen Tavsiye Kararları

Yapılan başvurular üzerine çocuk tesliminde yaşanan hak ihlalleri konusunda Kurumumuzca yapılan inceleme ve araştırmalar ile toplantı ve görüşmeler sonucunda tespit edilen sorun alanları üzerinden ilgili idarelere öncelikle 2016 yılında, akabinde 2017 ve 2018 yıllarında tavsiyelerde bulunulmuştur.

2.5.1. 2016 Yılında Verilen Tavsiye Kararı

Başvuru konuları hakkında Adalet Bakanlığı ile AÇSHB’ye verilen 07/06/2016 tarih ve 2015/5571 sayılı Tavsiye Kararı’nda özetle;

“Ülkemizin yaşadığı ekonomik ve toplumsal düzeyde gelişmeler sonucu; aile yapısı, aile algısı ile birlikte aile içindeki rol paylaşımını da etkilediği hususu dikkate alındığında, günümüzde babanın sadece çocuğun maddi gereksinimlerini karşılamakla yetinmediği, çocuğun bakımı ile doğrudan ilgilendiği, çocuklarıyla daha fazla vakit geçirmek suretiyle duygusal bir bağ kurduğu, bununla birlikte 2105 yılı içinde kesinleşen boşanma davaları sonucu velayete verilen çocuk sayısının 109 bin 978 olduğu ve bu çocukların %75’inin velayetinin anneye verildiğine ilişkin istatistiki bilgiden hareketle, şikâyetçilerin Kurumumuza yapmış oldukları başvurularında belirttikleri sorunlar ve bu sorunların çözümüne ilişkin ülkemizin taraf olduğu uluslararası sözleşmelere uygun yasal değişiklikler yapılması yönündeki taleplerinin yerinde olduğu değerlendirilerek;

Çocuk teslimi, çocukla kişisel ilişki tesisi, nafaka ve velayet konularında mevzuat değişiklikleri kapsamında, çocuk teslimine ilişkin ilamların icrasında;

- 1- Çocuk ve ebeveynin kişisel münasebet tesisini sağlıklı bir şekilde kurabilmeleri amacıyla “Kamu gücüne sahip idari bir birimin” (Örn; aile arabuluculuk merkezleri ya da aile uzlaştırma merkezleri) teşkil edilmesi,
- 2- Çocuk ile aralarında kişisel ilişki kurulacak olan tarafın aşamalı olarak belli bir plan ve program dâhilinde bir araya getirilerek bu hususta sosyal uzmanlardan destek almaları, bu amaçla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde kurulacak olan idari birimler vasıtasıyla kreşler açılması veya bu hususta hizmet alımının sağlanarak çocuk ile ebeveynlerin bu merkez vasıtasıyla sağlıklı iletişim kurmalarına imkân verecek sosyal ve fiziki alt yapının tesis edilmesi,
- 3-Çocuk teslimi ve çocukla kişisel münasebet tesisine dair ilamların icrasına ilişkin masrafların devlet tarafından karşılanması,
- 4-Nihayetinde bu yöntemlere rağmen çocukla kişisel münasebetin sağlanamaması halinde öncelikle görüşmeyi engelleyen ebeveyne yönelik icra masraflarını da içeren yüksek bir para cezası, tekrarında ise hapsen tazyik cezası öngörülmesi, diğer taraftan bu hususun velayetin değiştirilmesine neden olacak bir gerekçe olarak Türk Medeni Kanununda düzenlenmesi,
- 5-Yasal değişikliklerin gerçekleşmemesi halinde; çocuk teslimine ilişkin ilamın infazında çocuğun polis gözetiminde teslim edilip, teslim alınması

durumunda; polis memurunun sivil kıyafet ve sivil araçla ve mutlaka ilgili uzmanların refakatinde velayet sahibi ebeveynin yanına gidilmek suretiyle ilamın gereğinin yerine getirilmesi için,

öncelikle çocuğun üstün yararı ilkesi olmak üzere tarafların yüksek menfaatlerinin gözetildiği, ihtiyaçlara cevap veren ve Anayasanın 90 ıncı maddesinin beşinci fıkrası çerçevesinde Uluslararası Sözleşmelere uygun olarak çocuk teslimi ve kişisel münasebetin tesisini ilgilendiren; Türk Medeni Kanunu, İcra ve İflas Kanunu, 633 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunun Hükmünde Kararname ile birlikte konuyla ilgili diğer Kanunlara ilişkin kanun değişikliği taslağı hazırlayarak Başbakanlığa sunmaları konusunda Adalet Bakanlığı ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na Tavsiyede bulunulmasına”

karar verilmiştir.

2.5.2. 2017 Yılında Verilen Tavsiye Kararları

2017 yılında başvurular sonucunda Adalet Bakanlığı ile AÇSHB'ye verilen Tavsiye Kararlarında özetle;

“Sağlıklı aile yapısının güçlendirilmesi amacıyla yönelik olarak aile, çocuk yetiştirme konusunda eğitim ve danışmanlık programlarının verilmesi ve mevcut programların etkinliğinin artırılarak yaygınlaştırılması için Milli Eğitim Bakanlığı ile gerekli çalışmaların başlatılması;

Sosyal Hizmet Merkezlerinde verilen Aile ve Boşanma Süreci Danışmanlık Hizmetlerinin “aile alanında ihtisaslaşmış birimler” tarafından verilerek kalitesinin, etkinliğinin ve yaygınlığının artırılması,

Boşanma sonrası çocuğun birlikte yaşamayacağı ebeveyni ile sürekli ve düzenli bir ilişki sürdürebileceği, velayet dosyalarının takibinin yapılabileceği, aile üyelerinin psikolojik sağlıklarını destekleyecek, üstlendikleri rollerle ilgili güçlendirecek, çocuk yetiştirme becerilerini ve bilgilerini geliştirecek, aile içindeki ilişki yapısını pekiştirerek hukuki anlamda da destek alabilecekleri “aile buluşma noktaları” benzeri birimler ihdas edilmesi,

Bu alanda sunulan hizmetlerin kamuoyu, hakimler ve avukatlar tarafından bilinirliğinin artırılması ve ilgili tüm Kurum ve kuruluşlarla gerekli eşgüdümün sağlanması amacıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na;

Boşanmaların sağlıklı bir şekilde yürütülmesi amacıyla “Aile Arabuluculuğu” sisteminin yasal altyapısının hazırlanması;

Boşanma davalarında ebeveynlerin çocuklarıyla düzenli kişisel ilişki kurmalarının ve bu ilişkinin sürdürülmesinin önemi hakkında bilgilendirme yapılmasının zorunlu hale getirilmesi,

Avukatların “boşanmanın çocuk ve birey üzerindeki psikolojik etkileri” üzerine eğitim almaları,

Çocuk tesliminin icra sisteminden çıkarılması,

Velayet hakkının kötüye kullanılması halinde bunun velayetin değiştirilme sebebi olduğunun Kanunda açıkça düzenlenmesi,

Bu durumlarda velayet sahibine “zorunlu eğitim ve danışmanlık tedbiri” verilebilmesi için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması ve,

Aile mahkemelerinde sunulan adli sosyal hizmet alt yapısının güçlendirilmesi hususlarında gerekli düzenlemelerin yapılması için Adalet Bakanlığı’na Tavsiyede Bulunulmasına”

Karar verilmiştir.

2.5.3. 2018-2019 Yıllarında Verilen Tavsiye Kararları

2018-2019 yılında başvurular sonucunda Adalet Bakanlığı, AÇSHB ve Türkiye Barolar Birliği’ne verilen Tavsiye Kararlarında özetle;

“Çocuk tesliminin icra sisteminden çıkarılması,

Boşanma sonrası kişisel ilişkinin engellenmesi halinde caydırıcı niteliği olacak, terditli artan yaptırımlar içeren ve çocuğun birlikte yaşamayacağı ebeveyni ile sürekli ve düzenli bir ilişki kurabileceği “aile buluşma noktaları / çocuk teslim merkezleri” benzeri birimler ihdas edilmesi için yürütülen mevzuat çalışmalarının ivedilikle tamamlanması,

Boşanmaların sağlıklı bir şekilde yürütülmesi amacıyla “Aile Arabuluculuğu” sistemi dâhil, olabilecek diğer tedbirlerin kamuoyu nezdinde tartışılmasının sağlanması,

Boşanma davalarında ebeveynlerin çocuklarıyla düzenli kişisel ilişki kurmalarının ve bu ilişkinin sürdürülmesinin önemi ve hukuki yaptırımları hakkında bilgilendirme yapılması, velayet hakkının kötüye kullanılmasının velayetin değiştirilme sebebi sayılması; kişisel ilişki tesisini engelleyen tarafa “eğitim ve danışmanlık tedbiri” verilmesi gibi Kanunda ya da içtihatlarda yer bulan; bununla birlikte uygulamada hissedilmeyen ve sahada fiilen sorunların yaşandığı tespit edilen hususlarda mevcut yasal tedbirlerin etkin olarak kullanılması amacıyla hâkim ve hâkim adaylarına meslek öncesi ve meslek içi vaka bazlı eğitimlerin yeterli düzeyde verilmesi,

Hâkimlerin sulha teşvik, uzlaştırma görevlerini ve tedbir kararlarının takibini etkin bir şekilde yapabilmeleri amacıyla sunulan adli hizmet alt yapısının güçlendirilmesi ve bunların hâkimlerin iş yüküne olan etkisinin doğru bir şekilde izlenmesinin sağlanması,

Boşanma aşamasındaki çiftlerin birbirlerine ve varsa çocuklarına karşı hak ve yükümlülükleri konusunda bilgilendirilmelerinin zorunlu hale getirilmesi,

Bu alanda yürütülen çalışmaların Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde daha etkin bir şekilde devamının sağlanması amacıyla Adalet Bakanlığı'na,

Çocuk tesliminin icra sisteminden çıkarılması, çocuğun birlikte yaşayacağı ebeveyni ile sürekli ve düzenli bir ilişki kurabileceği “aile buluşma noktaları / çocuk teslim merkezleri” benzeri birimlerin ihdasında, aile üyelerini üstlendikleri rollerle ilgili güçlendirecek, çocuk yetiştirme becerilerini ve bilgilerini geliştirecek, “çocuğun üstün yararının” izlenebileceği bir yapı oluşturulması amacıyla Adalet Bakanlığı ile birlikte yürütülen çalışmaların ivedilikle tamamlanması,

Sağlıklı aile yapısının korunması ve güçlendirilmesi amacıyla yönelik olarak bu alanda hizmet veren uzmanların/merkezlerin kapasitelerinin güçlendirilerek sayılarının artırılması; verilen eğitim ve danışmanlık programlarının yaygınlaştırılması için ilgili diğer kurum ve kuruluşlarla birlikte yürütülen çalışmaların devamının sağlanması;

“Aile ve Boşanma Süreci Danışmanlık Hizmetlerinin” kalitesinin, etkinliğinin ve yaygınlığının artırılması; sunulan hizmetlerin kamuoyu, hâkimler ve avukatlar tarafından bilinirliğinin artırılarak adli sistemde daha etkin kulla-

nımının sağlanması için Adalet Bakanlığı ile birlikte yürütülen çalışmaların sürdürülmesi,

Boşanma aşamasındaki çiftlerin birbirlerine ve varsa çocuklarına karşı hak ve yükümlülükleri konusunda bilgilendirilmelerinin zorunlu hale getirilmesi,

İlgili tüm kurum ve kuruluşlar arasında eşgüdüm sağlanarak, yürütülmekte olan çalışmaların Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde etkin bir şekilde devamının sağlanması amacıyla Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na,

Avukatların “boşanmanın taraflar, çocuk ve aile ilişkileri üzerindeki etkileri” üzerine eğitim almaları amacıyla Türkiye Barolar Birliği'ne Tavsiyede Bulunulmasına”

Karar verilmiştir.

2.6. Tavsiye Kararlarına 6328 Sayılı Kanunun 20 nci Maddesinin Üçüncü Fıkrası Gereği İdarelerin Cevapları

2.6.1. Adalet Bakanlığı

2017 yılında verilen tavsiye kararları üzerine Adalet Bakanlığı Kanunlar Genel Müdürlüğü'nden alınan 02/05/2018 tarihli ve E.449/2299 sayılı cevabi yazıda özetle;

“Boşanmaların sağlıklı bir şekilde yürütülmesi amacıyla ‘Aile Arabuluculuğu’ sisteminin yasal altyapısının hazırlanması” tavsiyesi hakkında;

Tarafı bulunduğumuz Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin (İstanbul Sözleşmesi) “Zorunlu alternatif uyuşmazlık çözüm usulleri veya hükümlerinin yasaklanması” başlıklı 48 incin maddesinin birinci fıkrasında yer alan “Taraflar bu Sözleşme kapsamında yer alan her türlü şiddet olayıyla ilgili olarak, arabuluculuk ve uzlaştırma da dâhil olmak üzere, zorunlu alternatif uyuşmazlık çözüm süreçlerini yasaklamak üzere gerekli hukuki veya diğer tedbirleri alacaklardır.” hükmü karşısında tavsiye kararı doğrultusunda kanunda düzenleme yapılmasının belirtilen sorunlar için sonuç doğurmayacağını değerlendirildiği ifade edilmiştir.

“Boşanma davalarında ebeveynlerin çocuklarıyla düzenli kişisel ilişki kurmalarının ve bu ilişkinin sürdürülmesinin önemi hakkında bilgilendirme yapılmasının zorunlu hale getirilmesi” tavsiyesi hakkında;

4721 sayılı Medeni Kanunun “Kişisel İlişkinin Sınırları” başlıklı 324 üncü maddesinde ana-babanın çocukla kişisel ilişki kapsamındaki yükümlülüklerinin Kanunla belirlenmiş olduğu, bu yükümlülüğün kişisel ilişki kararında belirtilmesinin hâkime bir görev olarak verildiği, dolayısıyla 4721 sayılı Kanunda düzenleme yapılmasının gerekli olmadığı, konunun meslek içi eğitim faaliyetiyle geliştirilebileceğinin değerlendirildiği, bu kapsamda tavsiye kararının örneğinin 13/04/2018 tarihli ve 2046 sayılı yazıyla Türkiye Adalet Akademisine iletildiği,

Türkiye Adalet Akademisinden (TAA) Bakanlığa iletilen yazıların incelenmesinden Meslek Öncesi Eğitim Daire Başkanlığı’ndan verilen yanıtta “hâkim adaylarının meslek öncesi eğitimleri sırasında “Aile Hukukundan Kaynaklanan Davalar” dersi kapsamında velayet konusunun anlatıldığı, bu kapsamda boşanma davalarında ebeveynlerin çocuklarıyla düzenli kişisel ilişki kurmalarının ve bu ilişkinin sürdürülmesinin önemi hakkında bilgilendirme yapılması hususunda hâkim adaylarına meslek öncesi eğitimleri sırasında eğitim verilmesi ve farkındalık oluşturulmasının düşünüldüğü,

“Avukatların “boşanmanın çocuk ve birey üzerindeki psikolojik etkileri” üzerine eğitim almaları” tavsiyesi hakkında;

Bu tavsiye maddesinin Bakanlığın 26/04/2018 tarihli ve 434/2273 sayılı yazısıyla Türkiye Barolar Birliği’ne iletildiği, yanıt alındığında Kurumuza bilgi verileceği,

“Çocuk tesliminin icra sisteminden çıkarılması” tavsiyesi hakkında özetle;

Çocuğun yüksek yararı gözetilerek çocuk tesliminin icra sisteminin dışına çıkarılması amacıyla Bakanlık bünyesinde kanun tasarısı taslağı hazırlama çalışmalarının sürdürüldüğü,

“Velayet hakkının kötüye kullanılması halinde bunun velayetin değiştirilme sebebi olduğunun Kanunda açıkça düzenlenmesi” tavsiyesi hakkında özetle;

4721 sayılı Kanununun 324 üncü maddesi ve Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 01/04/2015 tarihli ve 2013/2-1926 Esas, 2015/1139 karar sayılı ilamı uyarınca velayet hakkının kötüye kullanılmasının velayetin değiştirilme sebebi olarak kabul edildiği,

“Bu durumlarda velayet sahibine “zorunlu eğitim ve danışmanlık tedbiri” verilebilmesi için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması” tavsiyesi hakkında;

4721 sayılı Kanununun 324, 335-351 inci ve sair bazı maddelerinde velayete dair ayrıntılı düzenlemelere yer verildiği, bu hükümlerin tamamında çocukların korunmasının temel amaç olarak kabul edildiği, ayrıca 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun ilgili maddeleri uyarınca velayet hakkını kötüye kullanan velayet sahibine zorunlu eğitim ve danışmanlık tedbirine karar verilebileceği,

“Aile mahkemelerinde sunulan adli sosyal hizmet alt yapısının güçlendirilmesi” tavsiyesi hakkında;

Bu amaçla Bakanlık bünyesinde çalışmaların sürdürüldüğü, bu kapsamda hazırlanan kanun tasarısı taslağıyla, adliye bünyesinde istihdam edilen uzmanların kadrolarının ve sayılarının artırılması ve adliye bünyesindeki iş ve işlemlerde daha etkin ve verimli bir şekilde görevlendirilmelerinin planlandığı, mevcut uygulamadan kaynaklanan sorunların çözülmesinin amaçlandığı,

Adalet Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü'nden alınan 25/07/2018 tarihli ve E.4478/26168 sayılı cevabi yazısında ise sürece ilişkin başlıca sorun alanları belirtilerek; çocuk teslimi ve çocukla şahsi münasebet tesisine yönelik işlemlerin AÇSHB tarafından yerine getirilmesi konusunun Bakanlığın mevzuat çalışmalarında değerlendirilmekte olduğu,

Türkiye Adalet Akademisi'nden alınan 21/06/2019 tarihli ve E.44/1075 sayılı yazıda özetle; Akademi'de meslek içi ve meslek öncesi eğitim müfredatlarının güncellenmelerine ilişkin çalışmaların başlatıldığı, bu aşamada eğitim ihtiyaç analizinin yapıldığı, mezkûr Tavsiye Kararında belirtilen hususlara ilişkin derslerin eğitim müfredatı içine konulacağı; ayrıca, 'Aile

Mahkemelerinin Etkinliğinin Arttırılması: Aile Üyelerinin Haklarının Daha İyi Korunması AB Eşleştirme Projesi'nin yazım aşamasında olduğu, adı geçen Proje uygulanmaya başladığı takdirde Proje kapsamında yargı mensuplarına mezkûr Kararda geçen gerekli bilgilendirme ve eğitimlerin verileceği,

ifade edilmiştir.

Son olarak Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığından alınan 13/07/2019 tarihli ve E.526/3386 sayılı yazıda öncelikle; karardaki “mevzuat değişikliklerinin tamamlanması” ile ilgili tavsiyelere cevaben 10/07/2018 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiş olan 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin, Adalet Bakanlığının görev ve yetkilerini düzenleyen 38 inci maddesinin birinci fıkrasının (e) bendinde, adalet hizmetleriyle ilgili konularda gerekli araştırmalar ve mevzuat hazırlıklarını yapmak ve görüş bildirmek hususlarının Adalet Bakanlığının görevleri arasında gösterildiği, ancak Anayasanın 88 inci maddesi gereğince, Kararnamenin anılan bendindeki mevzuat hazırlama yetkisi, kanun hazırlama yetkisini içermediğinden Bakanlığın bu konuda bir yetkisi bulunmadığı, kanun teklif etmeye münhasıran milletvekillerinin yetkili olduğu, bu sebeple tavsiye kararının mevzuat hazırlıkları kapsamında değerlendirilmek üzere not alındığı belirtilmiştir.

Bahsekonu yazı ekinde iletilen Türkiye Adalet Akademisi'nin 21/06/2019 tarihli ve E.44/1075 sayılı yazısında tavsiye kararındaki “hakim ve hakim adaylarına meslek öncesi ve meslek içi vaka bazlı eğitimlerin yeterli düzeyde verilmesi” tavsiyesi ile ilgili olarak “bu aşamada eğitim ihtiyaç analizi yapıldığı ve kararda yer verilen hususlara ilişkin derslerin eğitim müfredatı içine konulacağı” yönünde cevap verilmiştir.

Yazı ekindeki Bakanlık Strateji Geliştirme Başkanlığı'nın 05/07/2019 tarihli ve 1919 sayılı yazısında ise çocuk teslimi ile ilgili hususlarda Yargı Reformu Strateji Belgesi'ne atıfta bulunularak “çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasının icra müdürlüklerinin görevi olmaktan çıkarılacağı ve bu işlemin harç alınmaksızın uzmanlar tarafından yapılacağı, ayrıca çocuğun üstün yararı ile bütün aile fertlerinin hukukunu koruyan,

adli süreç içerisinde örselenmelerini önleyen ve uyuşmazlığın en kısa sürede çözümüne imkân veren yeni bir yargılama usulü gerçekleştirileceği ve mahkeme temelli aile arabuluculuğu getirileceği” belirtilmiştir.

2.6.2. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

Bakanlıkça 2017 yılında verilen Tavsiye Kararlarındaki,

“Aile, çocuk yetiştirme konusunda eğitim ve danışmanlık programlarının verilmesi ve mevcut programların etkinliğinin artırılarak yaygınlaştırılması için Milli Eğitim Bakanlığı ile gerekli çalışmaların başlatılması” hükmüne ilişkin olarak;

Eğitim programlarının yaygınlaştırılması amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Türkiye Belediyeler Birliği, Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu ile işbirliği protokollerinin imza aşamasında olduğu,

Aile Eğitim Programına (AEP) eklenen “Tek Ebeveynli Aileler” ve “Değerlerin Edinilmesinde Ailelerin Rolü” modüllerine 2018 yılında “Çocuk Yetiştirmede Temel Konular” modülünün de ekleneceği, e-öğrenme ortamına da aktarılan programın bugüne dek 893.555 kişiye ulaştırıldığı, 2018’de bu sayının 1.000.000 kişi olmasının hedeflendiği,

“Evlilik Öncesi Eğitim Programı” kapsamında 3 kitaplık bir eğitim seti hazırlandığı, Türkiye Belediyeler Birliği ile yapılan Protokol çerçevesinde ülke genelinde evlenmek üzere olan gençlere bu eğitimlerin verildiği, ayrıca silahaltındaki er ve erbaşlar, polis okulları ve üniversite son sınıf öğrencilerinin de eğitimlere katıldıkları, bugüne kadar 708.225 kişiye ulaşıldığı, 2018’de bu sayının 800.000 kişi olmasının hedeflendiği,

AEP’in MEB programlarına uyumlaştırılarak Halk Eğitim Merkezlerinde uygulanmak üzere “Aile Eğitimi Kurs Programı” oluşturulduğu, böylece daha çok kişiye ulaşılabileceği,

“Sosyal Hizmet Merkezlerinde verilen Aile ve Boşanma Süreci Danışmanlık Hizmetlerinin “aile alanında ihtisaslaşmış birimler” tarafından verilerek kalitesinin, etkinliğinin ve yaygınlığının artırılması” hükmüne ilişkin olarak;

81 ilde AÇSB İl Müdürlükleri ve SHM’lerde “Aile ve Boşanma Süreci Danışmanlığı” hizmetleri verildiği,

Aile içi iletişim, sorun çözme becerilerinin artırılmasının yanı sıra çocuk odaklı danışmanlık verildiği,

Çalışan personele sürekli hizmet içi eğitimler verildiği, mevcut 528 danışman sayısının 2018’de 635’e, 2023’te 1047’ye çıkarılmasının hedeflendiği,

Hizmetin kamuoyuna duyurulması için afiş-broşürler hazırlandığı;

2017 yılında hizmet alan vatandaşlarla yapılan anket üzerinden hizmet kalitesi ve etkinliğinin ölçülerek gerekirse yeniden bir planlama ve eylem planı hazırlanacağı,

İl merkezleri ve nüfusu 50.000’den büyük her ilçeye bir tane olacak şekilde SHM açılmasının planlandığı, mevcut durumda 274 SHM’de hizmet sunulduğu,

Mesleki Yeterlilik Kurumu (MYK) ile Aile Danışmanlığı Ulusal Yeterliliği çalışmalarının başlatıldığı, Ulusal Yeterlilikler belirlendiğinde aile danışmanlığı eğitimi ve sertifikasyon işlemlerinin akreditasyon sistemine tabi olacağı, MYK’nın yetkilendirdiği kuruluşların ölçme, değerlendirme ve belgelendirme faaliyetleri yürüteceği,

Bakanlıkça ruhsatlandırılan 21 ilde 56 Özel Aile Danışma Merkezi bulunduğu, bunlara ilişkin Yönetmeliğin revize çalışmalarının devam ettiği ve 2018 yılında yürürlüğe girmesinin planlandığı, ulusal ölçme-değerlendirme sisteminin MYK tarafından uygulanma başlamasıyla sürecin kolaylaşacağı,

“Boşanma sonrası çocuğun birlikte yaşamayacağı ebeveyni ile sürekli ve düzenli bir ilişki sürdürebileceği, velayet dosyalarının takibinin yapılabileceği, aile üyelerinin psikolojik sağlıklarını destekleyecek, üstlendikleri rollerle ilgili güçlendirecek, çocuk yetiştirme becerilerini ve bilgilerini geliştirecek, aile içindeki ilişki yapısını pekiştirerek hukuki anlamda da destek alabilecekleri “aile buluşma noktaları” benzeri birimler ihdas edilmesi,” hükmüne ilişkin olarak

Bu konuda Adalet Bakanlığı ile “Adli Hizmetler ve Mağdur Hakları Kanun Çalışması” kapsamında sorunun çözümüne yönelik çalışmaların sürdürülmekte olduğu,

“Bu alanda sunulan hizmetlerin kamuoyu, hâkimler ve avukatlar tarafından bilinirliğinin artırılması ve ilgili tüm Kurum ve kuruluşlarla gerekli eşgüdümün sağlanması” hükmüne ilişkin olarak,

AÇSHB İl Müdürlükleri tarafından Aile Mahkemeleri ile iletişime geçilerek söz konusu hizmetin tanıtımına ve yaygınlaştırılmasına ilişkin çalışmaların başlatıldığı, bu uygulamanın yaygınlaştırılması için Adalet Bakanlığı ile çalışma yürütüldüğü, ifade edilmiştir.

3

BÖLÜM

KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMUNA YAPILAN BAŞVURULAR KAPSAMINDA AİLE HUKUKUNDAN KAYNAKLANAN SORUNLARIN TESPİTİ

“

Boşanma Sürecindeki Sorunların Tespiti / Adli Sürece İlişkin Sorunların Tespiti / Yoksulluk Nafakasına İlişkin Sorunların Tespiti / Velayet Hakkı / Çocukla Kişisel İlişki Tesisi / Çocuk Teslimi / Yurt Dışı Uygulama Örnekleri / Aile Hukukuna İlişkin Alternatif Bir Uyuşmazlık Çözüm Yöntemi: Aile Arabuluculuğu /Çocuk Teslimine İlişkin Yurt Dışı Uygulamaları

”

Bütün toplumlarda aile toplumun çekirdeği ve çocuğun korunduğu, ihtiyaçlarının karşılandığı ve toplumsal yaşantıya hazırlandığı en önemli birim olarak kabul edilmektedir. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi aileyi çocuğun gelişmesi ve refahı için en tabii ortam olarak ilan etmektedir. Benzer şekilde, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Uluslararası Sivil ve Politik Haklar Sözleşmesi ve Uluslararası Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi de aileyi toplumun önemli ve vazgeçilmez yapı taşı olarak görmektedir.

Birleşmiş Milletler Küresel Kalkınma Hedeflerinde erken çocukluk döneminde nitelikli eğitim, gelecek nesillerin yetiştirilmesinde ailelerin rolü, toplumsal cinsiyet eşitliği ve yaşam boyu öğrenmeye özellikle vurgu yapılmaktadır.

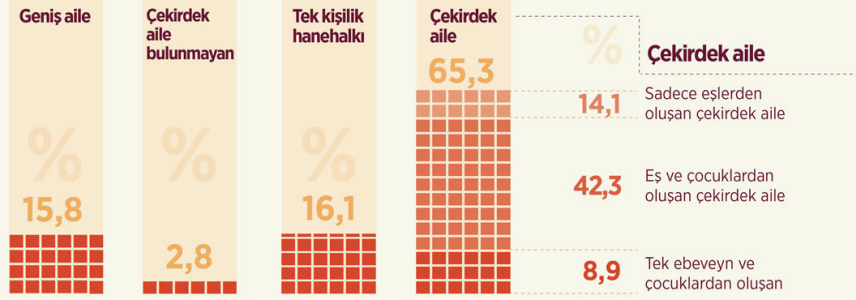
Ülkemizde de aile, bireylerin hayatlarına yön veren, toplumun devamlılığını sağlayan, değer yargılarının ve davranışların şekillenip kuşaktan kuşağa aktarıldığı bir kurum olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple, ulusal mevzuatımızda aile kurumunun işleyişine ilişkin pek çok düzenleme yer almaktadır. Anayasanın 41 inci maddesi uyarınca aile toplumu oluşturan en temel yapıdır ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Ailenin huzur ve refahı ile özellikle annenin ve çocukların korunması için gerekli tedbirleri almak devletin görevleri arasında sayılmıştır.

Günümüzde yalnızca eşlerden veya eşler ve çocuklarından veya tek ebeveyn ve en az bir çocuktan oluşan çekirdek aileler tüm dünyada giderek artmaktadır. Türkiye’de de gün geçtikçe geniş aile sayısı azalmakta, tek kişilik hanelerin ve tek ebeveynli ailelerin sayısı artmaktadır.

Türkiye'nin aile istatistikleri

Toplam hanehalkı sayısı 23 milyon 221 bin 218

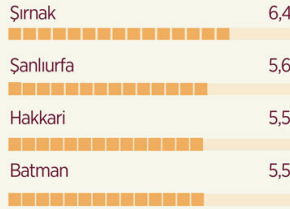
Ortalama hanehalkı büyüklüğü 3,4 kişi

Büyüklüğüne göre hanehalkı sayısı

Ortalama hanehalkı büyüklüğü en yüksek iller (kişi)

Ortalama hanehalkı büyüklüğü en düşük iller (kişi)

Kaynak: <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiyede-hanehalkinin-yuzde-65i-cekirdek-aile/1473095>

TÜİK tarafından yayımlanan “İstatistiklerle Aile 2018” bülteninde Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre; Türkiye’de 2014 yılında yüzde 67,4 olan çekirdek ailelerin oranının 2018’de yüzde

65,3'e gerilediği; 2014'te yüzde 13,9 olan tek kişilik hane halklarının oranının ise 2018 yılında yüzde 16,1'e yükseldiği belirtilmiştir. En az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan aile olarak tanımlanan geniş ailelerin oranının 2014 yılında yüzde 16,7 olduğu, bu oranın 2018 yılında yüzde 15,8 olarak gerçekleştiği ifade edilmiştir. Türkiye'de 2018 yılında tek ebeveyn ve çocuklu ailelerin oranı yüzde 8,9 olarak belirlenmiştir. Bunların yüzde 1,9'u baba ve çocuklardan, yüzde 7'si ise anne ve çocuklardan oluşan tek ebeveynli ailelerden oluşmaktadır.¹

Hanehalkı tipleri	Toplam hanehalkı içindeki oran				
	2014	2015	2016	2017	2018
Tek kişilik hanehalkı	13,9	14,4	14,9	15,4	16,1
Tek çekirdek aileden oluşan hanehalkı	67,4	66,9	66,4	66,1	65,3
Sadece eşlerden oluşan çekirdek aile	14,1	14,3	14,2	14,2	14,1
Eşler ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	45,7	44,8	44,0	43,5	42,3
Tek ebeveyn ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	7,6	7,8	8,2	8,5	8,9
Baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	1,5	1,6	1,7	1,8	1,9
Anne ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	6,1	6,2	6,5	6,7	7,0
En az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan hanehalkı	16,7	16,5	16,3	16,0	15,8
Çekirdek aile bulunmayan birden fazla kişiden oluşan hane halkı	2,1	2,2	2,4	2,5	2,8

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2014-2018

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Türkiye'de son 50 yıldaki aile yapısının dönüşümünde; sosyo-ekonomik değişim (kentleşme, ekonomik yaşamda sanayi ve hizmet sektörlerinin ön plana çıkması, kadının ücretli istihdam sürecine dahil olması, kişi başına düşen gelirin artması), demografik dönüşüm (ilk evlilik yaşının yükselmesi, evlilik içi doğurganlık kontrolünün artması, ilk çocuğa sahip olma yaşının yükselmesi, doğurganlık seviyesinin iki çocukla sınırlanması, ideal çocuk sayısı ile sahip olunan çocuk sayısı arasındaki makasın daralması, boşanma hızlarının artması ve doğumda yaşam süresi beklentisinin artması) ve zihniyet değişimi etkili olmaktadır.²

¹ TÜİK Haber Bülteni, İstatistiklerle Aile, 2018, Sayı: 30726, Tarih: 08 Mayıs 2019, Görüntülenme: 04/09/2019, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30726>,

² Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, Sıra Sayısı: 399, 14 Mayıs 2016, s.65

Kentleşme ile gelen sosyo-ekonomik değişim; komşuluk, akrabalık, hemşerilik gibi geleneksel sosyal kontrol ve destek mekanizmaları ile ilişki kalıplarının kırılmasına ve birey odaklı yaşamın ön plana çıkmasına neden olmuştur. İfade edilen geleneksel sosyal yapı ve bu yapının sağladığı koruma ve destek, bireyler arası sorunların çözümlenmesinde önemli bir rol üstlenmekte iken; bu yapının zayıflaması muhtelif sosyal sorunları beraberinde getirmiştir. Modern toplumda bireyselleşme ön plana çıkarken, birlikte yaşama kültürü zayıflamış; buna paralel olarak ailelerin kendi içinde çözüm üretme kapasiteleri azalmış; aile kurumu sağlıklı ve güçlü yapısını kaybetmeye başlamıştır.

Bu sebeple aile kurumunun güçlendirilmesi önemli bir devlet politikası olarak belirlenmiştir. Onuncu Kalkınma Planı'nda, ülkemizde geniş aileden çekirdek aileye doğru bir geçişin sürdüğü ve aile üyeleri arasındaki ilişki biçimlerinin de değiştiğinin altı çizilmekte, aile kurumunun korunarak statüsünün geliştirilmesi ve toplumsal bütünleşmenin kuvvetlendirilmesinin temel amaç olduğu vurgulanmıştır.³ 2019-2023 yıllarını kapsayan On Birinci Kalkınma Planında ise aileye yönelik hizmetlerin kapsamlı, standart, etkin ve yaygın hale getirilmesi amacıyla araştırma, eğitim ve danışmanlık faaliyetlerine devam edileceği; medyanın aile üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılacağı ve aileye yönelik koruyucu, önleyici hizmetlerin etkinliğinin artırılacağı ifade edilmiştir.⁴

Aile yapısındaki dönüşüm boşanma oranlarına da yansımaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, 2001-2018 yılları arasında toplam boşanma sayısı 2.015.485 olarak gerçekleşmiştir. Yapılan araştırmalara göre, boşanma oranlarında son yıllarda yaşanan artışın devam etmesi beklenmektedir.⁵

³ Onuncu Kalkınma Planı, s. 43-44, <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Onuncu-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-2014-2018.pdf>, Görüntülenme: 04/09/2019

⁴ On Birinci Kalkınma Planı, s. 149-150, <http://onbirinciplan.gov.tr/>, Görüntülenme: 04/09/2019

⁵ Türkiye Aile Yapısı Araştırması (TAYA): Tespitler Öneriler, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2014, s. 206.

Tablo: 1 Evlenme sayısı, kaba evlenme hızı, boşanma sayısı ve kaba boşanma hızı

Yıl	Evlenme sayısı	Kaba evlenme hızı (%)	Boşanma sayısı	Kaba boşanma hızı (%)
2001	544 322	8,35	91 994	1,41
2002	510 155	7,73	95 323	1,44
2003	565 468	8,47	92 637	1,39
2004	615 357	9,10	91 022	1,35
2005	641 241	9,37	95 895	1,40
2006	636 121	9,18	93 489	1,35
2007	638 311	9,10	94 219	1,34
2008	641 973	9,04	99 663	1,40
2009	591 742	8,21	114 162	1,58
2010	582 715	7,97	118 568	1,62
2011	592 775	7,99	120 117	1,62
2012	603 751	8,03	123 325	1,64
2013	600 138	7,88	125 305	1,65
2014	599 704	7,77	130 913	1,70
2015	602 982	7,71	131 830	1,69
2016	594 493	7,50	126 164	1,59
2017	569 459	7,09	128 411	1,60
2018	553 202	6,8	142 448	1,75

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Aile yapısındaki değişim doğrultusunda Türkiye’de son yıllarda aile politikalarının oluşturulması için önemli adımlar atılmıştır. Örneğin, 1989 yılında kurulan Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 2004 yılında Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü olarak yeniden yapılandırılmış; Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bu alanda kapsamlı politikalar üretmek, uygulamak ve koordine etmekle görevlendirilmiştir. 1998 yılında yürürlüğe giren Ailenin Korunmasına Yönelik Kanun ve bugün yürürlükte olan 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ile eşlerden birinin veya çocukların aile içi şiddete maruz kalmaları durumunda, alınacak tedbirler konusunda düzenlemeler yapılmış, 18/01/2003 tarihinde yürürlüğe giren Kanun ile kurulan aile mahkemelerinde ise, aile hukukundan doğan dava ve işlerin çözümüne yeni bir yaklaşım getirilmiştir.

Bununla birlikte, uygulamada aileye yönelik destekleyici, koruyucu ve önleyici hizmetlerin etkin bir şekilde hayata geçirilmesinde sorunlar yaşandığı görülmektedir. Anayasa ile devlete verilen ailenin korunması görevinin ifası için kapsamlı aile politikaları uygulanmalıdır. Kurumlar arası koordinasyonda yaşanan sorunların çözülmesi, idari kapasite yetersizliklerinin giderilmesi, toplumsal bellekteki olumsuz kalıpların aşılması ve vaka yönetimi odaklı çalışılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Nitekim Anayasada ve Türkiye'nin tarafı olduğu uluslararası sözleşmelerde yer alan "aile yaşamına saygı hakkı" devlete aile yaşamına etkili bir biçimde saygının sağlanmasına yönelik tedbirlerin alınması görevini yüklemektedir. Devlet, aile yaşamına saygı hakkı çerçevesinde anne-baba ve çocuklar arasında sağlıklı bir ilişki kurulması ve bu ilişkinin sürdürülmesine yönelik tedbirleri almakla yükümlüdür. Anne, baba ve çocukların birlikte yaşama hakkı aile hayatının en temel unsuru olup, boşanma kararı sonrasında da ebeveyn ve çocuk arasındaki birlikte yaşam devam ettirilmelidir. Bu çerçevede, boşanma durumunda çocuğun nasıl koruyacağı ve hangi yöntemlerin kullanılacağı çocuğun korunmasında temel soruları oluşturmaktadır.

"Bir insani kurum olarak devletin çocukları koruma görevi, *parens patriae* ilkesinden, yani devletin aynı zamanda "tüm ulusun ebeveyni" olma özelliğinden kaynaklanmaktadır. Devlet, çocuğun haklarını gözetmeli ve aynı zamanda onu zarar görebileceği her durumdan bir ebeveynin özeni ve şefkatiyle sakınmalıdır. Bu ilkenin bir sonucu olarak devletin ebeveynlik hakkı, gerektiğinde ve her durumda çocuğun üstün yararı söz konusu olduğunda, biyolojik ana-babanın haklarının bile önüne geçebilecektir. Başka bir ifadeyle *parens patriae*, devleti, çocuğun gerektiğinde kendisine bakmakla yükümlü olan tüm kişilere ve hatta öz ailesine karşı korunmasını da içeren geniş yetkilerle donatılmış bir üst vesayet kurumu olarak tanımlanmaktadır. *Parens patriae*, bu yönüyle çocuğu anne ve babanın ortak ürünü olarak kabul etmekte ve çocuğun aile birliği içerisinde yaşaması fikrini desteklemektedir. Ancak çocuğun ana ve babanın ya da çocuktan sorumlu olan diğer kişilerin malı olması anlayışına karşıdır."⁶

⁶ Koçyıldırım, G., Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla Çocuk Teslimine ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair İlamların İcrası Uygulamaları Yüksek Lisans Tezi. Ankara., 2010, s. 1.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin (AİHS) 8 inci maddesinde yer alan aile yaşamına saygı hakkının kamu makamlarına, ebeveynler ve çocuklarını bir araya getirmek şeklinde bir görev yüklediğini ve bu durumun, ayrılığa devletin değil ebeveynin yol açtığı durumlarda dahi geçerli olduğunu, bu alandaki yükümlülüğün bireyler arasındaki ilişkiler alanında dahi aile yaşamına saygıyı güvence altına almak için tasarlanmış ve hem bireylerin haklarını koruyan düzenleyici yargısal bir çerçeve oluşturulmasını, hem de fiilen hayata geçirilecek uygun tedbirlerin alınmasını gerektirdiğini ifade etmektedir.⁷

Alınacak tedbirler, etkili ve orantılı yaptırımlar içermeli, gerektiğinde caydırıcı cezalarla birlikte yaşama hakkının engellenmesi önlenmelidir.

Aile hayatına saygı hakkına yönelik yükümlülükler yerine getirilirken olayın bağlamı ve müdahalenin türüne göre, birey menfaatleri ile toplum menfaatleri ve çocuk ile ebeveyn menfaatleri arasında “adil bir denge” kurulmasına özen gösterilmelidir. Alınan tedbirler, çocuğun eğitimi, sağlığı ve ahlaki ile çocuk ve ebeveynin hak ve özgürlüklerini koruyacak şekilde tasarlanmalı ve bu dengenin tesisinde şüphesiz öncelikli olarak çocuğun menfaatleri dikkate alınmalıdır.

Mevcut mevzuat ve uygulamalara bakıldığında, çocukla kişisel ilişki tesisi ve çocuk teslimine dair konularda çocuk ve ebeveynin hak ve özgürlüklerini ihlal eden düzenleme ve uygulamaların yer aldığı, bunlarda çocuğun menfaatlerinin yeterince gözetilemediği görülmektedir. Bununla birlikte sorunun salt mevzuat ve işleyişten kaynaklanmadığı anlaşılmaktadır. Gerekliliği koruyucu, önleyici ve destekleyici mekanizmaların işletilemediği ailelerde, birlikteliğin sarsılmaya başladığı andan boşanma sonrasına uzayan süreçte birçok hak ihlali yaşanmaktadır. Bu sebeple, evlilik sırasında yaşanan sorunların giderilmesi ya da giderilemiyorsa boşanma sürecinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi çocuğun korunması için en önemli unsur olarak ortaya çıkmaktadır.

⁷ Hokkanen/Filnadiya, B. No. 19823/92, 23/9/1994, § 58; Glaser/Birleşik Krallık, B. No. 32346/96, 19/9/2000, § 63; Bajrami/Arnavutluk, B. No. 35853/04, 12/12/2006, § 52.

3.1. Boşanma Sürecindeki Sorunların Tespiti

Boşanma sürecindeki gerilimli ortamda bulunan çocuk fiziksel ve ruhsal bakımdan risk altında olduğundan hukuken “korunma ihtiyacı olan çocuk” tanımı içine girmektedir. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu uyarınca bu hallerde çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının güvence altına alınması, yarar ve esenliğinin gözetilmesi; çocuğun, ailesinin, ilgililerin, kamu kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği içinde çalışması gerekmektedir. Bu süreçte çocuğa çok yönlü destek sağlanmalı, konuya çocuk koruma sistemi çerçevesinde yaklaşılmalıdır.

Çocuk koruma sistemi, temel olarak çocuğun haklarının korunması ve yüksek yararının sağlanması için “önleme, erken uyarı ve müdahale” aşamalarını öngörmektedir. Risk altındaki çocuğun korunması için çocuğun izlenmesi ve takibi gerekmekte, böylece olası olumsuzlukların erken fark edilerek önlenmesi mümkün olmaktadır. Mevcut mevzuat uyarınca, boşanma süreci aile mahkemeleri tarafından yürütülmekte; ancak mahkemelerce verilen tedbir kararlarının içeriğinin yetersiz kalabildiği, etkin bir şekilde takip edilemediği, ilgili idarelerce eşgüdüm içerisinde uygulanamadığı ve sonuçta koruyucu, önleyici ve destekleyici bir mekanizma olarak kurgulanan çocuk koruma sisteminin işletilemediği görülmektedir.

Boşanmanın süreci içinde çocuğun korunması için vaka yönetiminin nasıl yapılacağına mevzuatta açıklığa kavuşturulması; ilgili idarelerce verilecek hizmetlerin birbirleriyle ve adli süreçle eşgüdüm içerisinde sunulması; koruyucu, önleyici ve destekleyici tedbirlerle onarıcı bir mekanizmanın hayata geçirilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

Çocuk Hakları Sözleşmesinin 18 inci maddesi her iki ebeveynin çocuklarına karşı ortak sorumluluk taşıdıklarını; devletlerin ebeveynlerin bu sorumluluklarını yerine getirebilmeleri için gerekli yardımı yapmakla yükümlü olduklarını vurgulamaktadır.

Bu madde, boşanma durumunda, **çocuğun yüksek yararı gereği** ebeveynlerin anne-babalık becerilerinin geliştirilmesinin gerekliliğine işaret etmektedir. Bu süreçte yetişkinlerin sağlıklı iletişim kurma becerilerinin artırılması ve çocuğun anne ve babasının ayrılığından kendisini suçlamaması

için aileye sunulacak danışmanlık ve aracılık çalışması çocuğun yüksek yararı bakımından son derece önemlidir.

Boşanma düşüncesinde veya hukuksal süreçte olan çiftlere AÇSHB bünyesindeki İl Müdürlüklerinde veya SHM'lerde çalışan, bu alanda eğitim almış Boşanma Süreci Danışmanları tarafından ücretsiz olarak "Aile ve Boşanma Süreci Danışmanlığı" hizmetleri sunulduğu ifade edilmektedir.

Boşanma Süreci Danışmanlığının "boşanma öncesi", "boşanma süreci" ve "boşanma sonrası" danışmanlık hizmeti olmak üzere üç aşamalı olarak verildiği, eşlerin kendi istekleri ve ortak kararları doğrultusunda bu hizmeti almayı talep etmeleri gerektiği, hizmet sunumunda her ailenin ve kişinin hassasiyeti, değerleri ve ihtiyaçları gözetilerek vaka bazlı bir yöntemin benimsendiği, böylece boşanma sürecinin sağlıklı geçirilmesinin hedeflendiği ifade edilmektedir.

"Boşanma Süreci Danışmanlığı" hizmeti almak için başvuru yapan ailelere aile içi iletişim ve sorun çözme becerilerini artırmak, çatışmaların yapıcı bir şekilde çözümlenmesi doğrultusunda bilgi ve beceri kazandırmak amaçlanmıştır. Ayrıca, psikiyatrik sorunları olduğu düşünülen bireylerin sağlık kuruluşlarına yönlendirilmesi hedeflenmiştir. Çiftlere bu süreçte çocuklarıyla ilgili yaşadıkları sorunların çözümü için de danışmanlık verilmektedir.⁸

"Boşanma Sonrası Danışmanlığı" kapsamında ise tek ebeveynliliğin getirdiği sorunlar ve çocuklarla ilişkilerin düzenlenmesi konusunda öncelikle çocuk odaklı olmak üzere; kişinin toplum içinde yeni konumuyla yer bulması ve yeni yaşamına uyum sağlayabilmesi için danışmanlık hizmeti sağlandığı kaydedilmiştir.⁹

Uygulamada AÇSHB'nin yanı sıra özel aile danışmanlığı merkezlerinde ve yerel yönetimler bünyesinde de aile danışmanlığı hizmetleri verilmektedir. Ancak Türkiye'de aile danışma merkezleri ve benzer kurumların evlilik sorunlarının çözümüne olumlu katkısı olup olmadığı konusu tartışmalıdır.

⁸ Meclis Araştırması Komisyon Raporu, S.Sayı: 399, 2016.

⁹ Meclis Araştırması Komisyon Raporu, S.Sayı:399, 2016.

Bu amaçla yapılan bir araştırmaya katılan kadınların % 26'sı, erkeklerin % 20'si bu konuya olumlu yanıt vermektedir. Buna karşılık araştırmaya katılanların çok büyük bölümünün olumsuz yanıt vermesi veya böyle bir hizmetin varlığından haberdar olmaması, ülkemizde aile destek hizmetlerinin yaygın olmayışı, bu hizmetleri veren merkezlerin sayıca az olması ve hizmetlerin sunumundaki yetersizlikle açıklanmaktadır. Bu kapsamda ailelere hizmet ve danışmanlık veren merkezlerdeki uzmanların ilgili meslek gruplarından (psikolog, sosyolog, psikolojik danışman, sosyal hizmet uzmanı, hukukçu) oluşturulması ve bu uzmanların aile hekimlikleri ile birlikte çalışması, bu çerçevede düzenli kayıt sisteminin oluşturulması önerilmiştir.¹⁰

Çocuğun aile içi sorunlardan ve konu özelinde boşanmalardan kaynaklı şiddetten korunması amacıyla şiddetin odağına inebilen, aile içindeki bireylerin tamamını destekleyen, hizmet sunumunun bütüncül bir yaklaşımla gerçekleştirileceği düzenlemeler ile hızlı, kolay ulaşılabilir ve izlenebilir bir sistem kurgusuna ihtiyaç duyulduğu değerlendirilmektedir.

Öte yandan, aile içi şiddetin önlenmesi, aileyi ve çocuğu koruyacak mekanizmaların sağlıklı bir şekilde işletilebilmesi için örgün ve yaygın eğitimlerle de şiddet olgusuna karşı bireylerin tutum ve davranış kalıplarını değiştirmek üzere zihniyet dönüşümünün sağlanması gerekmektedir.

Bu amaçla, MEB tarafından aile içi şiddetin önlenmesi, yasal koruma, erken çocukluk ve ergenlik döneminde ihmal ve istismar, çocuk-ergen ve anne-baba çatışması, toplumsal cinsiyet eşitliği konularının güçlendirilmesi konularını içeren Aile Eğitim Programları yürütüldüğü, erken yaşta evliliğin; erken yaş gebelik ve doğumları ile boşanma gibi olumsuz yanları, töre ve namus cinayetleri, şiddete uğrayan kadın ve çocukların desteklenmesi gibi konular işlenerek toplumu bilgilendirici eğitimler verildiği, çocuk hakları ihmal, istismar ve şiddet konularının tüm yaş aralıklarına yönelik programlar içerisinde yer aldığı belirtilmiştir. Ancak mevcut göstergeler, verilen eğitimlerin ihtiyaç duyulan zihniyet dönüşümünü sağlamakta yetersiz kaldığını göstermektedir.

¹⁰ Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması TBNA 2014, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2015, s. 40-41.

Alanda verilen tüm hizmet türleri birlikte ele alındığında; AÇSHB'nin boşanma süreci danışmanlığı alanındaki altyapısının geliştirilmesi, illerde hizmet veren SHM'lerin ve buralarda görev yapan kadro sayılarının artırılarak daha fazla sayıda meslek elemanının boşanma alanında uzmanlaşmasının sağlanması, verilen hizmetlere yönelik tanıtım faaliyetlerinin artırılması ve hizmetin etkin sunumu için ilgili diğer idarelerle yeterli koordinasyonun sağlanması gerektiği; MEB tarafından aile eğitim programlarının güncellenerek başta aile içi şiddetle mücadeleyle yönelik olmak üzere toplumsal cinsiyet eşitliği gibi aile içi ilişkileri destekleyecek konularda farkındalık artırıcı içeriklerin eğitimin her kademesinde etkin bir şekilde sunulması gerektiği değerlendirilmektedir.

3.2. Adli Sürece İlişkin Sorunların Tespiti

4787 sayılı Aile Mahkemeleri Kuruluş Kanununun 7 nci maddesinde *“Aile mahkemeleri, önlerine gelen dava ve işlerin özelliklerine göre, esasa girmeden önce, aile içindeki karşılıklı sevgi, saygı ve hoşgörünün korunması bakımından eşlerin ve çocukların karşı karşıya oldukları sorunları tespit ederek bunların sulh yoluyla çözümünü, gerektiğinde uzmanlardan da yararlanarak teşvik eder. Sulh sağlanamadığı takdirde yargılamaya devam olunarak esas hakkında karar verilir.”* hükmü düzenlenmiştir. Bu hüküm uyarınca aile mahkemesi hâkimleri, davanın esasına girmeden önce tarafların ve çocukların maruz kaldıkları sorunları tespit etmek, bunların sulh yoluyla ortadan kaldırılmasının mümkün olduğu hallerde, gerektiğinde uzmanlardan da yardım alarak tarafları sulha teşvik etmekle yükümlüdür. Hâkim ancak sulh sağlanamadığı takdirde yargılamaya devam edecek ve esasını incelemeye geçecektir.

Medeni Kanunun 195 inci maddesinde de *“Evlilik birliğinden doğan yükümlülüklerin yerine getirilmemesi veya evlilik birliğine ilişkin önemli bir konuda uyumsuzluğa düşülmesi halinde, eşler ayrı ayrı veya birlikte hâkimin müdahalesini isteyebilirler. Hâkim, eşleri yükümlülükleri konusunda uyarır; onları uzlaştırmaya çalışır ve eşlerin ortak rızasıyla uzman kişilerin yardımını isteyebilir...”* hükmü düzenlenmiştir. Bu maddeyle hâkimlere bir nevi arabuluculuk görevi yüklenmekte, tarafların uzlaşması için gerekirse “uzman kişilerin” desteğini alabilecekleri ifade edilmektedir.

Her iki Kanun maddesi birlikte değerlendirildiğinde, boşanma davalarının; hâkimin tarafları uzlaşmaya daveti ile sulha teşvik ödevinin, eşlerin boşanma kararlarının yeniden değerlendirilerek evliliği ve aile birlikteliğini korumaya yönelik kurgulandığı anlaşılmaktadır.

“Uygulamada da hâkimlerin uzlaşma ihtimali görülen çiftlerin dosyalarını özellikle uzmanlara sevk ettikleri bilinmektedir. Uzmanların mahkeme salonunda elde edilemeyecek kadar derin ve kapsamlı bilgiyi raporlarıyla hâkime sunmaları bu alana yaptıkları en önemli katkıdır. Uzmanların aile mahkemelerine dahil edilmeleri; velayet, tazminat veya nafaka konusunda fikir ayrılığı olan davalarda daha doğru tespitler yapılabilmesi, çocukların boşanma sürecinde yaşadıkları olumsuz deneyimlerin minimize edilmesi, taraflara mahkeme salonu dışında görüşlerini ifade edebilecek ortam sağlanması, taraflar arasında çekişmesiz boşanma için zemin hazırlanması, hâkimlerin boşanmaya giden süreci daha detaylı şekilde anlayarak karar verebilmesi açısından önemlidir.”¹¹

Ancak Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması (TBNA) 2014 raporunda mahkemelerde görevli uzmanların kişileri barıştırmak anlamında aracılık kapasitelerinin çok kısıtlı olduğu belirtilmektedir. Bunun sebebi, “vakaların çoğu zaman bu uzmanlara dosyalar hazırlanıp boşanma davası açıldıktan sonra; diğer bir ifadeyle, tarafların birbirlerine karşı geri dönülmez noktaya geldikten sonra iletilmesidir. Uzmanlara gelen davalar çoğunlukla çekişmeli boşanma davalarıdır. Bu davalarda taraflar birbirilerine kusur atfederek dava dosyasını hazırlatmaktadır. Bu süreç başladıktan sonra kişilerin danışmanlık yoluyla ilişkilerini düzeltmesi çok mümkün olmamaktadır.”¹²

“Sosyal hizmet uzmanlarının arabuluculuk, danışmanlık hizmeti vermesine bir engel de kişilerle geçirilebilen süredir. Uzmanlar çoğu davalıyı sadece bir kere görmektedir. Ayrıca bu görüşmenin hâkim kararıyla zaruri görüşme olması kişileri evlilikleriyle ilgili telkin almaya daha kapalı hale getirmektedir.”¹³ Belirtilen sebeplerle, aile mahkemeleri bünyesinde hiz-

¹¹ Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması TBNA 2014, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2015, s. 183-184

¹² A.g.e., s.181-185

¹³ A.g.e., s. 181-185

met veren uzmanların Kanunda belirtilen görevlerini arzu edilen seviyede yerine getiremedikleri değerlendirilmektedir.

TBNA 2014 kapsamında mahkeme uzmanları tarafından hazırlanan raporların içeriği ve etkin kullanımını da ele alınmıştır. Çoğunlukla rapor içeriklerinin yeterli olduğu ifade edilirken kimi zaman usulen raporlar yazıldığı ifade edilmiştir. Öte yandan, uzmanlarda da kimi zaman raporların usulen istenildiği, yeterince değerlendirilmediği, hâkimler arasında uzmanlara yaklaşım farkı bulunduğu görüşü mevcuttur. Araştırmaya katılan birçok uzman, hâkimlerle daha yakın çalışmak, aldıkları davanın başını ve sonucunu bilmek, hazırladıkları dosyaların kullanıldığı yönünde geri dönüş almak gibi istekleri dile getirmiştir. Hangi dava dosyalarının uzmanlara sevk edileceği, ne konularda uzmanlardan rapor veya uzlaştırma amaçlı danışmanlık isteneceği, raporların ne şekilde kullanılacağı gibi konularda kesin kurallar olmaması mahkeme uzmanlarının sisteme entegrasyonunu kişiye (hâkime) bağlı hale getirmiştir. Raporda bu sorunların zaman içinde gittikçe azalmakta olduğu, bunda Yargıtay kararlarında uzman raporlarının dikkate alınarak verilmesinin etkili olduğu; ancak bunun uzun süren bir süreç olduğu ve her ilde eşit derecede hızlı ilerlemediği kaydedilmiştir.

TBNA 2014 raporunda mahkeme uzmanlarının en çok devreye girdikleri boşanma davalarının ortada çocuğun olduğu, velayet tartışmasının yaşandığı davalar olduğu belirtilmiştir. “Tüm mahkeme uzmanları çocukların boşanmadan olumsuz etkilenmelerini engellemeyi görevleri arasında görmektedir. Bu işlev, ebeveynlerin çocuklarıyla boşanma sırasında kuracakları iletişim hakkında yönlendirme yapma, ifade verecek çocukları mahkeme anına hazırlama ve baskı altında kalmadan konuştuğundan emin olma, velayet davalarında çocuğun azami faydasını gözeten tercih yapılması için bulguların toplanması gibi unsurları içermektedir.”¹⁴ Bununla birlikte, mevcut iş yükü içerisinde uzmanların bu görevlerini de istedikleri düzeyde yerine getirebildiklerini söylemek mümkün değildir.

Çiftlerin uzlaşmasının mümkün olmadığı hallerde, “anlaşmalı” olarak boşanan tarafların ve çocuklarının bu süreçten daha az etkilendiği görülmektedir. “Anlaşmalı boşanmaların en önemli avantajı çoğunlukla tek celsede ve

¹⁴ A.g.e., s.184

kısa sürede bitmesi ve taraflar birbirleriyle anlaşığı için kusur aramak gibi tarafları yıpratın, agresifleştiren sürece girmeden evliliğin sonlandırılabilmesidir. Bir başka avantaj kişilerin, kendilerini boşanmaya götüren sebeplerin mahremiyetini koruyarak davanın sonuçlanmasına imkân vermesidir. Şiddet veya aldatma içeren bazı boşanmalar, bu mahremiyetin korunması amacıyla anlaşmalı boşanmaya gitmektedir. Bu tip boşanmalarda çocukların daha az etkilendiğı belirtilmektedir.”¹⁵

Boşanma davalarında aile mahremiyetinin ortaya çıkması, gizliliğın olması yargısal sürece dair önemli bir sorundur. Özellikle çekişmeli boşanma davalarında özel hayata ilişkin tüm bilgiler ortaya dökülmekte, bu durum karşılıklı kin ve öfkeye dönüşebilmektedir. Eşler ve yakınları arasında husumet artarken uzlaşma ihtimali düşmektedir.

“Çoğu davada, boşanma süresi uzadıkça tarafların birbirlerine karşı düşmanlıklarının arttığı, mahkemede el kuvvetlendirmek amacıyla çocukların koz olarak kullanıldığı, kişilerin boşanma sonrası işlevsel bir ilişki yürütmelerine engel olacak bir süreç yaşandığı söylenebilmektedir. Dava süresince velayetin belli olmaması, çocuğın eşler arasındaki mücadelede ortada kalması ciddi sorun teşkil etmektedir. Uzun davaların bir başka mahsuru da geçim kaynağı olmayan kadınların nafaka almadan bu süreç boyunca maddi sıkıntı yaşamasıdır.”¹⁶

Bu süreçte tarafların, çocukların ve hatta eşlerin ailelerinin büyük ruhsal çöküntü ve psikolojik rahatsızlıklar yaşadığı bilinmektedir. Bu sebeple “boşanmanın psikolojik yönü de dikkate alınarak, boşanma davasını yürüten avukatların da özel eğitimlerden geçmesi ve alanında uzmanlaşması” önerilmektedir.¹⁷

Belirtilen nedenlerle, kanunların uygulayıcısı olan hâkim ve avukatların boşanma ve velayet davalarına bakış açılarının değışmesini sağlayacak tedbirler alınması; her iki meslek grubunun da meslek öncesi ve meslek içi eğitimlerle desteklenmesi, adliyelerdeki sosyal hizmet alt yapısının güçlendirilmesi gerektiğı anlaşılmaktadır. Mahkeme uzmanlarının bilgi ve tec-

¹⁵ A.g.e., s. 180-181

¹⁶ A.g.e., s. 201

¹⁷ A.g.e., s. 201

rübelerinin davalara daha fazla aksettirilebileceği, raporlarının daha etkin kullanılabilmesi, karşılaştıkları (ev ziyaretleri için yol ücreti, araç, güvenlik vb.) teknik zorlukları ortadan kaldıracak bir anlayışla mevcut adli yapının yenilenmesinin yerinde olacağı değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, hâkimlerin Kanunla kendilerine verilen uzlaştırma ve sulhe teşvik görevlerini etkin bir şekilde yerine getirebilmesi için gerekli desteği alabileceği etkin bir sistem hayata geçirilmelidir.

TBNA 2014 raporunun ortaya koyduğu en önemli bulgulardan bir diğeri de kanun uygulayıcı ve uzmanların, ailelere boşanma süresince veya öncesinde sunulan destek hizmetleriyle ilgili bilgisi bulunmadığıdır. “Bilinen tek hizmet maddi imkânı olmayanlar için avukatlık ve hukuki danışmanlık hizmetidir. Şiddet gören kadınlar için sunulan Gelincik Projesi özellikle avukatlar arasında bilinmekte ise de Aile Danışma ve Sosyal Hizmet Merkezlerinin avukatlar tarafından bilinmediği tespit edilmiştir. Özellikle avukatlar nezdinde bu kurumun güvenilir ve işlevsel bir kurum olarak zihinlerde yer etmediği görülmektedir. Avukatlar boşanma davalarında taraflarla sürekli irtibatla olan, onları yönlendiren ve boşanmanın sonuçları konusunda onları uyarabilecek, gerekli tavsiyeleri verebilecek konumda olan kişiler, bu alanda hukuki uzmanlardır.”¹⁸ Bu bağlamda avukatların, aile merkezlerini benimsemesi ve tarafları buraya yönlendirebilmesi önemlidir.

Adli sosyal destek hizmetlerini desteklemek ve hizmetin sürekliliğinin ve etkinliğinin sağlanması için AÇSHB bünyesindeki SHM’lerde sunulan danışmanlık hizmetlerinin daha etkin ve işlevsel hale getirilmesi gerekmektedir. Anılan Merkezlerde sunulan hizmet alt yapısının güçlendirilerek mahkemeler ve avukatlar nezdinde bilinirliğinin artırılması ve davalarda gerektiğinde bu merkezlerden de destek sağlanması için gerekli tedbirlerin alınmasının mevcut sistemi daha işler kılacağı değerlendirilmektedir.

Öte yandan, özellikle kadın ve çocukların korunması amacıyla verilen tedbir kararlarının mahkemelerde “değişik iş” sayılması sebebiyle hâkimlerin iş yüküne doğrusal yansımalarının görünmediği, hâkim performansında bunların göz ardı edildiği ve iş yükü sebebiyle tedbirlerin sağlıklı bir şekilde takip edilemediği bilinmektedir. Dolayısıyla hukuken korunması gereken çocuk

¹⁸ TBNA 2014, s. 192

yeterince izlenememekte; koruyucu, önleyici veya destekleyici mekanizmalar işlevsiz kalabilmektedir. Çocuğu korumayı odağına alan bir anlayış içerisinde, tedbir kararlarının takibinin hâkimlerin iş yüküne olan etkisinin görünür kılınmasını ve vakanın sağlıklı bir şekilde izlenmesini sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır.

3.3. Yoksulluk Nafkasına İlişkin Sorunların Tespiti

Boşanma davasının taraflar açısından hukuki sonuçları, evlilik birliğinin sonlandırılmasının yanı sıra tazminat, velayet, kişisel ilişki tesisi ve nafakadır.

“Medeni Kanunumuza göre nafaka, bakım nafakası ve yardım nafakası olarak ikiye ayrılmaktadır. Yardım nafakası, herkesin yardım etmediği takdirde yoksulluğa düşecek olan üst soyu ve altsoyu ile kardeşlerine nafaka vermesi şeklinde düzenlenmişken; bakım nafakası, doğum, evlenme ve boşanma gibi olgularla ilgili nafaka yükümlülüklerini içermektedir. Bakım

nafakası; tedbir nafakası, yoksulluk nafakası ve iştirak nafakası olmak üzere üç alt başlıkta ele alınmaktadır.”¹⁹

Nafakaya ilişkin karar, olayın özellikleri ve hakkaniyet kurallarına göre hâkimin takdir yetkisine bırakılmıştır. “Mahkeme tarafından yoksulluk nafakası ödenmesine karar verilebilmesi için; evliliğin butlan veya boşanma ile sona ermiş olması, yoksulluğa düşen tarafın nafaka ödenmesini talep etmiş olması, nafaka talep eden tarafın boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek olması, nafaka talep eden tarafın kusurunun nafaka talep edilen tarafın kusurundan daha ağır olmaması ve nafaka talep edilen tarafın nafaka ödeyebilecek mali güce sahip olması”²⁰ gerekmektedir.

Diğer bir ifade ile Türk Medeni Kanunu’nun (TMK) 175 inci maddesi uyarınca, boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek taraf, kusuru daha ağır olmamak koşuluyla, geçimi için diğer taraftan süresiz olarak nafaka talep

¹⁹ İzzet, DOĞAN, Public and Private International Law Bulletin, Volume: 35, Issue: 1, 59-95, s. 65 <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/411002> erişim 01-03-2019

²⁰ Kürşat YAĞCI, Yoksulluk Nafkasında «Süresizlik» Sorunu, İstanbul Hukuk Mecmuası, 76 (1): 323-358 s.324 <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/562234> erişim 04-03-2019

edebilecek; hâkim nafakaya hükmederken borçlunun *mali gücü oranında* karar verecektir.

Kanunun 176 ncı maddesinde ise nafakanın ödenme biçimlerinin belirlendiği görülmektedir. Anılan madde kapsamında hâkim nafakanın toptan veya irat biçiminde ödenmesine karar verecektir. İrat biçiminde ödenmesine karar verilen yoksulluk nafakasının alacaklı tarafın yeniden evlenmesi ya da taraflardan birinin ölümü hâlinde kendiliğinden kalkacağı ya da alacaklının evlenmeden fiilen evli gibi yaşaması, yoksulluğun ortadan kalkması ya da haysiyetsiz hayat sürmesi durumunda mahkeme kararıyla kaldırılacağı, değişen sosyal ve ekonomik durumlara göre ve hakkaniyetin gerektirdiği hallerde hâkimin iradın artırılmasına ya da azaltılmasına karar verebileceği hüküm altına alınmıştır. Nafakanın ödenmemesinin yaptırımını ise İcra ve İflas Kanunu (İİK) uyarınca tazyik hapsi ile özgürlüğün kısıtlanmasıdır.

Yoksulluk nafakasına ilişkin Kanun maddeleri birlikte incelendiğinde, 175 inci maddede yer alan “süresiz” ifadesinin tarafların nafaka talep etme usulünü düzenlediği görülmektedir. Hâkimin yoksulluk nafakasına karar verirken esas aldığı 176 ncı maddede ise yoksulluk nafakasının nasıl ödeneceği hâkimin takdirine bırakılmıştır. Ancak hâkimin bu takdirini kullanırken tarafların görüşünü alması, ekonomik durumlarını özenle araştırması ve çıkarlarını göz önünde tutması gerektiği anlaşılmaktadır.

Aynı madde ile hâkim istem halinde irat biçiminde ödenmesine karar verilen yoksulluk nafakasının gelecek yıllarda tarafların sosyal ve ekonomik durumlarına göre ne miktarda ödeneceğini de karara bağlayabilmektedir. Bu düzenleme ile ekonomik bakımdan güçsüz olan nafaka alacaklısının, her yıl dava açması, emek ve masraf yapmasının amaçlandığı değerlendirilmektedir.

Bu konudaki Yargıtay içtihatları incelendiğinde, TMK'nın 176 ncı maddesinin yoksulluk nafakasının kendiliğinden ya da mahkeme kararıyla sona ereceği halleri düzenlediği, süre sınırlamasına ilişkin hüküm bulunmadığı, dolayısıyla nafakaya hükmedilirken süre sınırı getirilmesinin usul ve yasaya aykırı bulunduğuna ilişkin kararlar verildiği, böylece içtihadın bu yönde geliştiği anlaşılmaktadır.

Anayasa Mahkemesi 2012 yılında verdiği 17/05/2012 tarihli kararında 175 inci maddede geçen “süresiz” ifadesini 176 ncı madde ile birlikte değerlendirdiğinde sınırsız bir nafaka yorumu yapılamayacağına hükmetmiştir. Kanundaki “süresiz olarak” ibaresinin Anayasaya aykırılığı öne sürülerek iptali istemiyle açılan dava sonucunda verilen kararda “*Kanundaki ibarenin nafaka alacaklısının her zaman ölünceye kadar yoksulluk nafakası alacağı anlamına gelmediği, bu ibareye yer verilmesinin amacının boşanmadan dolayı yoksulluğa düşecek olan eşin diğer eş tarafından, şartları bulunduğu sürece ekonomik yönden desteklenmesi ve asgari yaşam gereksinimlerinin karşılanması olduğu*” ifade edilmiş, kuralın Anayasaya aykırı olmadığına karar verilmiştir.

Bununla birlikte, yukarıdaki bölümlerde yer verildiği üzere, Kanuna süre sınırlaması getirilmesinin gerekli olduğunun tartışıldığı görülmektedir. Kıta Avrupası hukuk sisteminde olduğu gibi nafaka yükümlülüğünde en az bir yıl, en çok 5 yıl uygulamasının ülkemize de getirilebileceği dile getirilmektedir. Beş yıl üst sınırının aşıldığı hallerde, nafaka alacaklısının durumunun gerektirmesi halinde, devletin kişileri sosyal fonları ile destekleyebileceği ya da nafaka yükümlüsünün ödemelerinin belirli sürelerle uzatılmasının mümkün hale getirilebileceği ifade edilmektedir.

Kanunda yapılacak bir düzenlemeyle uygulamaya alt ve üst süre sınırı getirilmesini öngören öneriler kapsamında, alt ve üst süre sınırı arasındaki makasın çok açılması halinde, gri alanda kalan vakaların gözden kaçabileceği, bunun mağduriyetlere yol açabileceği değerlendirilmektedir. Benzer şekilde, nafakaya süre sınırı getirilmesi amacıyla önerilen “evlilik süresi ve çocuk sayısı” gibi süre belirleyici kriterlerin de hâkimin takdir yetkisini daraltacağı, uygulamada adil olmayan sonuçlara yol açabileceği, kanunlarda kazuistik düzenlemelere yer verilmesinin uygulamada sorunlara yol açacağı değerlendirilmektedir.

Yoksulluk nafakasının uygulamasına ilişkin bir diğer tartışma ise “yoksulluğa düşme” noktasında yaşanmaktadır. Nafakanın miktarı saptanırken adaletli bir denge sağlanabilmesi için nafaka yükümlüsünün ekonomik durumu göz önünde bulundurulurken, nafaka alacaklısının da zorunlu geçim giderleri göz önünde tutulmalı, her ikisi arasında bir oranlama yapılmalıdır.

Kanunda kimlerin yoksul sayılacağı belirtilmemiştir. Bununla birlikte, Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 2015/1020 no'lu kararında “*Yoksulluğun hukuksal kavramı mevzuatımızda tanımlanmamıştır. Belirtmek gerekir ki, yoksulluk ekonomik ve sosyal koşullarla doğrudan ilgilidir. O nedenle, bunu ülkenin ekonomik ve sosyal koşulları altında belirlemek gerekir. Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama, maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkına sahiptir (Anayasa m.17/1). Şu halde, bu temel hakkın tabii sonucu yeme, giyinme, barınma, sağlık, ulaşım, kültür gibi bireyin maddi varlığını geliştirmek için zorunlu ve gerekli görülen harcamaları karşılayacak düzeyde geliri olmayanları yoksul kabul etmek yerinde olur*”. demek suretiyle yoksulluğun çerçevesi içtihatla belirlenmiştir.

Ancak yoksulluğun tespitine ilişkin hususlarda tartışmaların halen devam ettiği görülmektedir. Yoksulluk tanımı toplumdaki anlayışa göre şekillenmekte olup, yoksulluk tanımı yapılırken hukuk uygulamacıları tarafından ülkenin gerçekleri dikkate alınmalıdır. Nafaka alacaklısının yoksulluğa düşüp düşmediği ve nafaka borçlusunun ödeme gücünün bulunup bulunmadığının sağlıklı ve hızlı bir şekilde tespit edilebilmesi; bu yükümlülüğün kişilerin beyanlarından bağımsız kılınması gerekmektedir.

Yargılama sürecinde nafakanın belirlenmesinde kusur konusunun da oldukça tartışmalı olduğu; kusur oranları baz alınarak yöneltilecek eleştirilerin hukuki temelleri birbirinden farklı olan tazminat hukuku ile kıyaslamalardan kaynaklandığı görülmektedir. Nafaka ve tazminatın birbirinden çok farklı müesseseler olduğu şüphesizdir. Boşanmanın mali sonuçlarından olan maddi ve manevi tazminatın kusura bağlanmasının tazminatın ceza giderici özelliği nedeniyle olağan olduğu, yoksulluk nafakasının ise temelinde dayanışma, ahlaki ödev, evlilik sonrası desteğe işaret ettiği ve bu müessesede zarar verme ya da kusur değerlendirmesi yapmanın bu kurumun ruhuyla uyum sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Yapılan tartışmalar çerçevesinde yurtdışı uygulamalarının incelenmesinin faydalı olacağı, ancak incelenen örneklerin hukuk sistemimize doğrudan uygulanmasının mevcut sorunların giderilmesi için yeterli olmayacağı değerlendirilmektedir. Nafaka sistemi ülkelerin ve kişilerin sosyo-ekonomik durumları ile doğrudan bağlantılı olup; kişilerin refah seviyeleri ile haklara

ve hizmetlere erişimi ülkeden ülkeye farklılık arz etmektedir. Bu durum, her uygulamada olduğu gibi, nafaka sisteminde de kendi toplum yapımıza uygun bir model geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Mevcut Kanun boşanma sebebiyle yoksulluğa düşecek tarafa, asgari yaşam şartlarını koruması amacıyla, nafaka yükümlüsünün mali gücü oranında destek vermesini öngörmektedir. Bunun, kişi ve toplum yararı arasında denge kurmak ve toplumsal dayanışmayı üst düzeyde gerçekleştirmekle yükümlü sosyal hukuk devleti ilkesi gereği olduğu değerlendirilmektedir.

Kanun maddeleri incelendiğinde, mevzuatta kadını ya da erkeği işaret eden cinsiyet temelli ifadelerin yer almadığı belirtilmelidir. Ancak uygulamada nafakanın çoğunlukla kadınlar lehine düzenlendiği göz önüne alındığında, nafaka sisteminde yapılacak düzenlemelerde kadınların eğitime erişim ve işgücüne katılım olanaklarının da dikkatli analiz edilmesi gerekmektedir. Büyük kentlerle küçük kentlerde yaşayan kadınların yahut kentlerde yaşayan kadınlarla kırsalda yaşayan kadınların sosyo-ekonomik durumlarının, eğitim ve işgücüne katılım olanaklarının, bu kadınlara ve çocuklarına yönelik toplumsal bakış ve kabullenişin hala önemli farklılıklar gösterdiği unutulmamalıdır. Belirtilen alanlarda kadınların desteklenmesi Kadının Güçlendirilmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023) ve Kalkınma Planları gibi devletin üst düzey stratejik belgelerinde gerçekleştirilmesi gereken önemli hedefler olarak yer almaktadır.

Yoksulluk nafkasına ilişkin sorunlar ve çözüm önerileri, sosyo-ekonomik yapı ve kişilerin ihtiyaçları doğrultusunda değerlendirilmeli ve yargı kararlarında kişilerin öznel durumlarına uygun hakkaniyetli kararlar verilmesini sağlayacak bir nafaka sisteminin kurulması sağlanmalıdır. Bu amaçla, öncelikle hem nafaka yükümlülerinin hem de nafaka alacaklılarının talep ve şikâyetleri ülke geneline yaygın bir araştırma ile ortaya konulmalı, mağduriyete ilişkin mevcut durum analizi ya da durum tespit çalışması yapılmalıdır.

Yapılacak analiz doğrultusunda öncelikli sorun alanları belirlenmeli, konu sadece yargısal bağlamıyla değil, idari boyutuyla da incelenmelidir. Özellikle nafakanın tahsilatında yaşanan sorunlar dikkate alınarak; alacakların tahsili için ihtisaslaşmış icra daireleri ve icra mahkemeleri oluşturulması

önerisi değerlendirilmelidir. Boşanma sonrasında bireyi her yönden güçlendirecek (eğitim, meslek edindirme, kadınlar için ücretsiz kreş imkânları, esnek çalışma gibi) bütüncül destek mekanizmaları için gerekli altyapı kurulmalı vaka yönetim ve takip sistemi içinde sorunun her aşamasında etkili olabilecek sistemler tercih edilmelidir.

Sonuç olarak, her vakanın kendine has özellik arz ettiği aile hukukuna ilişkin konularda mevcut mevzuatın somut olaya uygun yorumlanması ile yaşanan sorunlara içtihatlar kapsamında çözüm sağlanabileceği; bu yönde farklı görüşlerin olması ve uzlaşa sağlanamaması halinde ise, yukarıda belirtilen hususlar dikkate alınarak, uygulamadaki tereddütleri giderecek kanun değişikliği yapılmasının yerinde olacağı değerlendirilmektedir.

3.4. Velayet Hakkı

Çocuk fiil ehliyeti bakımından ergin oluncaya kadar ana ve babasının velayeti altındadır ve onlar tarafından temsil edilmektedir. Velayet ergin olmayan küçüklerin ya da ergin olmakla birlikte kısıtlanmış çocukların kişiliklerinin ve mallarının korunması ile onların temsili konusunda ana babanın sahip olduğu hak ve yükümlülüklerdir. Velâyet hakkının bunu kullananın önceliklerine göre değil, **çocuğun üstün yararının sağlanmasına yönelik gereklerin yerine getirilmesini sağlamak amacıyla kullanılması gereken bir hak olduğunu** vurgulamak gerekmektedir.

TMK'nın 335 inci maddesinde, ergin olmayan çocuğun, ana ve babasının velâyeti altında olduğu; yasal sebep olmadıkça velâyetin ana ve babadan alınamayacağı hükme bağlanmıştır. 336 ncı maddesinde ise, evlilik devam ettiği sürece ana ve babanın velâyeti birlikte kullanacağı; ortak hayata son verilmiş veya ayrılık hâli gerçekleşmişse hâkimin, velâyeti eşlerden birine verebileceği belirtilmiştir. Aynı madde uyarınca, çocuğun velâyeti, ana ve babadan birinin ölümü hâlinde sağ kalana, boşanmada ise çocuk kendisine bırakılan tarafa aittir.

Burada belirtilmesi gereken en önemli husus, velâyetin bırakılacağı ebeveyn bakımından temel ölçütün çocuğun yararı olduğudur. Hâkim bu çerçevede çocuğun hangi tarafça daha iyi bakılacağını ve yetiştirileceğini dikkate almakla yükümlüdür. Diğer bir ifadeyle, velayet hiçbir şekilde çocuğun

zararına kullanılamaz. Bu durum, çocuğun yararı gerektirdiğinde devletin parens patriae ilkesi gereğince velâyet hakkına müdahale edebilmesi sonucunu doğurur ve esasen velâyetin kamu düzenine ilişkin olması da bunun bir gereğidir.²¹

Ana veya babanın velayet hakkı boşanma davası sonunda belirlenmekle birlikte, velayetin bırakıldığı tarafça velayetin iyi ifa edilmediğinin iddia edilmesi halinde velayetin değiştirilmesi söz konusu olmaktadır. Çocuğun bakımı, yetiştirilmesi, eğitilmesi ve korunması için alınan tedbirlerin yetersiz kaldığı, velayet hakkının layıkıyla ifa edilemediği, kullanılmadığı veya çocuk aleyhine gelişmeler meydana geldiği tespit edildiğinde, çocuğun üstün yararı gereği velayet tarafı değiştirilmektedir.

Velayet düzenlemelerinde dikkat edilmesi gereken en önemli hususlardan biri yeterli idrak gücüne sahip çocuğun görüşünün alınmasıdır. Zira BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 12 nci maddesinde çocuğun, haklarının aktif öznesi olduğu düşüncesinin bir sonucu olarak, taraf devletlere, belirli bir görüş oluşturma yeteneğine sahip her çocuğun, kendisini ilgilendiren bütün konularda görüşlerini serbestçe ifade edebilmesi ve çocuğun görüşlerine yaşı ile olgunluk derecesi göz önüne alınarak gereken önemin verilmesini sağlama yükümlülüğü getirilmektedir. Benzer şekilde, Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nin 2 ve 6 ncı maddeleri gereği olgunluk çağında olan çocukların kendilerini ilgilendiren konularda dinlenilmesi gerekmektedir. Çocuğu ilgilendiren her konuda gözetilmesi gereken çocuğun yüksek yararadır ve çocuğun görüşleri onun yüksek yararını belirleyen etmenlerden biridir.

Ortak Velayet

2016 yılının ilk aylarına kadar boşanma ve ayrılık davalarında velayetin eşlerden birine verilmek zorunda olduğu, buna ilişkin bir yasal düzenleme olmadığından eşlerin her ikisi üzerinde velayetin bırakılmasının mümkün olmadığı belirtilmekte idi. Bununla birlikte, Türkiye'nin 14 Mart 1985 tarihinde imzaladığı "11 No'lu Protokol ile Değişik İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmeye Ek 7 No'lu Protokolün" onaylanması 25 Mart 2016 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 6684 sayılı Ka-

²¹ Gençcan, Ö.U. Boşanma Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara, 2006, s. 851.

nunla uygun bulunmuştur. Yürürlüğe giren bu uluslararası anlaşma ile boşanmalarda çocukların velayetinin ortak olması ülkemizde de uygulanabilir hale gelmiştir. Anılan Protokolün 5 inci maddesi “Eşler evliliğin sona ermesi durumunda, çocukları ile ilişkilerinde medeni haklar ve sorumluluklarından eşit şekilde yararlanırlar” hükmü yer almaktadır. Buna göre evliliğin sona ermesi halinde eşlerin her ikisinin ortak velayet hakkına sahip olabileceği değerlendirilmektedir.

AİHS Ek 7. Protokolün 5 inci maddesinin onaylanması ile ortak velayetin Türk hukuk sisteminde uygulanmasının mümkün hale geldiği dikkate alındığında, pek çok ülkede hayat bulan ortak velayet uygulamasının, çocuğun yüksek yararına uygun olduğu hallerde, belirli şartları sağlayan ana-babalar için, uygulama rejimi kanunla belirlenmek suretiyle ülkemizde de yerleşik hal almasının boşanma davaları sonrasında yaşanan olumsuzlukların giderilmesine önemli bir katkı sunacağı değerlendirilmektedir. Ancak bu uygulama, ana-babaların çocukların sağlıklı yetiştirilmesi konusunda bilinçlendirilmesi ve başta çocuklar olmak üzere tüm aile bireylerinin desteklenmesi halinde tam olarak işleyen bir sistem haline dönüşebilecektir.

Bu noktada bir kez daha önemle vurgulanması gereken husus, boşanmanın çocukta yarattığı travmanın yeni aile düzeninde devam ettiği gerçeğinin göz önünde bulundurulması ve bu yönde tedbirler alınması gerektiğidir. Çocuk için kendi içinde zaten problemlili bir süreç olduğu bilinen fiziksel, duygusal, mental, sosyal ve ahlaksal gelişim sürecinde yaşanan boşanma olgusunun çocuğun normal gelişimini durdurabileceği ya da zarara uğratabileceği, psikolojik ve sosyal gelişimi üzerinde olumsuz etki yaratacağı unutulmamalıdır. Bu amaçla, boşanmanın ileriye yönelik etkilerini hafifletmek ve çocuğun boşanmadan sonraki hayata alışması için en önemli faktör, çocuğun hayatında istikrarın ve sürekliliğin sağlanmasıdır. Bunun için, boşanma sırasında anne ve babaların çocuğa karşı yükümlülükleri konusunda bilinçlendirilmesi, çocuk yetiştirme becerilerinin geliştirilmesi, çocukların da bu dönemde psikolojik açıdan desteklenmesi gerekmektedir.

3.5. Çocukla Kişisel İlişki Tesisi

TMK'nın 323 üncü maddesinde yer alan “Ana ve babadan her biri, velayeti altında bulunmayan veya kendisine bırakılmayan çocuk ile uygun kişisel ilişki

kurulmasını isteme hakkına sahiptir” hükmü uyarınca, velayet hakkını zorunlu olarak kaybeden tarafa çocukla kişisel ilişki kurma hakkı tanınmıştır.

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 9 uncu maddesinin 3 üncü fıkrasında da *“Taraf Devletler, ana-babasından veya bunlardan birinden ayrılmasına karar verilen çocuğun, kendi yüksek yararına aykırı olmadıkça, ana babanın ikisiyle de düzenli bir biçimde kişisel ilişki kurma ve doğrudan görüşme hakkına saygı gösterirler”* demek suretiyle çocuğun ayrı yaşayan her iki ebeveyniyle düzenli bir biçimde ve doğrudan görüşmesi bir çocuk hakkı olarak tanınlanmıştır. Çocuk, velayet hakkını kaybeden ebeveyni ile kişisel ilişki kurma hakkına sahiptir.

Benzer bir şekilde, Çocuklarla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Başlangıç metninde, sözleşmeyi imzalayan devletlerin kişisel ilişki bakımından *“Sadece ana ve babanın değil çocukların da hak sahibi olarak kabul edilmesinin arzu edilir olduğu”* ifade edilmiş; konuya çocuk hakları bakımından yaklaşan, çocuk odaklı bir yaklaşım getirilmiştir. Kişisel ilişki kurma hakkı hem çocuklar hem de ana babalar için karşılıklı olarak gerçekleştirilmesi gereken bir haktır.

Boşanma olgusunun çocuk üzerindeki olumsuz etkilerinin hafifletilmesi ve çocuğun ana ve babanın kurduğu yeni hayata alışabilmesi sağlıklı işleyen bir kişisel ilişki kurulmasına bağlıdır. Bu ihtiyacın ana ve babanın kendi aralarında anlaşarak çocuğun ihtiyaçlarına göre mümkün olan en yoğun şekilde karşılanması çocuğun üstün yararına olacaktır. Ancak taraflar arasında anlaşmaya varılamıyorsa, mahkemece belirlenen çerçevede çocuğun üstün yararı gözetilerek kişisel ilişki tesis edilmesi gerekmektedir.

Kişisel ilişki tesisi için mahkemelerce verilen kararlar incelendiğinde, genellikle kararların şablon karar niteliğinde hazırlandığı, buna göre velayet sahibi olmayan tarafa çoğunlukla ayda iki kere iki gün süreyle çocuğuyula buluşma imkânı sağlandığı, tarafların görüşlerinin ve çocuğun ihtiyaçlarının yeterince dikkate alınmadığı görülmektedir. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 9 uncu maddesi gereğince çocuğun, kendi yüksek yararına aykırı olmadıkça, ana babanın ikisiyle de düzenli bir biçimde kişisel ilişki kurma ve doğrudan görüşme hakkı çerçevesinde her çocuğun ve her ebeveynin yaşam şartları, çalışma/eğitim koşulları, ihtiyaçları doğrultusunda kişisel ilişki tesis edilmesi gerekmektedir.

Velayet hakkına sahip olan tarafın, çocuk ile ilgili alınacak sağlık, eğitim gibi konulardaki kararlarda tek söz sahibi olduğu; diğer ebeveynin çocuğunun sağlığı, eğitimi gibi konular başta olmak üzere çocuğun durumu hakkında bilgi edinememesi nedeniyle uygulamada sorunlar yaşandığı Kurumumuza iletilen başvurulardan anlaşılmıştır. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 18 inci maddesinde belirtilen çocuğun yetiştirilmesinde ve gelişiminin sağlanmasında ana babanın birlikte sorumluluk taşıdıkları ilkesi çerçevesinde, velayet hakkının kullanımında bu tür sorunlar da gözetilmek suretiyle kişisel ilişki tesis edilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

Önemle ifade edilmesi gereken bir diğer husus ise velâyet hakkı sahibi olan tarafın mahkeme kararında belirlenen zaman dilimlerinde, çocuğu diğer taraf ile görüştürmekle yükümlü olduğudur. TMK'nın 324 üncü maddesinde *“ana ve babadan her birinin, diğerinin çocuk ile kişisel ilişkisini zedelemekten, çocuğun eğitilmesi ve yetiştirilmesini engellemekten kaçınmakla yükümlü olduğu”* hüküm altına alınmıştır. Velayet hakkı, çocukla diğer velisi arasındaki kişisel ilişkiyi zedeleyecek şekilde kullanılmamalıdır.

Ancak velayet sahibi tarafın çocuğu diğer tarafla görüştürmekten kaçındığı, kişisel ilişki kurulmasını engelleyerek velayet hakkını kötüye kullandığı durumlar olduğu vakıadır. Bu tür vakalarda, birlikte yaşadığı ebeveyni tarafından diğeri aleyhinde yapılan karalamalar, çocuğu sistematik olarak diğer ebeveyninden uzaklaştırmakta, düşmanlaşmaya kadar gidebilmektedir. Çocuk üzerinde kurulan duygusal ve psikolojik taciz diğer ebeveyni dışlamasına, hiç görmemeye karar vermesine, onu çok kötü ve tehlikeli biri olarak görmesine yol açabilmektedir. Bu durum 1980'li yıllarda psikiyatr Richard A. Gardner tarafından tanımlanan “Ebeveyne Yabancılaşma Sendromunun (EYS)” yaşanmasına sebep olmakta; **çocuğun hayatındaki en önemli iki varlık olan anne veya babadan birinin yavaş yavaş hayatından çıkmasına neden olmaktadır.**

Boşanma sürecinde velayetin ve kişisel ilişki tesisinin tarafların ve çocukların ihtiyaçlarına uygun olarak düzenlenmesi için matbu evrak formlarının kullanılması yerine adli sosyal hizmet alt yapısının güçlendirilmesi suretiyle çocuğa ve aileye uygun düzenlemeler yapılması, boşanma sonrasında çocuğunun iyilik halinin takibinin yapılabileceği şekilde mevcut mekaniz-

maların güçlendirilmesi ya da yeni bir sistem kurulması, bu sistem içerisinde velayet ve kişisel ilişki haklarının çocuğun üstün yararına uygun olarak kullanılıp kullanılmadığının sağlıklı bir şekilde izlenmesi, ana babaların velayet ve kişisel ilişki haklarını kötüye kullanmaları durumunda alınacak koruyucu ve önleyici tedbirlerin ve gerekirse cezai yaptırımların etkin bir şekilde kullanılması için hâkimlere verilen meslek öncesi ve meslek içi eğitimlerin yeterlilik düzeyinin gözden geçirilmesi, tüm bu süreçte anne ve babaların çocuk yetiştirme kapasitelerinin güçlendirilmesi, psiko-sosyal ve hukuki açılardan desteklenmesi, kısacası boşanma sürecinde ve sonrasında vaka takibini mümkün kılan, izlemeye imkan veren ve başta çocuklar olmak üzere tüm aile bireylerinin desteklenmesini sağlayacak aile politikaları ve onarıcı mekanizmalar geliştirilmesi gerektiği tespit edilmiştir.

3.6. Çocuk Teslimi

Velâyet-vesayet değişimi ya da başka bir sebep üzerine verilen bir mahkeme kararı uyarınca, bir çocuğun hali hazırda bulunduğu yerden ya da bir kimseden alınıp, başka bir kimse ya da kuruma teslim edilmesine çocuk teslimi denmektedir.

Mahkeme kararlarında yer alan kişisel ilişki kurulmasına dair hükümler belirtilen tarih ve saatlerde çocuğun velayet sahibi olmayan ebeveyne teslimini gerektirir. Ancak, bu her zaman mahkeme ilamındaki düzenlemenin infaz edilebileceği anlamına gelmemektedir.

“Devletin, kişisel ilişki hakkını salt düzenlemesi yeterli olmayıp, aynı zamanda fiilen infaz etme sürecinde de aktif olması, infazın gerçekleşmesi için pozitif yükümlülüğünü yerine getirmesi gerekir. Devlet infaz anlamındaki bu sorumluluğunu yasalarla düzenlemelidir.”²²

“Türk Hukukunda devlet, bu sorumluluğunu 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 25, 25/a ve 25/b maddelerinde düzenlemek suretiyle, yerine getirmeyi hedeflemiştir. Anılan maddelere göre, kişisel hak sahibi anne ya da baba, velayeti kendisine verilmiş diğer eşin bu hakkı kullanmasına izin vermemesi durumunda, hakkı düzenleyen mahkeme ilamının infazının sa-

²² Çetinkaya, Volkan (2009) İnsan Hakları Hukuku Açısından Velayet Hakkı (Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, s.67-68.

ğlanması için icra dairesine takip talebinde bulunur. İcra müdürü, kişisel ilişki hakkının kullanılmasına müsaade etmeyen tarafa, engel olma eylemini sona erdirmesini, aksi halde ilam hükmünün zorla yerine getirileceğini ve kendisi hakkında İİK madde 341'in uygulanarak cezalandırılacağını ihtar eder. Bu ihtara rağmen yükümlülüğünü yerine getirmeyen, kişisel ilişki hakkının kullanılmasını engelleyen kişi aleyhine İİK 341 inci maddesindeki ceza uygulanır ve ilam, icra müdürü ve bir sosyal danışman tarafından icra edilir.”²³

İİK'nın “Çocuk Teslimi Emrine Muhalefetin Cezası” başlıklı 341 inci maddesinde ise “Çocuk teslimi hakkındaki ilâmın veya ara kararının gereğini yerine getirmeyen veya yerine getirilmesini engelleyen kişinin, lehine hüküm verilmiş kimsenin şikâyeti üzerine, altı aya kadar tazyik hapsine karar verilir. Hapsin tatbikine başlandıktan sonra ilâmın veya ara kararının gereği yerine getirilirse, kişi tabliye edilir.” hükmü düzenlenmiştir.

Çocuğun teslimine ilişkin sürecin her aşamasında, özellikle bu süreç zorla yerine getiriliyorsa, çocuğun üstün yararının öncelikli olarak gözetilmesi gerekir. Bu, hukuksal boyutta devletimizin tarafı olduğu BM Çocuk Hakları Sözleşmesinin bir gereği olduğu kadar, çocuğun sağlığı, psikolojisi ve gelişimi açısından vazgeçilmez bir unsurdur. Çocukla kişisel ilişki kurulması sürecinde ve çocuk teslimine dair tüm işlemlerde adli ve idari makamlarca çocuğun üstün yararının göz önünde tutulması gerekmektedir.

Kurumumuza iletilen başvurular ile yapılan çalışmalar kapsamında,

Çocuğun icra yoluyla teslimi sırasında icra müdürlüğünce talebin değerlendirilerek sonuca bağlanmasının uzun bir süreç alması, kişisel ilişki hakkını kullanmak isteyen anne veya baba açısından çocukla paylaşılacak zamandan kayıplara sebep olduğu;

Çocuğu ile kişisel ilişkisini icra yoluyla tesis etmek zorunda kalan ebeveynin, çocuğun icraya konu edilmesi sebebiyle her defasında ödemesi gereken icra masraflarının (tebligat gideri, haciz yoluğu, hazır bulunacak uzman için bilirkişi ücreti gibi) yüksek meblağlar oluşturması hatta bu masrafların

²³ A.g.e., s.67-68

ayrı şehirlerde yaşanması halinde daha da artmasının ebeveyn üzerinde ağır mali külfet oluşturduğu;

İcra tutanaklarında çocuğu göstermeyen velayet sahibinin “borçlu”, kişisel ilişki kurması engellenen tarafın “alacaklı”, borç miktarının ise “çocuk teslimi” şeklinde yazılmasının rencide edici olduğu,

İcraya ilişkin masrafların, çocuğu teslim etmekten kaçınan “borçlu” yerine çocukla kişisel ilişki kurma hakkını kullanamayan “alacaklıdan” tahsil edilmesinin ise ikincil mağduriyete yol açtığı,

Ebeveynlerin icra işleminde gerekli prosedürleri tamamlayabilmek için mesai saatleri içinde çalıştığı yerden düzenli olarak izin almasının önemli bir soruna dönüştüğü,

Çocuk tesliminin icra vasıtasıyla yapılmasına toplum içinde hoş karşılanmadığı, bunun aile hayatlarına tanıklık eden üçüncü kişilerle paylaşmak zorunda kalan ebeveynleri zor duruma düşürdüğü;

İcra sisteminin sorunlarıyla ilgili olarak, mevzuattaki yaptırım sisteminin (tazyik hapsinin) caydırıcı nitelikte olmadığı;

Yukarıdaki tüm sorunların aşılması sonrasında dahi çocukla kişisel ilişki hakkının kullanılmadığı, mahkeme kararı ile tesis edilen her görüşme talebinde aynı süreçlerin tekrarlanması nedeniyle gerek maddi gerek manevi olarak yıpranan ebeveynin kişisel ilişki hakkını kullanmaktan vazgeçmek zorunda kaldığı veya bazı ebeveynlerin kendi çocuklarını kaçırma yoluna gittiği nihayetinde üstün yararı gözetilmesi gereken çocuğun haklarının ihlal edildiği;

tespit edilmiştir.

Ayrıca, çocuk tesliminde görev alan icra müdürlüğü personelinin aldıkları eğitim ve iş deneyimleri bakımından çocuğun üstün yararı ilkesi kapsamında uygulama yapma yönünde yeterli donanıma sahip olmadıkları; bunun yanı sıra İİK'nın 25/b maddesi uyarınca hazır olması gereken sosyal çalışmacı, pedagog, psikolog, çocuk gelişimcisi gibi bir uzmanın veya bir eğitiminin bulunamaması sebebiyle çocuk tesliminin gerçekleştirilemediği ya da haciz memurları eliyle gerçekleştirildiği görülmektedir.

Çocuk tesliminin icra yoluyla yapılmasından kaynaklanan en önemli sorun, hiç şüphesiz “çocuğun” icraya konu bir mal niteliğinde varsayılmasıdır. Tanımadığı kişiler tarafından, zorla bir ebeveyninin yanından alınarak diğer ebeveyne teslimini içeren, çocuğun taşınır bir mal gibi teslimini öngören icra sisteminde çocuğun üstün yararının korunması mümkün değildir. Maddi manevi ciddi sakıncaları bulunan çocuk haklarına aykırı bu uygulamanın kaldırılarak çocuk tesliminde hak ihlallerini önleyecek uygulamadaki sorunları ortadan kaldıracak kapsamlı yeni bir sistemin kurgulanması gerekmektedir.

3.7. Yurt Dışı Uygulama Örnekleri

Yukarıda bahsedilen sorun alanlarına ilişkin yurt dışı uygulamalarına bakıldığında, konunun adli boyutunda “aile arabuluculuğu” hizmetlerinin yaygın olarak kullanıldığı, çocuk teslimi konusunda ise “aile buluşma noktaları” gibi alternatif çözümler üretildiği görülmüştür. Bu uygulamaların ülkelerin kendi ulusal hukuk sistemlerinin yanı sıra uluslararası hukuki düzenlemelerin de bir getirisi olduğu anlaşılmıştır. Yurtdışında yaygın olarak başvurulduğu görülen söz konusu uygulamalara aşağıda kısaca yer verilmiştir.

3.7.1. Aile Hukukuna İlişkin Alternatif Bir Uyuşmazlık Çözüm Yöntemi: Aile Arabuluculuğu

Aile uyuşmazlıklarının kendine özgü hassasiyetleri; taraflar ve çocuklar üzerindeki sosyal, psikolojik ve ekonomik etkileri gözetildiğinde, bu uyuşmazlıkların dostane çözümü için arabuluculuk alternatif bir yöntem olarak görülmüş ve pek çok ülkede uygulama alanı bulmuştur. Esasen arabuluculuk, dünyada ilk olarak aile hukuku alanında ortaya çıkmıştır. Aile hukuku alanındaki arabuluculuktan, tarafların boşanmalarının önüne geçilmesi beklenmemektedir. Bu alandaki arabuluculuk, aile içindeki ilişkilerin devamını sağlayacak, ortak çocukların menfaatini koruyacak, evliliğin dostane biçimde sonlandırılmasını sağlayacak bir faaliyettir.

Çocuk Haklarının Uygulanmasına Dair Avrupa Sözleşmesi'nin 13 üncü maddesinde *“Anlaşmazlıkların önüne geçmek veya çözmek, adli bir merci önünde çocukları ilgilendiren davaları önlemek için Taraflar, arabuluculuk ve anlaşmazlıkların çözümüne yönelik diğer tüm yöntemlerin uygulanmasını ve*

Taraflarca belirlenen uygun durumlarda bu yöntemlerin bir anlaşmaya varmakta kullanılmasını teşvik ederler.” demek suretiyle aile hukukuna ilişkin konularda arabuluculuğun teşvik edildiği görülmektedir.

Bu konudaki ilk uluslararası düzenlemelerden olan Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Aile Arabuluculuğu hakkındaki 21 Ocak 1998 tarih ve R (98) 1 sayılı Tavsiye Kararında da, bütün aile üyelerinin menfaatlerini koruyacak şekilde anlaşmazlıkları azaltarak aile uyuşmazlıklarını karşılıklı anlaşmaya dayalı süreçte çözmeyi amaçlayan arabuluculuğun, Avrupa Konseyi'ne üye olan ülkelerde kabulü, uygulanması, yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi amacı vurgulanmaktadır. Bu tavsiye kararında aile içi ihtilafların özellikle çocuklar üzerinde doğurduğu zararlara ve mahkeme yargılamasının yüksek sosyal ve ekonomik maliyetine dikkat çekilmektedir.

Pek çok yabancı ülkede arabuluculuk sisteminin uygulandığı bilinmektedir. Genel olarak arabuluculuk görüşmeleri esnasında mahkeme süreci durmakta, eşlerin vardığı uzlaşma mahkeme kararıyla geçerlilik kazanmaktadır. Arabuluculuk faaliyeti iradidir. Diğer bir ifadeyle tarafların kendi rızalarıyla bu sürece katılmaları gerekmektedir.

İlgili idarelerce bu alandaki farklı ülke uygulamaları incelenmiştir. Yapılan incelemeler kapsamında elde edilen Almanya, Hollanda ve Singapur uygulamalarına aşağıda yer verilmiştir:

Almanya'da aile arabuluculuğu hizmetleri sadece boşanma esnasında değil, aile-okul arasında ve aile içi sorunlarında da devreye girmektedir. Almanya'da ayrılık veya boşanma sürecine giren eşler arabulucular vasıtasıyla sorunlarını müzakere ederek üzerinde anlaşmaya vardıkları hususları aile mahkemesinin yargılaması sırasında tescil ettirmektedirler. Ayrıca Alman mevzuatı çocukla ilişki kurulması konusunda hâkimin onaylaması şartıyla tarafların uzlaşmasına imkân vermektedir. Arabuluculuk görüşmeleri zorunlu olmamakla birlikte, Almanya'daki çiftlerin boşanma öncesinde %95 oranında arabuluculuk görüşmesi yaptığı bilgisi edinilmiştir.

Arabuluculuk hizmetinin finansmanında farklı alternatifler mevcuttur. Eğer aile mahkemesi hâkimi çiftlerin arabuluculuk kurumlarına başvurmasını tavsiye ederse, arabuluculuk hizmetinin masrafları Adalet Bakanlığı

tarafından karşılanmaktadır. Bu hizmetin bedelinin sosyal yardımlar kapsamında devlet tarafından sağlanması da mümkündür. Maddi imkânlarının sınırlılığı nedeniyle bu hizmete erişemeyecek olanlara çok cüz'î bir ücret dâhilinde ihtiyaç duyulan hizmeti sunan gönüllü arabulucular bulunmaktadır.²⁴

Hollanda'da arabuluculuk, 1995 yılından itibaren hizmet veren Hollanda Arabuluculuk Enstitüsü tarafından yürütülmektedir. Adalet Bakanlığı resmi olarak arabuluculuğu desteklemekte ve onaylamaktadır. Arabuluculuk uygulamasının sabit bir ücreti yoktur. Maddi durumu yetersiz olan kişilere arabuluculuk hizmetinden faydalanabilmeleri için devlet maddi destek sağlamaktadır. Arabuluculuk Hollanda'da da kişilerin rızasına bağlıdır. Arabuluculuk faaliyetleri yürürken, hukuksal süreç durmakta ve arabuluculuk ile sonuç alınması beklenmektedir. Arabuluculuk sonuç vermezse hukuki süreç devam etmektedir.²⁵

Singapur'da arabuluculuk uygulaması süreci 1995'te başlamış ve gelişerek günümüze kadar gelmiştir. Günümüzde mahkemelerde arabulucu hâkimlerin haricinde devlet kadrosunda arabulucuların istihdam edildiği ve bu arabulucuların aile mahkemeleri içerisinde yer alan özel odalarda arabuluculuk yaptıkları bilinmektedir. Taraflar arabulucu huzurunda boşanma anlaşmasını imzalayabilmekte, ancak mahkeme bu anlaşmanın içeriğini boşanma sebepleri de dahil olmak üzere dosya üzerinden incelemekte, ayrıca gerekli görürse tarafları sözlü olarak dinlemektedir. Aile davalarının tamamında hâkim çocuk odaklı olarak sorunları çözmektedir. Burada hakimlerin amacı salt adaleti tesis etmek değil, hükümle birlikte çocukları korumak, aile üyeleri arasındaki ilişkileri güçlendirmek, desteklemek, ilişkileri yeniden yapılandırmak ve mahkeme sonrası ilişkilerin devamını sağlamaktır. Çocuk kaçırma suçlarında da arabuluculuk yapılmaktadır. Arabuluculuk hizmetleri devlet tarafından ücretsiz olarak verilmektedir. Dava açıldıktan sonra tarafların özel arabulucuya da gidebileceği, ancak alınan kararın onaylanması için tarafların mahkemeye beraber başvurması gerektiği, arabulucu huzurunda boşanma kararı alınabileceği, ancak bunun mahkemece onaylanması gerektiği, hâkimin içeriğe baktığı, her şey uygunsa onayladığı,

²⁴ Meclis Araştırması Komisyon Raporu, S.Sayı: 399, 2016, s. 46-47 / 257

²⁵ Meclis Araştırması Komisyon Raporu, S.Sayı: 399, 2016, s. 46-47 / 257

bazen hâkimin aile danışmanı ile birlikte eş arabuluculuk yaptığı, özellikle karmaşık olan durumlarda iki arabulucunun olduğu belirtilmiştir.

Yurtdışı uygulama örneklerine bakıldığında, arabuluculuk faaliyetinin taraflara tartışma ve fikir ayrılıklarını giderme imkânı verdiği, böylece kişilere ve vakaya özel çözümler üretilmesi için esneklik sağladığı, taraflarca karara daha hızlı ulaşılmasına hizmet ettiği, uzlaşmaya varılarak iletişimin sürdürülmesini mümkün kılabildiği, bu sayede sonrasında da çocuklarla sağlıklı ebeveyn ilişkisi tesis edilebildiği görülmektedir.

İstanbul Sözleşmesinin “Zorunlu Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Usulleri veya Hükümlerinin Yasaklanması” kenar başlıklı 48 inci maddesinin birinci fıkrası “*Taraflar işbu sözleşme kapsamındaki her türlü şiddete ilişkin olarak arabuluculuk ve uzlaştırmada dahil olmak üzere zorunlu alternatif uyuşmazlık çözüm süreçlerini yasaklamak üzere gerekli hukuki veya diğer tedbirleri alır*” şeklinde düzenlenmiştir. Buna uygun olarak, 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu’nun 1 inci maddesinin ikinci fıkrasında “*aile içi şiddet iddiasını içeren uyuşmazlıkların arabuluculuğa elverişli olmadığı*” hüküm altına alınmıştır. Bu kapsamda, Türkiye’de aile içi şiddet iddiasını içeren uyuşmazlıkların arabuluculuk konusu olamayacağı vurgulanmalıdır.

Bununla birlikte, Çocuk Haklarının Uygulanmasına Dair Avrupa Sözleşmesi’nin 13 üncü maddesinde “*anlaşmazlıkların önüne geçmek veya çözmek, adli bir merci önünde çocukları ilgilendiren davaları önlemek için arabuluculuk ve anlaşmazlıkların çözümüne yönelik diğer tüm yöntemlerin uygulanmasının teşvik edileceği*”; Çocuklarla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair Avrupa Sözleşmesi’nin 7 nci maddesinde “*Ana ve baba ile çocukla aile bağları olan diğer şabısları kişisel ilişki kurulması konusunda, özellikle uyuşmazlığın çözümü için aile arabuluculuğu ve diğer yöntemlere başvurmak suretiyle dostane çözüme ulaşmaları için teşvik edileceği*” hükümleri de ülkemiz için bağlayıcıdır.

Bu alandaki mevzuat ve yurtdışı uygulamaları birlikte değerlendirildiğinde; aile arabuluculuğu sisteminin ülkemiz için uygulanabilirliğinin kanun uygulayıcılarının, akademisyenlerin, meslek örgütlerinin ve diğer paydaşların katıldığı geniş bir zeminde ele alınmasının gerekli olduğu değerlendirilmektedir.

3.7.2. Çocuk Teslimine İlişkin Yurt Dışı Uygulamaları

Çocuk teslimine ilişkin yurt dışı uygulamalarının ülkeden ülkeye değişiklik göstermekte olup ulaşılabilen bazı ülke uygulamalarına aşağıda yer verilmiştir:

İsveç'te belediyelerin aileden sorumlu sosyal hizmet birimi olarak kurulan aile kurumunun bulunduğu, aile kurumu uzmanlarının, aile arabuluculuğu hizmetiyle çocuk ve taraflara ilişkin olarak her aşamada danışmanlık hizmeti verdikleri, velayetin el değiştirilmesi kararı varsa ve veli çocuğu vermiyorsa, verilen yeni mahkeme kararında, çocuğun yeni veliye verilmesi ve bunun polis tarafından yerine getirilmesinin yazıldığı, yapılacak tebligat üzerine karşı taraf çocuğu teslim etmezse polisin sivil kıyafet ve sivil araçla, uzman refakatinde çocuğu alıp diğer veliye götürdüğü, polisin çocuk teslimindeki masrafların devlet tarafından karşılandığı, mahkeme kararında çocuk tesliminin sağlanmasına, belirlenen tarihlerde ve belirlenen adreste kişisel ilişkiye izin verilen tarafa teslim edilmesine, aksi halde para cezasına hükmedilmesine karar verildiği, Kanunda para cezasının miktarının belirlenmediği ancak, somut olaya ve tarafların maddi durumuna göre hâkimin takdirine bırakıldığı, ancak genellikle teslim kararına uymayan taraf bakımından önemli bir miktar belirlendiği, teslim etmeme durumunun tekrarı ve devam etmesi halinde ise para cezaları artırıldığı gibi, karşı tarafın velayet değişikliği talebinde de bulunabildiği görülmektedir.

Fransa'da çocuğunu ziyaret hakkının engellenmesi halinde, görüşmeyi engelleyen ebeveyne yönelik hapis ve para cezası yaptırımlarının öngörüldüğü, ancak cebri icra organları aracılığıyla çocuğu ziyaret ve görüşme hakkını engelleyen taraftan çocuğun zorla teslim alınmasını öngören bir düzenlemenin bulunmadığı, çocuğun diğer tarafla kişisel ilişki kurmasının engellendiği dönemde şikayet üzerine başlatılan ceza soruşturmasının sonuçlanmasının beklendiği, ayrıca polisin zor kullanarak çocuğu alma ve diğer eşe teslim etme yetkisinin bulunmadığı belirtilmektedir.

Hollanda'da 2009 yılından beri ortak velayet uygulaması bulunmakta, boşanma sonrasında eğer anne ve babanın ciddi sorunları yoksa çocuğa ait sorumluluklar anne ve babalar arasında paylaşılmaktadır. Bu paylaşım ebeveyn planlamasında somutlaştırılmaktadır. 2009 yılından beri “ebe-

veyn planlaması” kanuni bir zorunluluktur. Birçok hâkim bu plan olmadan boşanma davalarını neticelendirmemektedir.

İspanya’da ise sivil toplum kuruluşlarının boşanmış çiftler ve çocukları için “aile buluşma noktası” açma konusunda devlet tarafından desteklendikleri, boşanmış anne/babaların çocuklarını bu merkezlere getirdikleri ve boşandıkları eşleriyle karşılaşmadan çocuklarını görebildikleri, anne babaların çocuklarına nasıl davranmaları gerektiği konusunda uzmanlardan destek alabildikleri bilinmekte; aile birlikteliğiyle ilgili diğer sorunlarda uzlaşma ve anlaşmaya odaklanan “arabuluculuk hizmetleri” verildiği, boşanmak isteyen ve uzlaşma sağlayamayan çiftlerin mal paylaşımı, çocuğun velayeti gibi sorunlarını merkezdeki avukatlarla görüşerek çözülmesine ilişkin çalışmalar yapıldığı ifade edilmektedir.

Belirtilen örnekler üzerinden, ülkemizde de kamu gücünü haiz “aile buluşma merkezleri” ya da “çocuk teslim merkezleri” kurularak, çocuk ile aralarında kişisel ilişki kurulacak olan tarafın aşamalı olarak belli bir plan ve program dahilinde bu merkezlerde bir araya gelebileceği ve meslek elemanlarından destek alarak çocukla ebeveynin sağlıklı bir iletişim kurabileceği sosyal ve fiziki alt yapının kurulabileceği değerlendirilmektedir. Boşanmış anne/babaların çocuklarını bu merkezlere getirebilecekleri, gerekirse boşandıkları eşleriyle karşılaşmadan çocuklarını görebilecekleri, aynı zamanda çocuklarına nasıl davranmaları gerektiği konusunda destek alabilecekleri, bu vesileyle kurulan kişisel ilişkinin çocuğun üstün yararına olup olmadığının izlenebileceği, çocuğa gerekli psiko-sosyal desteğin sağlanabileceği ve kişisel ilişkinin takibinin yapılabilmesi bir yapı üzerinden zorla çocuk teslimi uygulamasının sonlandırılabilmesi değerlendirilmektedir.

Bu merkezlerde, sosyal hizmet merkezi bünyesindeki boşanma, aile destek biriminin gerekli ihtisaslaşmış uzman personelin görev yaptığı, koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkin olarak uygulanmasına yönelik destek ve izleme hizmetlerinin verildiği, insan onuruna yaraşır etkili ve süratli hizmet sunumu sağlayan, ailenin ekonomik, psikolojik, hukuki ve sosyal olarak güçlendirilmesi odaklı çalışma usul ve esasları benimsenmelidir. Burada görev yapacak meslek elemanlarının seçimlerine özen gösterilmesi, hukuki danışmanlık konusunda avukat istihdamının düşünülmesi de gerekmektedir.

Bu alanda Bakanlıklar arasında eşgüdümlü çalışılmalı, aile mahkemesi hâkimlerinin bu hizmetlerden bilgi sahibi olmaları sağlanmalı, hâkimlerin aile içi husumetlerin çözümünde tarafları sulha teşvik görevlerini yerine getirirken bu hizmetlerin etkin bir şekilde kullanılması amaçlanmalıdır. Kişisel ilişki tesisi, velayetin yeniden düzenlenmesi gibi konularda aile mahkemelerince talep edilebilecek sosyal hizmet desteğinin sunulması için uygun bir alt yapı sağlanmalıdır.

Aile alanında ihtisaslaşmış bu birimlerde; varsa tedbir kararları izlenerek istenirse mahkemelere rapor edilmeli, ailelere verilen barınma, geçici maddi yardım, sağlık, adli yardım hizmetleri ve diğer hizmetler koordine edilmeli, aile danışmanlık ve destek programları hazırlanmalı, özel aile danışma merkezleri ile de işbirliği yapılmalıdır.

4

BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

“

Çocuk Teslimi Konusundaki Taleplere İlişkin Sonuç ve Öneriler /
Yoksulluk Nafakası Konusunda Gelen Taleplere İlişkin Sonuç ve
Öneriler

”

4.1. Çocuk Teslimi Konusundaki Taleplere İlişkin Sonuç ve Öneriler

Kuruma yapılan başvurular sonucunda; çocukla kişisel ilişki tesisinde ve çocuk tesliminde yaşanan sorunların evlilik birliğinin sonlandırılmasından önceki süreçte başladığı, uzun süren ve aile mahremiyetinin korunamadığı boşanma davalarında taraflar arasında artan husumetlerin uyuşmazlıkları daha da derinleştirdiği tespit edilmiştir. Ayrılık ve boşanma süreçlerinin yıpratıcı etkileri ise en çok çocuklar üzerinde görülmektedir.

Boşanma süreçlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülemediği ailelerde sorunlar evliliğin hukuken bitmesiyle sona ermemekte, çocukların kendi anne babaları tarafından yıpratıldığı kimi zaman şantaj aracı olarak kullanıldığı farklı bir boyuta evrilmektedir. Aile parçalanırken yaşanan olumsuz olaylar çocukla düzenli kişisel ilişki tesisini olanaksız kılmaktadır.

Aile yaşamına saygı hakkı devlete bu gibi durumlarda ebeveynler ve çocuklarını bir araya getirmek görevini yüklemekte, aile yaşamına saygıyı güvence altına almak için hem bireylerin haklarını koruyan düzenleyici yargısal bir çerçeve oluşturulmasını, hem de fiilen hayata geçirilecek uygun tedbirlerin alınmasını gerektirmektedir. Alınacak tedbirler, etkili ve orantılı yaptırımlar içermeli, gerektiğinde caydırıcı cezalarla birlikte yaşama hakkının engellenmesini önlemelidir. Ancak bu konuda yapılan incelemeler sonucunda;

Aileyi her anlamda destekleyecek, özellikle kriz durumlarında ve sorun yaşanan dönemlerde ebeveynlerin başvurup gerekli hukuki ve sosyo-psikolojik desteği alacağı kurumsal mekanizmaların etkin bir şekilde işlemediği, hizmet sunumunun ihtiyacı karşılamakta yetersiz kaldığı ve var olan hizmetlerin toplum tarafından yeterince bilinmemesi sebebiyle kullanılmadığı,

Ebeveynlerin çocuk yetiştirme konusundaki hakları ve yükümlülükleri hakkında bilgilendirilmeleri ve bu alandaki becerilerinin geliştirilmesi amacıyla sunulan programların yeterli olmadığı,

Ayrılık ve boşanma süreçlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesine ilişkin politika ve stratejiler geliştirilirken, boşanan çiftlerin yalnızca bir aile birliğini sona erdirmeyeceği, bunun ötesinde kendileri ve varsa çocukları için yeni

ve farklı bir aile dinamiği oluşturdukları hususunu merkeze alan bütüncül destek mekanizmalarının oluşturulmadığı,

Boşanma sonrasında kişisel ilişki hakkının salt anne-baba hakkı olarak görüldüğü ve konuya “çocuk hakkı” odaklı bakılmadığı için üretilen çözümlerin yetersiz kaldığı,

Boşanma sürecindeki gerilimli ortamda çocuğun risk altında bulunduğu ve korunmaya muhtaç olduğunun açıkça ortaya konulamadığı ve çocuk koruma sistemi içinde çözüm üretilmediği,

Adli ve idari süreçlerdeki alt yapı, kapasite ve eşgüdüm yetersizliklerinin tarafların ve çocuğun maddi ve manevi örselenmesine sebebiyet verdiği ve onarıcı mekanizmaların hayata geçirilemediği,

Vaka yönetiminin sağlıklı olarak yürütülemediği mevcut yapı içerisinde velayet ve kişisel ilişki haklarının çocuğun üstün yararına uygun olarak kullanılıp kullanılmadığının izlenemediği,

Belirtilen hakların kötüye kullanılması durumunda koruyucu ve önleyici tedbirlerin ve gerekirse cezai yaptırımların etkin bir şekilde kullanılmadığı,

Boşanma sonrası kişisel ilişki tesisi ve çocuk teslim sürecine ilişkin mevzuat ve uygulamanın çocuğun üstün yararını korumaya uygun olmadığı gibi tarafların haklarının yerine getirilmesi için de yeterli olmadığı,

Bu çerçevede, aile yapısının güçlendirilmesine yönelik hedeflerin gerçekleştirilmesi için gerekli hukuki alt yapının ve idari mekanizmaların yetersiz olduğu,

Tüm bunların sonucunda, çocuğun taşınır bir mal gibi haczine izin veren icra yoluyla çocuk tesliminin insanlık onuruna yakışmayan bir uygulama olarak halen sürdürülmekte olduğu,

Bunun insan haklarına saygılı, sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'nin Anayasasıyla ve tarafı olduğu uluslararası sözleşmelerle güvence altına aldığı hakların gerçekleştirilmesine yönelik yükümlülüklerinin yerine getirilmesi amacıyla da örtüşmediği tespit edilmiştir.

Yapılan tespitler üzerine;

Aileye destek sağlayan kurum ve programlar arasında eşgüdüm ve işbirliği sağlanarak sağlıklı yapısının sürdürülmesi ve sorun çözme kapasitesinin artırılması amacıyla aileye özgü bütüncül politikalar geliştirilmesi,

Anne babalara yönelik aile, çocuk yetiştirme gibi konularda eğitim ve danışmanlık programlarının yaygınlaştırılması ve özellikle evlilik birliği kurulurken ve sona erdirilirken çiftlerin bu alanlardaki hak ve yükümlülükleri konusunda bilgilendirilmesinin zorunlu hale getirilmesi,

Sağlıklı aile yapısının güçlendirilmesi amacıyla yönelik olarak sunulan eğitim ve danışmanlık programlarının idareler arasında koordineli bir şekilde sürdürülmesi, etki analizleri yapılarak toplumsal faydasının izlenmesi,

Çocuğun aile içi sorunlardan ve konu özelinde boşanmalardan kaynaklı her türlü şiddetten korunması amacıyla şiddetin odağına inebilen, aile içindeki bireylerin tamamını destekleyen, hizmet sunumunun bütüncül bir yaklaşımla gerçekleştirileceği hızlı, kolay ulaşılabilir ve izlenebilir bir sistem kurgusu tasarlanması,

Aile ve boşanma danışmanlığı hizmetlerinin daha etkin hale getirilmesi ve bu hizmetler hakkında tanıtım faaliyetleri yapılarak kamuoyu tarafından bilinirliğinin artırılması,

Boşanmanın en az hasarla atlatılmasını sağlamak üzere pek çok ülkede yer alan “boşanma” ya da “aile arabuluculuğu” sisteminin kamuoyu nezdinde daha geniş bir katılımı tartışılmasının sağlanması,

Ulusal mevzuata giren “ortak velayet” hakkının daha yaygın uygulanabilmesi için gerekirse uygulamaya yönelik şartların daha açık belirlenmesi,

Velayet hakkının kötüye kullanılmasının velayetin değiştirilme sebebi sayılması, kişisel ilişki tesisini engelleyen tarafa tedbir ve ceza verilmesi gibi Kanunlarda ya da içtihatlarda yer bulan, bununla birlikte uygulamada hissedilmeyen ve sahada fiilen sorunların yaşandığı hususlarda mevcut yasal tedbirlerin etkin olarak kullanılması amacıyla hâkim ve hâkim adaylarına meslek öncesi ve meslek içi vaka bazlı eğitimlerin yeterli düzeyde verilmesi,

“Değişik iş” sayılması sebebiyle hâkimlerin iş yüküne yansımaya tedbir kararlarının görünür kılınması amacıyla gerekli düzenlemelerin yapılması,

Çocuğun icra sisteminden çıkarıldığı yeni bir sistem kurgusuna yönelik mevzuat düzenlemesi yapılması,

Çocuğun birlikte yaşamayacağı ebeveyni ile sulh içinde görüşmesine olanak sağlayacak “aile buluşma noktaları” ya da “çocuk teslim merkezleri” gibi hizmet birimleri oluşturulması,

Bu merkezlerin kolay ulaşılabilir ve düşük ekonomik gelire sahip olanlar için de ücretsiz olacak bir yapıda tasarlanması,

Çocuk teslimine ilişkin yapılacak yeni düzenlemelerde hak ihlallerinin engellenmesi için caydırıcı niteliği olacak, terditli olarak artan yaptırımlar getirilmesi gerektiği değerlendirilmiştir.

Ayrıca, bu Özel Raporun hazırlandığı süreçte Adalet Bakanlığı tarafından yayınlanan “Yargı Reformu Strateji Belgesi” ile Kurumun çok sayıdaki tavsiye kararında da yer alan yukarıdaki tespitler ve önerilerle aynı doğrultuda çalışmaların başlatıldığı görülmüştür. Strateji Belgesinde “*Aile hukukundan kaynaklanan uyuşmazlıkların yargısal çözümü sürecinde uyuşmazlıkları derinleştiren uygulamaların kaldırılmasının sağlanması*” hedefinin belirlendiği ifade edilmektedir. Bu hususta, Hedef 8.3 altında yer verilen faaliyetler;

“a) Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’un uygulanmasından kaynaklanan sorunların giderilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.

b) Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulması icra müdürlüklerinin görevi olmaktan çıkartılacak ve bu işlemin harç alınmaksızın uzmanlar vasıtasıyla yapılması sağlanacaktır.

c) Çocuğun üstün yararı ile bütün aile fertlerinin hukukunu koruyan, adli süreç içinde örselenmelerini önleyen ve uyuşmazlığın en kısa sürede çözümüne imkân veren yeni bir yargılama usulü geliştirilecektir.”

Şeklinde belirlenmiştir.

30 Mayıs 2019 günü Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip ERDOĞAN'a sunulan Strateji Belgesinde yer alan bu hedefe yönelik Sayın Cumhurbaşkanı "Çocukla kişisel ilişki kurulması yönündeki mahkeme kararlarının icra müdürlükleri vasıtasıyla infaz edilmesi ciddi sorunlara yol açıyor. Bu yöntem çocuğun sosyal ve psikolojik yapısını bozmanın yanında mahşeri vicdanı sızlatan görüntülere de sebebiyet verebiliyor. Çocukla şahsi münasebet kurulmasına yönelik kararların infazında daha insani ve çocuğa uygun yöntemler geliştirilecektir. Bu kapsamda Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Adalet Bakanlığı ortak bir birim kuracaktır. Bu birim vasıtasıyla çocukla ilgili kararların icra edilmesi hem masrafları azaltacak hem de çocuğun menfaatlerini gözetecek bir yöntem olacaktır." açıklamasında bulunmuştur²⁶.

Gelinen son noktada, 2019'da KDK'nın tavsiye kararları üzerine Adalet Bakanlığından alınan cevabi yazılarda da Yargı Reformu Strateji Belgesi'ne atıfta bulunularak "*çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasının icra müdürlüklerinin görevi olmaktan çıkartılacağı ve bu işlemin harç alınmaksızın uzmanlar tarafından yapılacağı, ayrıca çocuğun üstün yararı ile bütün aile fertlerinin hukukunu koruyan, adli süreç içerisinde örselenmelerini önleyen ve uyumsuzluğun en kısa sürede çözümüne imkân veren yeni bir yargılama usulü gerçekleştirileceği ve mahkeme temelli aile arabuluculuğu getirileceği*" hususlarının belirtilmesi önemli gelişmeler olarak kaydedilmiş olup, sürecin KDK tarafından takip edilmesine devam edilecektir.

4.2. Yoksulluk Nafakası Konusunda Gelen Taleplere İlişkin Sonuç ve Öneriler

Rapor kapsamında yoksulluk nafakasına süre sınırlaması getirilmesine ilişkin talepler ve bunlara karşı çıkan görüşler ilgili mevzuat ışığında incelenmiştir. Yoksulluk nafakasının evliliklerini sonlandırmak zorunda kalan, eğitim ve istihdam olanaklarından faydalanamamış kadınlar için önemine dikkat çekilmekle birlikte hakkın kötüye kullanıldığı durumların da olduğu açıkça ortaya konmuştur. Bu kapsamda;

²⁶<http://www.basin.adalet.gov.tr/Etkinlik/cumhurbaskani-erdogan-yargi-reformu-stratejisi-belgesini-acikladi>

Yoksulluk nafakasının hakkaniyetli bir şekilde uygulanmasının önünde mevzuattan ve adli süreçten kaynaklanan engellerin bulunduğu,

Kişilerin öznel durumlarına uygun hakkaniyetli kararlar verilmesini sağlayacak bir nafaka sisteminin uygulanamadığı,

Her vakanın kendine has özellik arz ettiği aile hukukuna ilişkin konularda hâkime geniş takdir yetkisi bırakan kanuni düzenlemelerin somut dosya adaletinin tesisi için gerekli ve yeterli olduğu ve mevcut mevzuatın daha geniş yorumlanması ile yoksulluk nafakası ile ilgili yaşanan sorunlara içti-hatlar kapsamında çözüm sağlanabileceği,

Ancak bu yönde uzlaşma sağlanamaması halinde uygulamadaki tereddütleri giderecek bir kanun değişikliği çalışması yapılmasının yerinde olabileceği,

Her halükarda nafaka uygulamasında somut dosya adaletinin sağlanması için durum analizi doğrultusunda adli ve idari uygulamada bir takım iyileştirmeler yapılması gerektiği tespit edilmiştir.

Yapılan tespitler doğrultusunda;

Öncelikle nafakasını alamadığı için mağdur olanlarla, nafaka ödemek sebebiyle mağdur olanlar hakkında ülke geneline yaygın bir araştırmayla yeterli veri toplanarak mağduriyete ilişkin durum analizi yapılması,

Nafaka miktarının tespitine ilişkin teknik ve adli sosyal hizmet altyapısının güçlendirilmesi,

Düzenli kontrollerle nafakanın sürekliliğinin ve miktarının hâkim takdirinde belirlenmeye devam olunduğu ve böylece somut dosya adaletinin tesis edilebileceği bir sistem kurulması,

Nafaka alacaklarının tahsili için ihtisaslaşmış birimlerin ihdas edilmesi,

Kadınların ve kız çocuklarının öncelikle eğitim ve istihdam alanlarındaki hizmetlere etkin erişimleri sağlanarak fırsat eşitliğinin gerçekleştirilmesi,

Kadınların, çocuk ve yaşlı bakımı başta olmak üzere, diğer ailevi sorumlulukları açısından gerek duydukları destek mekanizmalarının güçlendirilmesi,

Nafakayı gerektiren unsurlar dikkate alındığında, bireyleri farklı açılardan destekleyen iş aile ve sosyal hayatı uyumlaştırıcı (kadınlar için ücretsiz kreş imkânları, esnek çalışma vb.) “hakkaniyetli bir sistem” kurulması önerilmektedir.

EKLER

İLGİLİ MEVZUAT

“

T.C. Anayasası / İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi / Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme / Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme / Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) / Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (BMÇHS) / Çocuk Haklarının Uygulanmasına Dair Avrupa Sözleşmesi / Çocuklarla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair Avrupa Sözleşmesi / Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye

Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi) / 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu / 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu (TMK) / 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu / 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu (İİK) / 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun / 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu / 1.16. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Aile Arabuluculuğu Hakkındaki Tavsiye Kararı

”

1. İLGİLİ MEVZUAT

1.1. T.C. Anayasası

Anayasanın “Özel hayatın gizliliği” kenar başlıklı 20 nci maddesi;

“Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.”

“Ailenin korunması ve çocuk hakları” başlıklı 41 nci maddesi;

“Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır.

Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar.

Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir.

Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır.”

“Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı” kenar başlıklı 74 üncü maddesinin üçüncü fıkrası;

“Herkes bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkına sahiptir.”

Dördüncü fıkrası;

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlı olarak kurulan Kamu Denetçiliği Kurumu idarenin işleyişiyle ilgili şikayetleri inceler.”

“Milletlerarası anlaşmaları uygun bulma” kenar başlıklı 90 ıncı maddesinin beşinci fıkrası *“Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası anlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. (Ek cümle: 7/5/2004-5170/7 md.)*

Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.”

1.2. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

Beyannamenin 16 ncı maddesinin 3 üncü fıkrası;

“Aile, cemiyetin tabii ve temel unsurudur, cemiyet ve devlet tarafından korunmak hakkını haizdir.”

1.3. Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme

Sözleşmenin “Ailenin korunması” kenar başlıklı 23 üncü maddesi;

“1. Aile, toplumun doğal ve temel birimidir ve aile toplum ve Devlet tarafından korunma hakkına sahiptir.” şeklinde düzenlenmiştir.

1.4. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme

Sözleşmenin 10 uncu maddesi;

“Toplumun doğal ve temel birimi olan aileye, özellikle ailenin kurulması için ve aileye bağımlı çocukların bakım ve eğitiminden sorumlu oldukları sürece, en geniş koruma ve yardımın yapılması gerektiğini kabul ederler. Evlenme, buna istekli olan eşlerin hür rızası ile olmalıdır.”

Düzenlemesine yer vermiştir.

1.5. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)

Sözleşmenin “Özel ve aile hayatına saygı hakkı” kenar başlıklı 8 inci maddesi;

“1. Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.”

“2. Bu hakkın kullanılmasına bir kamu makamının müdahalesi, ancak müdahalenin yasayla öngörölmüş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korun-

ması için gerekli bir tedbir olması durumunda söz konusu olabilir.” düzenlemeleri yer almaktadır.

1.6. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (BMÇHS)

Sözleşmenin 3 üncü maddesi;

“1. Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.

2. Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, vasilerinin ya da kendisinden bu-kuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de göz önünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.”

9 uncu maddesinin üçüncü fıkrası;

“Taraf Devletler, ana babasından veya bunlardan birinden ayrılmasına karar verilen çocuğun, kendi yüksek yararına aykırı olmadıkça, ana-babasının ikisiyle de düzenli bir biçimde kişisel ilişki kurma ve doğrudan görüşme hakkına saygı gösterirler.”

12 nci maddesi;

“1. Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.

2. Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır.”

18 nci maddesi;

“1. Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesinde ve gelişmesinin sağlanmasında ana-babanın birlikte sorumluluk taşıdıkları ilkesinin tanınması için her türlü çabayı gösterirler. Çocuğun yetiştirilmesi ve geliştirilmesi sorumluluğu ilk önce ana-babaya ya da durum gerektiriyorsa yasal vasilere düşer. Bu kişiler her şeyden önce çocuğun yüksek yararını göz önünde tutarak hareket ederler.

2. Bu Sözleşmede belirtilen hakların güvence altına alınması ve geliştirilmesi için Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesi konusundaki sorumluluklarını kullanmada ana-baba ve yasal vasilerin durumlarına uygun yardım yapar ve çocukların bakımı ile görevli kuruluşların, faaliyetlerin ve hizmetlerin gelişmesini sağlarlar.”

19 uncu maddesi;

“1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenir iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suiistimale, ihmal ya da ihmalkar muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı Korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar.

2. Bu tür koruyucu önlemler; çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi, yetkili makama havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli olduğu takdirde adliyenin işe el koyması olduğu kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun gereken desteği sağlamak amacı ile sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermelidir.”

1.7. Çocuk Haklarının Uygulanmasına Dair Avrupa Sözleşmesi

Sözleşmenin 2 nci maddesi;

“İşbu Sözleşmenin amacı çocukların, yüksek yararları göz önünde bulundurulurken, haklarının teşvik edilmesi, usul haklarının tanınması ve çocukların, kendileri veya diğer kişiler veya organlar yoluyla bilgilendirilmelerinin ve yasal makamlar karşısında kendilerini etkileyen kovuşturmalara katılmalarına izin verilmesinin sağlanmasıyla haklarını kullanmalarının kolaylaştırılmasıdır.”

13 üncü maddesi;

“Anlaşmazlıkların önüne geçmek veya çözmek, adli bir merci önünde çocukları ilgilendiren davaları önlemek için Taraflar, arabuluculuk ve anlaşmazlıkların çözümüne yönelik diğer tüm yöntemlerin uygulanmasını ve Taraflarca belirlenen uygun durumlarda bu yöntemlerin bir anlaşmaya varmakta kullanılmasını teşvik ederler.”

1.8. Çocuklarla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair Avrupa Sözleşmesi

Sözleşmenin “Çocuk ile ana ve babası arasında kişisel ilişki” başlıklı 4 üncü maddesi;

“1) Bir çocuk ile ana ve babası birbirleriyle düzenli şekilde kişisel ilişkiyi elde etmek ve sürdürmek hakkına sahiptirler.

2) Bu tür kişisel ilişki, çocuğun sadece yüksek yararları gerektirdiği takdirde, kısıtlanabilir veya engellenebilir.

3) Çocuğun, gözetim olmaksızın ana veya babasından birisiyle kişisel ilişkisinin sürdürülmesi, onun yüksek yararına değilse, ana veya babasıyla gözetim altında kişisel ilişki kurma imkânı ya da diğer şekillerde ilişki kurma imkânı da öngörülmektedir.”

“Çocukla ana ve babası dışındaki şahıslar arasında kişisel ilişki” başlıklı 5 inci maddesi;

“1) Çocuğun yüksek yararına bağlı olarak, çocukla, ana ve babası dışındaki aile bağları bulunan şahıslar arasında kişisel ilişki kurulabilir.

2) Taraf Devletler, bu hükmün kapsamını, 1. fıkrada sözü edilen kimselerden başkalarına da genişletmekte serbesttirler ve böyle bir genişletme durumunda, devletler, 2. maddenin (a) bendinde tanımlanan kişisel ilişki türlerinden hangisinin uygulanacağı hususunda serbestçe karar verebilirler.”

“Çocuğun bilgilendirilme, danışılma ve görüşlerini ifade etme hakkı” başlıklı 6 ncı maddesi;

“1) İç hukukuna göre yeterli ayırt edebilme yeteneğine sahip olduğu kabul edilen bir çocuk kendi yüksek yararlarına açıkça aykırı olmadıkça aşağıdaki haklara sahip olacaktır:

- ilgili tüm bilgileri almak;
- danışılmak;
- görüşlerini ifade etmek.

2) Çocuğun, söz konusu görüşleri ile anlaşılabilir istek ve duygularına gereken önem verilecektir.”

“Kişisel ilişkiler ile ilgili uyuşmazlıkların çözümü” başlıklı 7 nci maddesi;

“Kişisel ilişkiler ile ilgili uyuşmazlıkların çözümünde adli makamlar aşağıdaki tüm uygun tedbirleri alacaklardır:

- a) *Ana ve babanın her ikisinin çocuklarıyla düzenli şekilde kişisel ilişki kurulmasının ve sürdürülmesinin çocuk ve her ikisi yönünden taşıdığı önem hakkında bilgilendirilmelerini sağlamak;*
- b) *Ana ve baba ile çocukla aile bağları olan diğer şahısları kişisel ilişki kurulması konusunda, özellikle uyuşmazlığın çözümü için aile arabuluculuğu ve diğer yöntemlere başvurmak suretiyle dostane çözüme ulaşmaları için teşvik etmek;*
- c) *Karar vermeden önce, çocuğun yüksek yararlarına uygun bir karar vermek için, özellikle velayet sorumluluğuna sahip olanlardan yeterli bilgilerin alınmasını sağlamak ve gerektiğinde, diğer ilgili kurum ve kişilerden ek bilgiler temin etmek.”* düzenlemelerine yer verilmiştir.

“Kişisel ilişki ile ilgili olarak alınacak koruma tedbirleri ve garantiler” başlıklı 10 uncu maddesi;

“1) Her Taraf Devlet, koruma tedbirleri ve garantilerin kullanılmasını sağlayacak ve geliştirecektir...

2) Hal ve şartlar gerektirdiğinde, adli makamlar, her zaman hem kararın uygulanmasını, hem de çocuğun kişisel ilişki süresinin sonunda mutad olarak yaşadığı yere dönmelerini ya da hukuka uygun olmayan bir şekilde yerinin değiştirilmemesini sağlamak amacıyla koruma tedbiri veya garantilere tâbi olarak bir kişisel ilişki kararı verebilir.

a) Kararın yerine getirilmesini sağlayan güvence ve garantiler özellikle aşağıdaki hususları ihtiva edebilir:

- Kişisel ilişkinin gözetim altında tutulması;

...

- Kişisel ilişki talep eden kimsenin böyle bir ilişkiden yoksun bırakılmamasını sağlamak için çocuğun mutad olarak yanında yaşadığı kişi tarafından teminat verilmesi;

- Çocuğun mutad olarak yanında yaşadığı kimseye, bu kimse kişisel ilişkiye dair karara riayet etmeyi reddettiği takdirde, para cezası verilmesi...” hükümleri yer almaktadır.

1.9. Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)

Sözleşmenin “Zorunlu alternatif uyuşmazlık çözüm usulleri veya hükümlerinin yasaklanması” başlıklı 48 incin maddesinin birinci fıkrası;

“Taraflar bu Sözleşme kapsamında yer alan her türlü şiddet olayıyla ilgili olarak, arabuluculuk ve uzlaştırma da dâhil olmak üzere, zorunlu alternatif uyuşmazlık çözüm süreçlerini yasaklamak üzere gerekli hukuki veya diğer tedbirleri alacaklardır.” hükmü düzenlenmiştir.

1. 10. 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu

Kanunun “Kurumun görevi” başlıklı 5 inci maddesinin birinci fıkrası;

“Kurum, idarenin işleyişi ile ilgili şikâyet üzerine, idarenin her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarını; insan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde, hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden incelemek, araştırmak ve idareye önerilerde bulunmakla görevlidir.” hükmü yer almaktadır.

1.11. 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu (TMK)

Kanunun 175 inci maddesi;

“Boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek taraf, kusuru daha ağır olmamak koşuluyla geçimi için diğer taraftan mali gücü oranında süresiz olarak nafaka isteyebilir.

Nafaka yükümlüsünün kusuru aranmaz.”

Kanunun 176 ncı maddesi;

“Maddî tazminat ve yoksulluk nafakasının toptan veya durumun gereklerine göre irat biçiminde ödenmesine karar verilebilir.

...

İrat biçiminde ödenmesine karar verilen maddî tazminat veya nafaka, alacaklı tarafın yeniden evlenmesi ya da taraflardan birinin ölümü hâlinde kendiliğinden kalkar; alacaklı tarafın evlenme olmaksızın fiilen evliymiş gibi yaşaması, yoksulluğunun ortadan kalkması ya da haysiyetsiz hayat sürmesi hâlinde mahkeme kararıyla kaldırılır.

Tarafların malî durumlarının değişmesi veya hakkaniyetin gerektirdiği hâllerde iradın artırılması veya azaltılmasına karar verilebilir.

Hâkim, istem hâlinde, irat biçiminde ödenmesine karar verilen maddî tazminat veya nafakanın gelecek yıllarda tarafların sosyal ve ekonomik durumlarına göre ne miktarda ödeneceğini karara bağlayabilir.”

Kanunun 182 nci maddesinin birinci ve ikinci fıkrası;

“Mahkeme boşanma veya ayrılığa karar verirken, olanak buldukça ana ve babayı dinledikten ve çocuk vesayet altında ise vasinin ve vesayet makamının düşüncesini aldıktan sonra, ana ve babanın haklarını ve çocuk ile olan kişisel ilişkilerini düzenler. Velâyetin kullanılması kendisine verilmeyen eşin çocuk ile kişisel ilişkisinin düzenlenmesinde, çocuğun özellikle sağlık, eğitim ve ahlâk bakımından yararları esas tutulur. Bu eş, çocuğun bakım ve eğitim giderlerine gücü oranında katılmak zorundadır.”

195 inci maddesinin birinci ve ikinci fıkrası;

“Evlilik birliğinden doğan yükümlülüklerin yerine getirilmemesi veya evlilik birliğine ilişkin önemli bir konuda uyuşmazlığa düşülmesi hâlinde, eşler ayrı veya birlikte hâkimin müdahalesini isteyebilirler. Hâkim, eşleri yükümlülükleri konusunda uyarır; onları uzlaştırmaya çalışır ve eşlerin ortak rızası ile uzman kişilerin yardımını isteyebilir.” hükümlerine yer verilmiştir.

323 üncü maddesi;

“Ana ve babadan her biri, velâyeti altında bulunmayan veya kendisine bırakılmayan çocuk ile uygun kişisel ilişki kurulmasını isteme hakkına sahiptir.”

324 üncü maddesi;

“Ana ve babadan her biri, diğerinin çocuk ile kişisel ilişkisini zedelemekten, çocuğun eğitilmesi ve yetiştirilmesini engellemekten kaçınmakla yükümlüdür.

Kişisel ilişki sebebiyle çocuğun huzuru tehlikeye girer veya ana ve baba bu haklarını birinci fıkrada öngörülen yükümlülüklerine aykırı olarak kullanırlar veya çocuk ile ciddi olarak ilgilenmezler ya da diğer önemli sebepler varsa, kişisel ilişki kurma hakkı reddedilebilir veya kendilerinden alınabilir.”

325 inci maddesi;

“Olağanüstü hâller mevcutsa, çocuğun menfaatine uygun düştüğü ölçüde çocuk ile kişisel ilişki kurulmasını isteme hakkı diğer kişilere, özellikle hısımlarına da tanınabilir.

Ana ve baba için öngörülen sınırlamalar üçüncü kişiler için kıyas yoluyla uygulanır.

...

Çocuk ile kişisel ilişkiye yönelik bir düzenleme yapıncaya kadar, velâyet hakkına sahip veya çocuk kendisine bırakılmış kişinin rızası dışında kişisel ilişki kurulamaz.

335 inci maddesi

“Ergin olmayan çocuk, ana ve babasının velâyeti altındadır. Yasal sebep olmadıkça velâyet ana ve babadan alınamaz.

Hâkim vasi atanmasına gerek görmedikçe, kısıtlanan ergin çocuklar da ana ve babanın velâyeti altında kalırlar.”

336 ncı maddesi (Ana ve baba evli ise);

“Evlilik devam ettiği sürece ana ve baba velâyeti birlikte kullanırlar.

Ortak hayata son verilmiş veya ayrılık hâli gerçekleşmişse hâkim, velâyeti eşlerden birine verebilir.

Velâyet, ana ve babadan birinin ölümü hâlinde sağ kalana, boşanmada ise çocuk kendisine bırakılan tarafa aittir.

“Velâyetin Kaldırılmasına” İlişkin Hükümlerinden olan 348 inci ve 349 uncu maddelerinde;

“1. Genel olarak

Madde 348- Çocuğun korunmasına ilişkin diğer önlemlerden sonuç alınamaz ya da bu önlemlerin yetersiz olacağı önceden anlaşılırsa, hâkim aşağıdaki hâllerde velâyetin kaldırılmasına karar verir:

1. (Değişik: 1/7/2005-5378/38 md.) Ana ve babanın deneyimsizliği, hastalığı, başka bir yerde bulunması veya benzeri sebeplerden biriyle velâyet görevini gereği gibi yerine getirememesi.

2. Ana ve babanın çocuğa yeterli ilgiyi göstermemesi veya ona karşı yükümlülüklerini ağır biçimde savsaklaması.

Velâyet ana ve babanın her ikisinden kaldırılırsa çocuğa bir vasi atanır.

Kararda aksi belirtilmedikçe, velâyetin kaldırılması mevcut ve doğacak bütün çocukları kapsar.

2. Ana veya babanın yeniden evlenmesi hâlinde

Madde 349- Velâyete sahip ana veya babanın yeniden evlenmesi, velâyetin kaldırılmasını gerektirmez. Ancak, çocuğun menfaati gerektirdiğinde velâyet sahibi değiştirilebileceği gibi, durum ve koşullara göre velâyet kaldırılarak çocuğa vasi de atanabilir.

...

hükümleri düzenlenmiştir.

1.12. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu

Kanunun “Tanımlar” başlıklı 3 üncü maddesi;

“Korunma ihtiyacı olan çocuk: Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuk” olarak tanımlanmıştır.

“Temel ilkeler” başlıklı 4 üncü maddesi;

“ (1) Bu Kanunun uygulanmasında, çocuğun haklarının korunması amacıyla;

a) Çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının güvence altına alınması,

b) Çocuğun yarar ve esenliğinin gözetilmesi,

c) Çocuk ve ailesinin herhangi bir nedenle ayrımcılığa tâbi tutulmaması,

d) Çocuk ve ailesi bilgilendirilmek suretiyle karar sürecine katılımlarının sağlanması,

e) Çocuğun, ailesinin, ilgililerin, kamu kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği içinde çalışmaları,

f) İnsan haklarına dayalı, adil, etkili ve süratli bir usûl izlenmesi,

h) Kararların alınmasında ve uygulanmasında, çocuğun yaşına ve gelişimine uygun eğitimi ve öğrenimini, kişiliğini ve toplumsal sorumluluğunu geliştirmesinin desteklenmesi,

...

İlkeleri gözetilir.”

“Koruyucu ve destekleyici tedbirler” başlıklı 5 inci maddesi;

“(1) Koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirlerdir. Bunlardan;

a) Danışmanlık tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeye,

...

Yönelik tedbirdir.”

“Koruyucu ve destekleyici tedbir kararı alınması” başlıklı 7 inci maddesi;

“(1) Çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı; çocuğun anası, babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve Cumhuriyet savcısının istemi üzerine veya re’sen çocuk hâkimi tarafından alınabilir.

(2) Tedbir kararı verilmeden önce çocuk hakkında sosyal inceleme yaptırılabilir.

(3) Tedbirin türü kararda gösterilir. Bir veya birden fazla tedbire karar verilebilir.

...

(5) Hâkim, çocuğun gelişimini göz önünde bulundurarak koruyucu ve destekleyici tedbirin kaldırılmasına veya değiştirilmesine karar verebilir...

...

(7) Mahkeme, korunma ihtiyacı olan çocuk hakkında, koruyucu ve destekleyici tedbir kararının yanında 22.11.2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre velayet, vesayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurulması hususlarında da karar vermeye yetkilidir.

Hükümlerini amirdir.

1.13 .2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu (İİK)

Kanunun “Taşınır teslimi” başlıklı 24 üncü maddesi;

“Bir taşınırın teslimine dair olan ilam icra dairesine verilince icra memuru bir icra emri tebliği suretiyle borçluya yedi gün içinde o şeyin teslimini emreder.

İcra emrinde; alacaklı ve borçlunun ve varsa mümesillerinin adları ve soyadları ile şöhret ve yerleşim yerleri hükmü veren mahkemenin ismi ve hükmolunun şeyin neden ibaret olduğu, ilamın tarih ve numarası ve icra mahkemesinden veya istinaf veya temyiz yahut iadei muhakeme yoluyla ait olduğu mahkemeden icranın geri bırakılması hakkında bir karar getirilmedikçe cebri icraya devam olunacağı yazılır.

Borçlu, bu emri hiç tutmaz veya eksik bırakır ve hükmolunan taşınır veya misli yedinde bulunursa elinden zorla alınıp alacaklıya verilir. Yedinde bulunmazsa

ilamda yazılı değeri alınır. Vermezse ayrıca icra emri tebliğine hacet kalmaksızın haciz yoluyla tahsil olunur. ...”

25 nci maddesi (Değişik: 3/7/1940 - 3890/1 md.);

“Çocuk teslimine dair olan ilam icra dairesine verilince icra memuru 24 üncü maddede yazılı şekilde bir icra emri tebliği suretiyle borçluya yedi gün içinde çocuğun teslimini emreder. Borçlu bu emri tutmazsa çocuk nerede bulunursa bulunsun ilam hükmü zorla icra olunur. Çocuk teslim edildikten sonra diğer taraf haklı bir sebep olmaksızın çocuğu tekrar alırsa ayrıca hükme hacet kalmadan zorla elinden alınıp öbür tarafa teslim olunur.”

25/a maddesi;

“Çocukla şahsi münasebetlerin düzenlenmesine dair ilam hükmünün yerine getirilmesi talebi üzerine icra memuru, küçüğün ilam hükümleri dairesinde lehine hüküm verilen tarafla şahsi münasebette bulunmasına mani olunmamasını; aksi halde ilam hükmünün zorla yerine getirileceğini borçluya 24 üncü maddede yazılı şekilde bir icra emri ile tebliğ eder. Bu emirde ilam hükmüne aykırı hareketin 341 inci maddedeki cezayı müstelzim olduğu da yazılır. Borçlu bu emri tutmazsa ilam hükmü zorla yerine getirilir. Borçlu alacaklının şikâyeti üzerine ayrıca 341 inci maddeye göre cezalandırılır.”

25/b maddesi;

“Çocukların teslimine ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilâmların icrası, icra müdürü ile birlikte Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından görevlendirilen sosyal çalışmacı, pedagoğ, psikolog veya çocuk gelişimcisi gibi bir uzmanın, bunların bulunmadığı yerlerde bir eğitimcinin hazır bulunması suretiyle yerine getirilir.”

“Çocuk teslimi emrine muhalefetin cezası” başlıklı 341 inci maddesi (Değişik: 31/5/2005 - 5358/12 md.);

“Çocuk teslimi hakkındaki ilâmın veya ara kararının gereğini yerine getirmeyen veya yerine getirilmesini engelleyen kişinin, lehine hüküm verilmiş kimsenin şikâyeti üzerine, altı aya kadar tazyik hapsine karar verilir. Hapsin tatbikine başlandıktan sonra ilâmın veya ara kararının gereği yerine getirilirse, kişi tahliye edilir.”

‘Nafakaya İlişkin Kararlara Uymayanların Cezası’ başlıklı 344. maddenin birinci fıkrası;

“Nafakaya ilişkin kararların gereğini yerine getirmeyen borçlunun, alacaklının şikâyeti üzerine, üç aya kadar tazyik hapsine karar verilir. Hapsin tatbikine başlandıktan sonra kararın gereği yerine getirilirse, borçlu tahliye edilir”

Hükümlerine yer verilmiştir.

1.14. 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun

Kanunun “Aile mahkemeleri bünyesinde bulunan uzmanlar” başlıklı 5 inci maddesi;

“Her aile mahkemesine,

1. Davanın esasına girilmeden önce veya davanın görülmesi sırasında, mahkemece istenen konular hakkında taraflar arasındaki uyuşmazlık nedenlerine ilişkin araştırma ve inceleme yapmak ve sonucunu bildirmek,

2. Mahkemenin gerekli gördüğü hallerde duruşmada hazır bulunmak, istenilen konularla ilgili çalışmalar yapmak ve görüş bildirmek,

...

Üzere Adalet Bakanlığınca, tercihan; evli ve çocuk sahibi, otuz yaşını doldurmuş ve aile sorunları alanında lisansüstü eğitim yapmış olanlar arasından, birer psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacı atanır.

Bu görevlilerin bulunmaması, iş durumlarının müsait olmaması veya görevin bunlar tarafından yapılmasında hukukî veya fiili herhangi bir engel bulunması ya da başka bir uzmanlık dalına ihtiyaç duyulması hallerinde, diğer kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlar veya serbest meslek icra edenlerden yararlanılır.

Bu uzmanlar, 18.6.1927 tarihli ve 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda düzenlenen hâkimin reddi sebeplerine göre reddolunabilir.”

“Koruyucu, eğitici ve sosyal önlemler” başlıklı 6 ncı maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi;

“Aile mahkemesi, diğer kanunlardaki hükümler saklı kalmak üzere görev alanına giren konularda:

1. Yetişkinler hakkında;

a) Evlilik birliğinden doğan yükümlülükleri konusunda eşleri uyararak, gerektiğinde uzlaştırmaya,

...

2. Küçükler hakkında;

...

b) Bedensel ve zihinsel gelişmesi tehlikede bulunan veya manen terk edilmiş halde kalan küçüğü, ana ve babadan alarak bir aile yanına veya resmî ya da özel sağlık kurumuna veya eğitimi güç çocuklara mahsus kuruma yerleştirmeye,

...

Karar verebilir.

Aile mahkemesince verilen bu kararların takip ve yerine getirilmesinde 5 inci maddeye göre atanan uzmanlardan biri veya birkaçı görevlendirilebilir. Bu kararlara uyulmaması halinde Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 113/A maddesi uygulanır”

“Usul hükümleri” başlıklı 7 nci maddesinin birinci fıkrası;

“Aile mahkemeleri, önlerine gelen dava ve işlerin özelliklerine göre, esasa girmeden önce, aile içindeki karşılıklı sevgi, saygı ve hoşgörünün korunması bakımından eşlerin ve çocukların karşı karşıya oldukları sorunları tespit ederek bunların sulh yoluyla çözümünü, gerektiğinde uzmanlardan da yararlanarak teşvik eder. Sulh sağlanamadığı takdirde yargılamaya devam olunarak esas hakkında karar verilir.” hükümleri yer almaktadır.

1.15. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu

Kanunun “Çocuğun kaçırılması ve alıkonulması” başlıklı 234 üncü maddesinin birinci fıkrası;

“Velayet yetkisi elinden alınmış olan ana veya babanın ya da üçüncü derece dahil kan hısmının, onaltı yaşını bitirmemiş bir çocuğu veli, vasi veya bakım ve gözetimi altında bulunan kimsenin yanından cebir veya tehdit kullanmaksızın kaçırması veya alıkoyması halinde, üç aydan bir yıla kadar hapis cezasına hükümlenir.”

1.16. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Aile Arabuluculuğu Hakkındaki Tavsiye Kararı

21 Ocak 1998 tarih ve R (98) 1 Sayılı Tavsiye Kararı;

“1. Bakanlar Komitesi...

2. Aile uyumsuzluklarının ve bu uyumsuzlıklardan özellikle, boşanma ve ayrılıkla sonuçlananların sayısındaki artışı kabul ederek ve aile anlaşmazlıklarının zararlı sonuçlarına ve devlet için doğurduğu yüksek sosyal ve ekonomik maliyetine işaret ederek;

3. Milletlerarası belgelerde güvence altına alındığı gibi, çocukların menfaatlerini ve refahını en iyi şekilde korumanın gerekliliğini dikkate alarak ve ayrılık veya boşanmanın sonucunda, çocukların velayeti ve çocuklarla kişisel ilişki kurulmasıyla ilgili sorunları göz önünde tutarak;

4. Uyumsuzlukları, anlaşmaya dayalı bir şekilde çözen yolların gelişimini dikkate alarak ve bütün aile üyelerinin menfaati için, anlaşmazlıkları azaltmanın gerekli olduğunu kabul ederek;

...

7. Birkaç ülkede, bu alanda arabuluculuğa başvurulmasına ilişkin olarak yapılan ve aile arabuluculuğunun Aile üyeleri arasındaki iletişimin iyileştirilmesi, ihtilaflı taraflar arasındaki anlaşmazlığın azaltılması; dostane çözümler üretilmesi; aileler ve çocuklar arasındaki kişisel ilişkinin devamının sağlanması; ayrılık ve boşanmanın, tarafların kendileri ve devlet için yol açtığı sosyal ve

ekonomik masrafların azaltılması anlaşmazlığın çözülmesi için (dava yoluna başvurulması hâlinde) gereken zamanın azaltılması konularında etkili olduğunu gösteren araştırmaların sonuçlarını dikkate alarak:

...

10. Tarafsız bir üçüncü kişinin (arabulucunun), taraflara, ihtilaflı konular üzerinde bizzat müzakere etmeleri ve kendi ortak anlaşmalarına varmaları için yardım ettiği bir usul olan aile arabuluculuğuna daha çok başvurulmasını sağlamanın gerekliliğine inanarak,

Üye ülkelerin hükûmetlerine:

i. Aile arabuluculuğunu uygulamaya koymayı veya teşvik etmeyi ya da gerekliyse, mevcut aile arabuluculuğunu geliştirmeyi;

ii. Aile uyuşmazlıklarının uygun bir çözüm yolu olarak, aile arabuluculuğunun öneminin ve değerinin anlaşılması ve kullanılması için, gerekli gördükleri bütün tedbirleri almayı ya da güçlendirmeyi, tavsiye eder.” denmektedir.

KAYNAKÇA

- Adalet Bakanlığı Mağdur Hakları Daire Başkanlığı, Çocuk Teslimi Sürecine Mağdur Odaklı Yaklaşım, 2017.
- ÇETİNKAYA, V. İnsan Hakları Hukuku Açısından Velayet Hakkı (Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. 2009.
- DOĞAN, İ. Public and Private International Law Bulletin, Volume: 35, Issue: 1, 59-95, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/411002> erişim 01-03-2019.
- LAMB, M. E., Father-infant and Mother-Infant Interaction in the First Year of life, Child Development, 1977
- GENÇCAN, Ö.U., Boşanma Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara, 2006.
- KOÇYILDIRIM, G., Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla Çocuk Teslimine ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair İlamların İcrası Uygulamaları Yüksek Lisans Tezi. Ankara., 2010.
- Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, Sıra Sayısı: 399, 14 Mayıs 2016, s.65
- On Birinci Kalkınma Planı, s. 149-150, <http://onbirinciplan.gov.tr/>, Görüntülenme: 04/09/2019
- Onuncu Kalkınma Planı, s. 43-44, <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Onuncu-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-2014-2018.pdf>, Görüntülenme: 04/09/2019
- YAĞCI, K., Yoksulluk Nafakasında “Süresizlik” Sorunu, İstanbul Hukuk Mecmuası, 76 (1): 323–358 s.324 <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/562234> erişim 04-03-2019
- Tek Ebeveynli Aileler, T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayını, Genel Yayın No: 148, Ankara, 2011
- Tek Ebeveynli Aileler, <https://ailetoplum.aile.gov.tr/uploads/pages/arastirmalar/tek-ebeveynli-aileler.pdf> s.25.
- TÜİK Haber Bülteni, İstatistiklerle Aile, 2018, Sayı: 30726, Tarih: 08 Mayıs 2019, Görüntülenme: 04/09/2019, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30726>,
- Türkiye Aile Yapısı Araştırması (TAYA): Tespitler Öneriler, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2014, s. 206.

Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması TBNA 2014, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2015, s. 40-41.

<https://ailetoplum.aile.gov.tr/uploads/pages/indirilebilir-yayinlar/79-turkiye-bosanma-nedenleri-arastirmasi-2014.pdf>.

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30698>

<http://www.basin.adalet.gov.tr/Etkinlik/cumhurbaskani-erdogan-yargi-reformu-stratejisi-belgesini-acikladi>

<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiyede-hanehalkinin-yuzde-65i-cekirdek-aile/1473095>

